Jeroen ter Brugge

Fotografen in Vlaardingen voor 1940

M. MUNS - VLAARDINGEN.

Inleiding

In de regionale geschiedschrijving hebben foto's als historische bron en illustratie sinds lang een belangrijke rol gespeeld. Foto's, met name die van herkenbare straten, gebouwen, personen of gebeurtenissen, helpen de belangstellende zich nog verder in te leven en zich te herkennen in het opgeroepen beeld. Bij velen roepen dergelijke foto's ook nostalgische gevoelens op. Evenzo geldt dit voor de Vlaardingse geschiedschrijving. Sinds 1959, toen de cineast Jan Schaper (1921) in navolging van zijn documentaire 'Vlaardingen koerst op morgen' (1955) het eerste echte fotoboekje van Vlaardingen maakte ('Vlaardingen in kerend tij ...; verhaal van de stormachtige ontwikkeling van een vissersstad'), verschenen vele boekwerken en –werkjes, waarin foto's van de stad van heden en verleden centraal stonden. De populariteit van dit genre boeken heeft zich bestendigd en zal in de toekomst zeker niet minder worden. De aandacht is hierbij, terecht, steeds uitgegaan naar het beeldmateriaal zelf en minder of geheel niet naar de fotograaf achter de foto. Met uitzondering van de fotografen G.B.H. en J. Niestadt en P. van den Berg zijn dezen zelf nog geen onderwerp van een publicatie geweest. Dit artikel probeert hierin verandering te brengen. Getracht wordt, met de relatief weinige ter beschikking staande bronnen, te achterhalen wie deze fotografen waren, wat hun achtergronden en hoe succesvol zij waren en waaruit hun werk bestond. Hierbij is veel informatie ontleend aan de bevolkingsregisters van Vlaardingen en Vlaardinger-Ambacht en is gebruik gemaakt van uiteenlopende andere geschreven en gedrukte bronnen[1]. Uiteraard is ook het fotografisch materiaal zelf, dat zich voor een belangrijk deel in het Stadsarchief Vlaardingen bevindt, onderwerp van studie geweest. Daarnaast zijn verscheidene particuliere verzamelingen geraadpleegd, waarbij met name die van het Streekmuseum Jan Anderson en die van M.P. Zuydgeest gegevens opleverden. Een andere collectie die inzicht verschafte in het werk van de Vlaardingse fotografen is die van het Visserij & Vlaardings Museum.[2] Daar waar mogelijk zijn persoonlijke herinneringen aan de fotografen verwerkt in dit artikel.

Een tweede onderdeel van dit artikel vormde de eigenlijke aanleiding tot het schrijven. Het betreft een inventarisatie van de overgeleverde typen foto's, de verschijningsvormen van deze en hun relatieve en/of absolute datering. Het werken met fotografisch erfgoed confronteert de onderzoeker vaak met het probleem van de datering van het materiaal. Niet zelden is het moeilijk foto's te dateren; een datering op voor- of achterzijde ontbreekt veelal en lang niet altijd kan de datering eenvoudig aan de voorstelling afgelezen worden. Met name bij portretfoto's doet zich dit probleem voor. Teneinde een methode te vinden dergelijke foto's toch scherper te dateren dan voorheen zijn honderden, zo niet enkele duizenden, foto's bekeken en getoetst op bruikbaarheid. Deze tijdrovende bezigheid heeft een dateringsmethode opgeleverd die misschien niet feilloos is, maar die de datering van veel typen foto's wel scherper heeft helpen maken.

Kort overzicht van de fotografie en de typen foto's[3]

Het voert te ver op deze plaats de geschiedenis van de fotografie uit de doeken te doen. Teneinde de fotografie in Vlaardingen in een breder perspectief te plaatsen, wordt hier desondanks een korte ontwikkelingsgeschiedenis van de fotografie geschetst.

De oorsprong van de fotografie (het 'schrijven met het licht') ligt in een toepassing van de traditionele 'camera obscura'. Lichtgevoelig plat materiaal werd in een dichte ruimte/doos tijdelijk blootgesteld aan het licht. Daardoor vormde zich op de plaat een beeld, dat een negatieve voorstelling vormde van de tegenovergelegen ruimte. Dit beeld kon nog niet gefixeerd (in onveranderbare staat) worden en door verdere blootstelling aan licht vervaagde het eerder vastgelegde beeld. De naam die aan deze eerste primitieve soort fotografie is verbonden, is die van de Fransman Joseph Nicephore Niépce (1765-1833), die deze methode in 1816 voor het eerst beproefde. Tien jaar later gelukte het hem het beeld vast te leggen, door een tinnen plaat te bedekken met bitumen (asfalt). De inwerking van het licht had effect op de lichtgevoelige laag en na bewerking met fixeermiddel bleef een onveranderlijk (negatief) beeld over. De bekende en eveneens Franse Louis Jacques Mandé Daguerre (1787-1851) zette de proefnemingen van Niépce voort en ontwikkelde in 1837 een fotografiemethode die een scherp blijvend beeld opleverde. Hiertoe stelde hij een gepolijste en verzilverde koperplaat bloot aan jodiumen later ook broomdampen, waarmee de plaat lichtgevoelig werd. Na belichting werd de plaat met kwikdampen bewerkt en gefixeerd met 'hypo' (natriumthiosulfaat), hetgeen het gewenste resultaat opleverde: de zogenaamde 'Daguerreotypie'. Kenmerk van deze daguerrotypen was dat het alle unicaten waren en een negatief beeld toonden. Tot circa 1850/1860 bleef deze methode in zwang, waarna andere deze langzamerhand vervingen. De Engelsman William Henry Fox Talbot (1800-1877) ontwikkelde in dezelfde tijd dat Daguerre zijn vindingen publiceerde een methode waarbij een positief beeld kon worden bereikt door een met was transparant gemaakt papieren negatief lichtgevoelig te maken met een chloorzoutzilvernitraatoplossing, die in de camera geplaatst kon worden. Het afdrukpapier was een met keukenzout (chloornatrium) bestreken papier dat eveneens door zilverjodide lichtgevoelig was gemaakt ('zoutdruk'). Het afdrukken vond plaats door het negatief met afdrukpapier in een houten druk- of contactraam in het daglicht te stellen, waarna na enige tijd de voorstelling op het lichtgevoelige papier verscheen en de afbeelding gefixeerd kon worden. Met dit negatief-positief procédé werd het mogelijk meerdere positieve afdrukken van een opgevangen beeld te vervaardigen, die de reikwijdte van de fotografie praktisch en commercieel flink deed groeien. De zoutdruk bleef tot kort na 1850 in zwang, waarna de toen ontwikkelde 'albuminedruk' al snel de overhand kreeg.

Rond 1851 werd het papier als negatiefdrager vervangen door een glasplaat. Dit had praktische voordelen en leverde over het algemeen ook een beter resultaat op. De Engelse Frederic

Scott Archer (1813-1857) ontwikkelde met gebruik van het glasnegatief een belichtingstechniek, die bekend zou worden als het 'collodiumprocédé'. De glasplaat werd bedekt met een lichtgevoelige, aanvankelijk nat toegepaste, 'collodiumlaag' (cellulosenitraat, ofwel een oplossing van schietkatoen in alcohol en ether) waarna de plaat in een zilvernitraatoplossing werd gedoopt. Nadeel was dat de blootstelling aan de te fotograferen voorstelling in natte toestand diende te geschieden en de opname meteen moest worden afgewerkt. Het negatief werd met behulp van de daglichtmethode afgedrukt op contactpapier dat door de Franse Louis Désiré Blanquart-Evrard (1802-1872) was ontwikkeld. Bij dit papier bestond de lichtgevoelige emulsie van eiwit en zilverchloride ('albuminedruk'). Over het algemeen bood het een beter resultaat dan de zoutdruk en zou het een afdrukpapier zijn dat tot in de 20e eeuw gebruikt zou worden. Onder vakfotografen werd hiernaast rond 1895 nog de 'collodiumzilverdruk' populair. Het was een eenvoudig verwerkbaar en goedkoop afdrukpapier, op basis van het collodiumzilveremulsie, dat na een aanvullend goudbad een bruine of paarse kleur aan de afdruk gaf. Andere afdruktechnieken die in de 19e eeuw tot succes kwamen waren de kooldruk en de platinadruk.

In 1871 vond de Engelsman Richard Leach Maddox (1816-1902) een methode uit die het mogelijk maakte het glasplaatnegatief in droge toestand te bewerken, welke techniek door zijn landgenoot John Burgess voor algemeen gebruik geschikt werd gemaakt. Maddox ontwikkelde een zilverbromide-emulsie, een oplossing van zilvernitraat en cadmiumbromide in gelatine, een methode die enkele jaren later verfijnd werd en de plaat nog veel lichtgevoeliger maakte ('gelatinenegatief' of 'droge plaat'). Korte belichtingstijden (tot 1/25e seconde) lagen nu in het bereik, waarmee de mogelijkheden van de fotografie sterk verbeterden. Lange tijd werd in de fotografie met deze methode gewerkt. Ten behoeve van het maken van de opnamen werden camera's ontwikkeld, die nog sterk aan de oude camera obscura deden denken. Het waren houten kasten, waarvan de scherpstelling over de optische (bodem) balk/plaat verliep door middel van een balg. Dergelijke camera's werden ook door de eerste generaties fotografen in Vlaardingen gebruikt. Een drietal van deze camera's is bewaard gebleven; die van: W.H. Niestadt, L.M. Muns en P. van den Berg.[4] De laatste had deze vermoedelijk van P. Dijkers overgenomen.

Vanaf 1889 tot na 1940 was een negatiefvorm in gebruik, die het glasnegatief geleidelijk naar de achtergrond zou drukken: celluloid. Deze flexibele drager van nitrocellulose was bedekt met een lichtgevoelige gelatinezilveremulsie. Het materiaal was veel minder kwetsbaar en vooral lichter dan de glasplaatnegatieven en vond toepassing als vlak- en rolfilm. Het grote nadeel was echter de brandgevaarlijkheid van het materiaal en de matige houdbaarheid. Na 1940 werd het om die redenen dan ook vervangen door film van cellulose-acetaat ('safety film').

De Amerikaan George Eastman (1854-1932) speelde in op dit negatief met het op de markt brengen van een handzame camerabox. Een strook film werd geleverd in een lichtdichte cassette (cartridge) en kon 'aan de meter' geleverd worden. Na elke belichting kon de filmstrook verder worden getransporteerd, klaar voor een nieuwe opname. De benodigde camera was van een kleiner en daarmee draagbaar formaat, hetgeen de fotograaf veel mobieler maakte. In speciale ontwikkeltrommels kon de belichte filmstrook vervolgens ontwikkeld en later afgedrukt worden. Aanvankelijk was het formaat van deze opnamen 6x6 cm, doch reeds in 1912 ontwikkelde de Duitser Oscar Barnack (1879-1936) voor de Leitz fabrieken een alternatief in de vorm van een film met opnamen van 24 bij 36 mm op een 35 mm brede geperforeerde strook. De eerste kleinbeeldcamera, de Leica, kwam in 1925 op de markt. De jongere generatie Nederlandse straatfotografen werkte met dit type camera, waaronder in Vlaardingen P. van den Berg.

Kort overzicht van de professionele fotografie in Vlaardingen

Toen in Vlaardingen nog geen professionele fotografen woonachtig waren, was het publiek alhier aangewezen op andere plaatsen. In de diverse collecties zijn (meest) portretfoto's aanwezig die uit deze fase stammen. We spreken dan grofweg over de periode van voor 1893, zij het dat in 1878-1879 en 1889-1891 kortstondig doch weinig succesvol hier ook fotografen aanwezig waren. Hieruit wordt duidelijk dat de Vlaardingse burger, die zich wilde laten portretteren, zich vervoegde in de omliggende grotere steden: Schiedam, Rotterdam, Dordrecht, Delft en Den Haag. Met name foto's van de firma's Gips en Zwaan (Schiedam), Mögle, Roemer (Rotterdam), Kirchner (Delft), Delboy en Baer (Den Haag) worden in de collecties teruggevonden. Veel fotografen uit genoemde steden adverteerden in de *Nieuwe Vlaardingsche Courant*, ook nadat zich hier reeds fotografen hadden gevestigd.[5] Veel Vlaardingers bleven zich elders portretteren, ook al waren ter plaatse kundige fotografen aanwezig. Vissers lieten zich nogal eens door Leo Tismeer in IJmuiden fotograferen, vermoedelijk wanneer zij met hun schip daar in de haven lagen. Welgestelde Vlaardingers verkozen vaak de chiquere ateliers in Rotterdam of Den Haag, waarbij de privacy wellicht ook een rol heeft gespeeld. Een enkele keer bezocht een professionele fotograaf van elders de stad Vlaardingen. Het bekendste voorbeeld daarvan is Henri de Louw uit Delft, die in 1882 en de daarop volgende jaren in Vlaardingen een serie opnamen van gebouwen en stadsgezichten maakte. Drukkerij en boekhandel Dorsman & Odé gaf een serie van deze foto's op kabinetformaat uit. De Louw stond overigens bekend om zijn werkzaamheden 'buiten de deur', want in het laatste kwart van de 19e eeuw bezocht hij ook plaatsen als Middelharnis, Gouda, Schiedam en Rotterdam.

De eerste fotograaf die het waagde in Vlaardingen een zelfstandig atelier op te zetten, was Pieter Theodorus Kousbroek. Hoewel hij zich enthousiast op de stad geworpen lijkt te hebben, niet alleen als fotograaf maar ook als oprichter van een koor, was zijn aanwezigheid van slechts korte duur. Carte-

de-visites (portretfoto's op karton) van zijn hand zijn bekend, maar vermoedelijk had hij toch te weinig klandizie om in zijn onderhoud te voorzien. Ook het filiaal van de te Brielle gevestigde Gustav Magnus/Lorjé in 1878 leidde niet tot blijvend resultaat. Nieuwe pogingen werden ondernomen door Hugo Cornelis van Dongen in 1889-1891, Johannes Wilhelmus Maassen rond 1891-1893 en Johann Frederich Leendert Ball, vermoedelijk vanaf 1889. De laatste was de eerste die in Vlaardingen als fotograaf actief zou blijven, doch zijn loopbaan mag getypeerd worden als één van vallen en opstaan. Door diverse bijverdiensten hield hij het hoofd boven water en nooit heeft hij een enigszins aansprekend inkomen genoten. Hij zou tot aan het begin van de jaren dertig van de vorige eeuw actief blijven en stierf in 1933. Hij was vooral een straatfotograaf, waarvan het resultaat erg afhing van het economisch getij. De eerste die succesvol een plaats in Vlaardingen verwierf, was Jacob Niestadt. Afkomstig uit een fotografengezin en gesteund door zijn vader, vestigde hij zich in 1893 aan de Schiedamseweg, waar hij jarenlang een professioneel en goed lopend atelier dreef. Zijn voortijdige overlijden in 1916 betekende het einde van een tegen die tijd kwakkelende praktijk. Aan het einde van de 19e eeuw, een periode die voor de fotografie in Vlaardingen een relatief gunstige moet zijn geweest, richtte Lambertus Martinus Muns een fotografisch atelier op. Muns stamde van moederskant (Delboy) van een fotografengeslacht en was zijn carrière als leerling-fotograaf bij Jacob Niestadt begonnen (1894). Al in 1896 begon hij, in de Arnold Hoogvlietstraat, zijn atelier. Ook hij wist zich goed te handhaven en wist zijn bedrijf uit te bouwen tot een succesvolle onderneming. Zijn zoon Henri Muns leidde hij op als opvolger en tot zijn dood (1962) bleef hij actief in het atelier. De derde die in Vlaardingen succesvol was, is Pieter Dijkers. In 1892 in Vlaardingen als timmerman gevestigd, legde hij zich aan het begin van de 20e eeuw als amateur toe op de fotografie. Vermoedelijk in 1907 richtte hij zich professioneel op de fotografie, naast het werk als elektricien en timmerman. Tot 1934 handhaafde hij zijn praktijk, die hij vanwege zijn vergevorderde leeftijd toen beëindigde. De broer van Jacob Niestadt, Wilhelm Heinrich, vulde het gat dat zijn broer in 1916 een jaar later achterliet. Zijn dochter Adriana zette diens atelier samen met haar echtgenoot Otto Maandag in 1927 voort. Aanvankelijk gevestigd aan de Hofsingel, later aan de Schiedamseweg en per 1928 aan de Oosthavenkade bleef 'Foto Niestadt' tot 1975 een begrip in Vlaardingen. Aan het einde van de jaren twintig van de 20e eeuw sprongen twee fotografen in het gat van de straatfotografie. De andere, hierboven genoemde, fotografen richtten zich met uitzondering van Ball vooral op de portretfotografie. Hoewel de economische situatie in de jaren twintig en dertig zeker niet altijd gunstig genoemd mag worden, wisten de fotografen die zich veel met de straatfotografie bezighielden, Pieter Douwes de Vries en Pieter van den Berg, zich te handhaven. De inspanning zal echter groot geweest zijn, tegen matige verdiensten. Met name feestelijkheden in de stad waren voor hen gelegenheden om een redelijke omzet te halen. De Vries bleef tot 1941 actief, waarna zijn gezondheid de fotografie niet meer toeliet. Van den Berg heeft, met een onderbreking in de late oorlogsjaren en de eerste jaren na de Tweede Wereldoorlog, zijn werk kunnen voortzetten tot ver in de jaren zestig. In de tussentijd hadden ook enkele anderen getracht als fotograaf voet aan wal te krijgen. De portretfotograaf Willem Freen hield het in 1905 echter al na een aantal maanden voor gezien, net als Johannes Westerhout (ca. 1903). Deze zwager van Ball vertrok naar Amsterdam. Ook de gebroeders Geert Menno en Hendrik Gnodde, zoons van een Schoonhovense fotograaf, slaagden er niet in de fotografie tot een succes te maken (ca. 1906).

Zakelijk succes

Hoewel het moeilijk is het zakelijk succes van de diverse fotografen te meten, kunnen hierover aan de hand van de zogenaamde 'Hoofdelijke Omslag' wel voorzichtige uitspraken gedaan worden. De gemeentelijke Hoofdelijke Omslag betrof een belasting die werd opgelegd aan de hoofden van huishoudens, bepaald op het genoten jaarinkomen. De diverse inkomensklassen werden ingedeeld naar hoogte van inkomen, waarbij de minst verdienenden (tot 1912 een bovengrens van fl.75,-, daarna fl.100,-) niet belastingplichtig waren. Bovendien bestonden er aftrekposten, zoals een vaste post voor levensonderhoud (fl.300,- per jaar, na 1912 fl.400,-) en een kinderaftrek van fl.20,- per kind met een maximum van fl.200,-. De lijsten van aanslagen voor de Hoofdelijke Omslag werden jaarlijks gepubliceerd bij het jaarverslag van de Gemeente Vlaardingen. Na 1921 werd dit niet meer openbaar gemaakt. In het archief van het gemeentebestuur is alleen van het jaar daarna, 1922, nog een handgeschreven overzicht bewaard gebleven, zodat een overzicht tot 1940 niet gegeven kan worden. In bijgaande grafiek is het belastbaar inkomen van de Vlaardingse fotografen weergegeven, waarbij geen inflatiecorrectie is toegepast en ook geen rekening is gehouden met de wijzigingen in de voorschriften met betrekking tot aftrekposten. Desalniettemin levert de grafiek een aardig inzicht in het presteren van de fotografen in de periode 1894-1922. Jacob Niestadt blijkt als fotograaf een goede start te maken. In een vijftal jaren stijgt zijn inkomen geleidelijk naar een hoogte van fl.700,- . Dit niveau weet hij te handhaven tot 1904, waarna het tot en met 1908 terugvalt tot fl.400,-. Na 1908 komt Niestadt niet meer in de lijsten voor, hetgeen betekent dat hij te weinig inkomen had om te worden aangeslagen. Een en ander kan niet anders dan met zijn verslechterende gezondheid en die van zijn echtgenote te maken hebben. Zijn oud-assistent Muns ziet zijn inkomen de eerste jaren geleidelijk aan stijgen, van fl.100,- in 1898 tot fl.500,- in 1907. Hij lijkt in die periode te profiteren van de terugval van Niestadt. Na een aantal slechte jaren, tussen 1912 en 1916, stijgt het inkomen in 1917 en daarna sterk, tot fl.1.975,- in 1921. Deze stijging kan niet verklaard worden door inflatie alleen. Vermoedelijk steeg het gemiddeld inkomen in deze periode fors, voorafgaande aan de economische malaise, die met

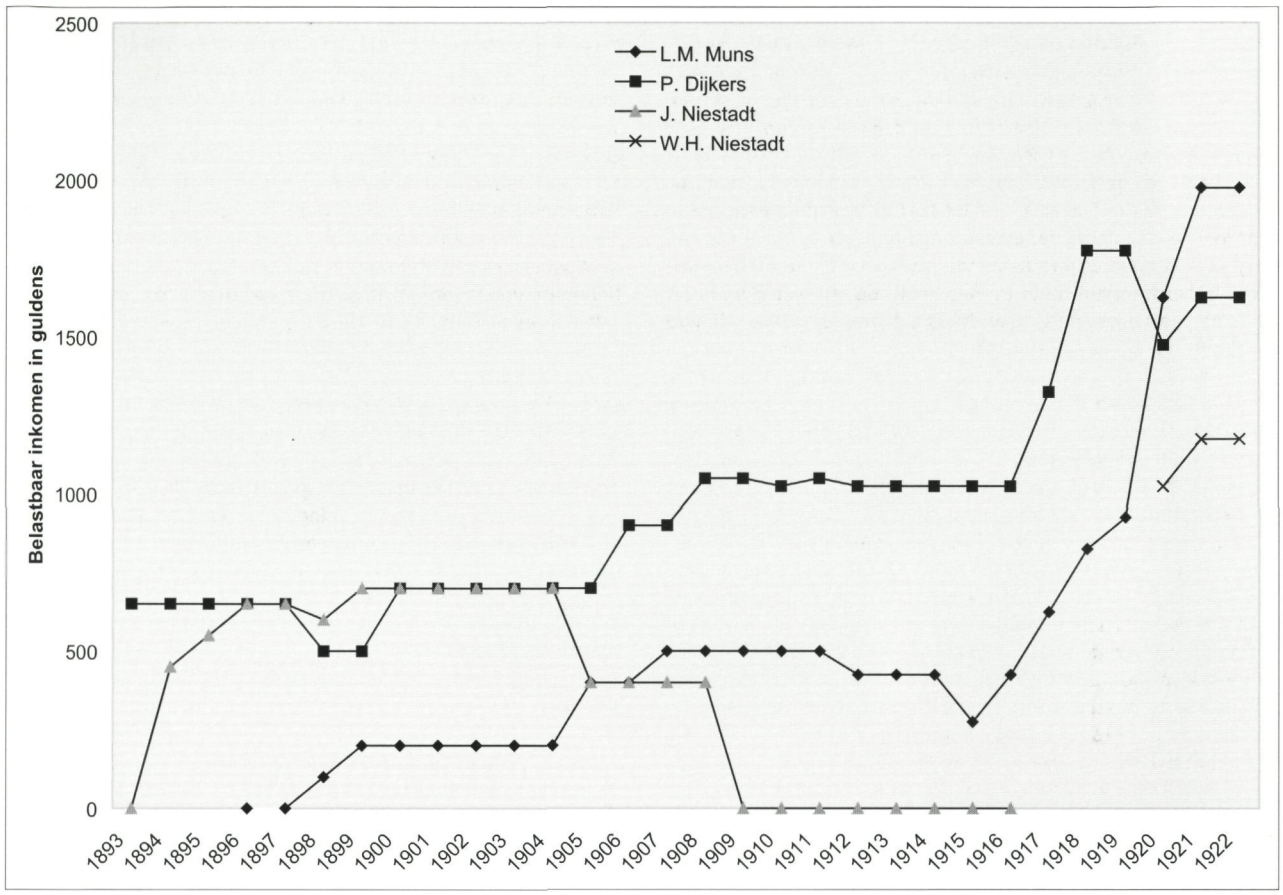

De ontwikkeling van de inkomens van in Vlaardingen actieve fotografen 1893-1922.

de Beurskrach van 1929 zou volgen. Ook Dijkers' inkomen vertoont na 1917 een fors stijgende lijn (fl.1.775,- in 1918), maar hij wordt in de jaren daarna door Muns voorbijgestreefd. Het zich concentreren op de fotografie in 1907 lijkt Dijkers geen windeieren gelegd te hebben. Zijn inkomen stijgt in die periode tot meer dan het dubbele van dat van Niestadt. Rekening moet daarbij gehouden worden met het feit dat Dijkers geen kinderen had en daarmee ook geen kindgerelateerde aftrekpost. Wilhelm Heinrich Niestadt komt in de laatste drie jaren van de statistiek voor. Hoewel hij onder de fotografen geen toppositie inneemt, heeft hij met een bedrag tussen de fl.1.025,- en fl.1.775,- geen laag inkomen. In vergelijking met andere beroepsgroepen behoren deze fotografen tot de meer succesvolle middenstanders, zonder nog bij de hogere middenklasse te behoren. Opmerkelijk is wel dat J.F.L. Ball in alle lijsten ontbreekt. Hij zal al deze jaren een dermate laag inkomen hebben genoten, dat hij zelfs niet in de laagste klasse voorkwam.

Na de Eerste Wereldoorlog begon de professionele fotografie concurrentie te ondervinden van de 'doe-het-zelffotografen'. Steeds meer mensen konden zich een eigen fotocamera veroorloven en de opkomst van het celluloidnegatief en de goedkope fotoboxjes hebben hier sterk aan bijgedragen. Wilden de professionele fotografen het hoofd boven water houden, dan moesten zij zich toeleggen op aanverwante zaken. Van den Berg, die de hausse van de portretfotografie niet had meegemaakt, richtte zich voornamelijk op de straat- en huwelijksfotografie, waarbij hij zich tevens nadrukkelijk profileerde als freelance persfotograaf. In verscheidene tijdschriften werden zijn foto's afgedrukt.[6] Ook hield hij er een fotozaak op na, waar hij voor de particulier leverancier van fotopapier, films en andere fotografische benodigdheden was. Hij voerde in Vlaardingen het merk Kodak, waaraan hij de naam 'De Kodak' ontleende. Ook vader en zoon Muns, maar met name Foto Niestadt (Otto Maandag) leverden aan de particulier en hadden een afwerkatelier voor de amateur. Van een enkele dro-

gisterij (Boonen) en fotohandel (Boer) ondervonden zij op dit gebied sinds de jaren dertig van de 20e eeuw concurrentie.
Hoewel het vooroorlogse Nederland sterk verzuild was, lijkt hiervan bij de fotografie nauwelijks sprake te zijn geweest. Vermoedelijk koos de klant voor portretten de fotograaf die het dichtst in de buurt werkte. Opvallend is in dit licht dat zich in de bewaard gebleven familiealbums kartons bevinden van de verschillende fotografen, zonder duidelijke voorkeur voor de ene of andere. De enige factor die, volgens overlevering, een rol speelde, was het prijspeil. Muns stond bekend als een relatief dure fotograaf en Van den Berg als een goedkope.
Dit gegeven zal enige invloed hebben gehad op de maatschappelijke achtergrond van de klandizie.

Amateur-fotografen
Naast de professionele fotografen was in Vlaardingen een aantal amateur-fotografen actief. Enthousiast geworden door de vele publiciteit en boeken die over de fotografie verschenen, kochten dezen een eigen camera, die zij voor eigen gebruik benutten. Hoewel lang niet alle amateur-fotografen bij naam bekend zullen zijn, blijkt dat zij tot de meer vermogenden in de stad behoorden. De commissionair K. Moerman en de ijzerhandelaar en eigenaar van een smederij A. de Zeeuw behoorden tot deze groep, die aan het begin van de 20e eeuw in de fotografie een liefhebberij had.[7] In november 1901 werd ten behoeve van deze amateur-fotografen een 'Vereeniging van amateur-photographen', opgericht 'onder jongelieden', waarvan het eerste bestuur werd gevormd door F. Voogd, (voorzitter), C. Hoogendijk (secretaris) en J. Hoogendijk (penningmeester).[8] Op 29 december 1904 organiseerde dit gezelschap in het lokaal 'Liefde en Vrede' aan de Gedempte Biersloot een lichtbeeldenavond. De Vlaardingsche Amateur-Fotografen Vereeniging, die de naam 'Ons Genoegen' bleek te dragen, vertoonde onder andere 'Prachtige Vlaardingsche Gezichten. Vlaardingsche Boetsters en Kuipers', alsmede 'Loggerafloopen', naast een verder programma, dat minder met de fotografie te maken had en bestond uit een kinderoptocht, vuurwerk, voorstellingen en een voordracht.[9]
Rond de Eerste Wereldoorlog groeit het aantal amateur-fotografen vermoedelijk aanzienlijk. In de diverse fotocollecties komen foto's voor met naamstempels van personen die zich niet professioneel bezighielden met de fotografie of het er als een bijverdienste bij deden. Bekend zijn ondermeer de boekbinder Pieter Adrianus van der Geer (1894-1927), P.F. van den Ende, de kunsthandelaar H. van der Linde, kapper J. Dunweg en drogist C. Boonen. De laatste leverde naast zijn drogisterijwaren en chemicaliën ook 'foto-benoodigdheden'. In de jaren dertig van de vorige eeuw zet de trend van middenstanders die zich met de fotografie bemoeien door. Firma's als Boer en Mostert, die het nog tientallen jaren zouden uithouden, verkochten in hun 'fotohandel' fototoestellen, films en andere accessoires, terwijl zij ook zorgdroegen voor het ontwikkelen, afdrukken en vergroten van de door particulieren vervaardigde foto's.[10] Dat de fotografie geen monopolie van de professionele fotograaf was, werd overigens in 1878 al duidelijk. Uitgever J.F.C. Brückwilder van de *Nieuwe Vlaardingsche Courant* bood in zijn krant al aan reproducties te laten vervaardigen van 'photografische portretten', in diverse formaten.[11]

Leven en werk van in Vlaardingen werkzame fotografen
In het hierna volgende worden korte biografieën van in Vlaardingen woonachtige professionele fotografen gegeven. Tussen de respectieve levensbeschrijvingen is geen hiërarchisch onderscheid aangebracht, ook al kunnen fotografen als Niestadt, Dijkers, Muns en Ball niet vergeleken worden met bijvoorbeeld Freen en de gebroeders Gnodde, die nauwelijks sporen hebben achtergelaten. De biografieën zijn alfabetisch geordend en niet chronologisch. Aangezien sommige fotografen tientallen jaren actief waren, zou daarmee een overlap in tijd ontstaan. Om dit te voorkomen is niet voor dit ordeningsprincipe gekozen. Als gevolg van de alfabetische volgorde wordt H.A.E. Muns eerder opgevoerd dan zijn vader L.M. Muns. Het bronnenmateriaal dat ten grondslag lag aan de biografieën was niet voor iedere fotograaf even ruimschoots voorhanden. Een enkele fotograaf stond al eerder in de belangstelling (P. van den Berg, J. en G.B.H. Niestadt), maar van anderen was er weinig materiaal beschikbaar. In een aantal gevallen (Van den Berg, Muns en De Vries) kon contact worden gelegd met familieleden, die vaak interessante aanvullende informatie leverden.

Johann Frederich Leendert Ball
Johann Frederich Leendert Ball werd te Terneuzen op 29 januari 1868 geboren als zoon van de onderwijzer Jacobus Ball (Zoutelande 1831-Vlaardingen 1899) en Cornelia Wilhelmina Wiessner (Middelburg 1831-Vlaardingen 1897). In de Gemeente Zoutelande genoot de Nederlands Hervormde familie Ball enig aanzien. Grootvader Ball was eveneens schoolmeester en enige tijd loco-burgemeester en diens zuster, de blinde Antje Ball was een regionaal bekende dichteres. Het gezin waarin Johann Ball opgroeide, leidde een enigszins zwervend bestaan. Het verbleef in Rotterdam, Terneuzen, Oostvoorne, Maassluis, 's-Gravenhage en Vlaardingen. Fotograaf Ball overleed op 65-jarige leeftijd vrij tragisch te Delft op 22 oktober 1933. Volgens de burgerlijke stand leed hij aan krankzinnigheid, waarvan de aard niet nader omschreven is en wat in die tijd een verzamelnaam was voor aandoeningen die uiteenlopende oorzaken konden hebben. De rouwadvertentie vermeldde dat hij overleden was na een 'zeer smartelijk lijden'. Hij verbleef toen reeds sinds 11 september 1931 in het krankzinnigengesticht 'Sint Joris' te Delft. Aan zijn verblijf in Sint Joris moesten zijn kinderen overigens meebetalen; reeds op 23 september 1931 werden zij hiervan op de hoogte gesteld.[12] Met het ouderlijk gezin woonde Ball vanaf 28 januari 1887 in Vlaardingen, de stad waar zijn oudere zuster Adriana Neeltje Cornelia (1860-?) in 1879 was gehuwd met tuinder Pieter Maat. Haar aanwezigheid hier zal de aanleiding zijn geweest voor hun vestiging. Zelf huwde hij te Vlaardingen op

24 oktober 1894 met Agatha den Draak (Vlaardingen 1873 - Vlaardingen 1937), dochter van Jacob den Draak en Johanna Mastenbroek. Voor zijn huwelijk verbleef hij met een korte tussenpoos nog ruim een jaar buiten de stad. Tussen 21 juni 1888 en 9 augustus 1889 verbleef hij respectievelijk in Middelburg, Gouda en 's-Gravenhage. In deze periode, hij was toen 20 jaar oud, bekwaamde hij zich als leerling bij een fotograaf in de kunst van het fotograferen. In Gouda was Michiel David Wessels (1860-1928) zijn leermeester.[13] Bij terugkomst in Vlaardingen werd nu als beroep 'photograaf' ingevuld.
Het echtpaar Ball-den Draak kreeg elf kinderen[14]. Zes van deze kinderen bereikten de volwassen leeftijd, waarvan de oudste, Jacobus Kornelis, zich ook met de fotografie heeft beziggehouden. De jongste zuster van J.F.L. Ball, Cornelia Theodora Johanna Jacoba Ball (Oostvoorne 1872-), was gehuwd met de Vlaardingse kuiper Johannes Westerhout (Vlaardingen 1874-). Deze Westerhout was korte tijd, rond 1903, ook als fotograaf in Vlaardingen actief.

Portret van J.F.L. Ball, circa 1915, particuliere collectie.

Het echtpaar Ball-den Draak is talloze malen verhuisd, vermoedelijk als gevolg van het geringe inkomen en het daardoor veroorzaakte armoedige bestaan. Aanvankelijk woonde het gezin in de 3e Nieuwlandsteeg 15, waarna het op 25 september 1900 om onduidelijke redenen verhuisde naar Middelburg. Op 29 april van het daaropvolgende jaar keerden zij echter met hun eerste drie kinderen en de vierde op komst alweer terug. Vervolgens volgde een ware kris-krasbeweging door de stad: Markt 5 (1901); Steynstraat 50 (1901); Pieter Karel Drossaartstraat 5 (1904); Hoogstraat 116 (1904); 3e Bierslootsteeg 35 (1905); Delftseveer 1/2 (1905); Nieuwsteeg 2 (1905); Waalstraat 67 (1908); Waalstraat 41 (1908); Krugerstraat 10 (1909); Markgraafstraat 24 (1910), 6e Nieuwlandstraat 16 (1911), Waalstraat 25 (1911), Hoogstraat 109 (1912), Westnieuwland 66 (1913), Nicolaas Beetsstraat (1928), Schoutstraat 24 (1930) en uiteindelijk Potgieterstraat 71 (1931).

Ball was voornamelijk een 'straatfotograaf'. Hij maakte zijn opnamen buitenshuis en veelal op de bonnefooi. Van bijzondere gebeurtenissen, zoals feesten rondom het koningshuis, zijn veel foto's van zijn hand bewaard gebleven, meestal van het prentbriefkaartformaat en met een briefkaartbedrukking aan de achterzijde. Dochter Johanna Agatha Buijsse-Ball vertelde in 1992: 'De foto's die hij maakte van vissersschepen, zijn grootste liefhebberij, verkocht hij voor 1 cent op de kade.'.[15] Hoewel er ruim gelegenheid voor hem bestond om deze schepen in Vlaardingen te fotograferen, zijn juist van deze foto's nauwelijks voorbeelden bekend. De oorzaak hiervan ligt wellicht in het feit dat hij zeer vele van zijn afdrukken niet kenmerkte. Hoewel hij een stempel bezat, heeft hij dit schijnbaar willekeurig gebruikt, met als gevolg dat veel van zijn werk anoniem de geschiedenis is ingegaan. Opvallende kenmerken van foto's van Ball zijn de wat bruine en soms paarsige glans[16], vaak een glimmend oppervlak en het prentbriefkaartenformaat, waarop hij de foto's afdrukte. Hoewel voornamelijk straatfotograaf, heeft hij ook portretfoto's gemaakt. Eén enkele carte-de-visite en twee types kabinetfoto's met zijn opdruk zijn tijdens de inventarisatie tevoorschijn gekomen. Kennelijk heeft hij dit metier uitgeprobeerd, doch waarschijnlijk weinig succesvol. In huis, vermoedelijk dat aan het Westnieuwland waar hij het langst heeft gewoond, fungeerde een kast als donkere kamer. Jongste dochter Cornelia Wilhelmina Ball moest, zo herinnerde mevrouw Buijsse-Ball zich, voor de kastdeur zitten als haar vader daarachter zijn ontwikkel- en fixeerwerk uitvoerde. Dezelfde dochter was ook behulpzaam bij het op het dak laten belichten van het fotopapier ('daglichtafdruk'). In de tuin stond een schuurtje dat dienst deed als 'atelier', maar of daar veel gebruik van is gemaakt, is de vraag. Deze manier van werken moet voor een professionele fotograaf erg behelpen zijn geweest en staat dan ook in schril contrast met die in de ateliers en werkplaatsen van fotografen als Niestadt, Muns en Dijkers. Het illustreert

Na een zeer smartelijk lijden is heden tot ons aller droefheid te Delft overleden, onze geliefde Echtgenoot en Vader, Behuwd- en Grootvader, Broeder en Behuwdbroeder, de Heer

JOHANN FREDERICH LEENDERT BALL,

in den ouderdom van 65 jaar.

Wed. J. F. L. BALL-den Draak.
Nijmegen J. K. BALL.
M. BALL-van Toor.
L. BALL.
G. BALL-Don.
Maassluis A. WIJNHORST-Ball.
J. WIJNHORST.
J. BALL.
J. J. BALL.
J. A. BUIJSSE-Ball.
F. A. BUIJSSE.
C. W. BALL en Verloofde.

Vlaardingen, 23 October 1933.
Potgieterstraat 71.

De teraardebestelling zal plaats hebben te Vlaardingen op Donderdag 26 October a.s.
Vertrek van het sterfhuis 11 uur v.m.

Rouwkaart van Johann Frederich Leendert Ball (1868-1933), particuliere collectie.

het weinige succes dat hij met zijn fotografenwerk oogstte. Alleen in de kerstperiode ging het hem wat beter af, wanneer er kerstkaarten gemaakt werden. Een andere bron van inkomsten was het vervaardigen van opnamen voor prentbrief- of ansichtkaarten. Hij was in dezen de vaste leverancier van foto's voor de Vlaardingse uitgever Post in de Rijkestraat, die na Ball's overlijden de auteursrechten verwierf.[17] Op deze kaarten ontbreekt overigens de naam van de fotograaf en dit gegeven is slechts bekend door mondelinge overlevering. Op twee van de kaarten is zijn dochter Antje Ball in van een oude buurvrouw geleende 'Oud Vlaardingsche Kleederdracht' te zien. Ten tijde van de opname was zij 16 jaar oud, waarmee de kaart gedateerd (1921/1922) is.

J.F.L. Ball kon hoogstwaarschijnlijk niet rondkomen van de fotografie. Zijn inkomen was te laag om opgenomen te worden in de categorie van het laagste inkomen dat in het kader van de Hoofdelijke Omslag belastingplichtig was, terwijl collega-fotografen daarin wel voorkwamen. Om zijn inkomen aan te vullen, was hij daarom ook op ander vlak actief. Hij repareerde klokken en accordeons, werkte op afroep bij drukkerij Verboom in de Paterstraat als letterzetter, was behanger en stemde piano's en orgels. Affiniteit met muziek moet hij bezeten hebben, want op 31 december 1904 opende hij op het adres Hoogstraat 116 'De Kleine Muziekwinkel'. Een advertentie die hij ter gelegenheid van de opening van de zaak in het *Vlaardingsch Advertentieblad* van 31 december 1904 liet plaatsen, vermeldt de aangeboden diensten: het stemmen en repareren van alle soorten muziekinstrumenten, zoals citers, harmonica's, orgels etc. en het inlijsten en schoonmaken van platen. Erg succesvol zal ook deze onderneming niet zijn geweest, want een jaar later had hij dit adres alweer verlaten en was de muziekwinkel verleden tijd.[18]

Aan de van J.F.L. Ball bewaard gebleven fotoportretten valt niet af te zien dat het hem zakelijk niet voor de wind ging. Hij ging goed gekleed, op één foto zelfs met bolhoed, pelerine en wandelstok, en moet een beleefd en beschaafd mens zijn geweest. Voor vrienden en bekenden stelde hij verzoekschriften op aan de koningin.[19] Gezien zijn achtergrond met een vader die schoolmeester was, verbaast dit niet. Een zakelijk instinct lijkt hij echter niet gehad te hebben.

Grafbord van J.F.L. Ball op begraafplaats Emaus, 1933, particuliere collectie.

Na zijn overlijden heeft de weduwe Ball de glasnegatieven weggegooid.[20] Een kleinzoon van fotograaf Ball bezit enkele tientallen originele foto's van zijn grootvader, voornamelijk familieportretten.

Jacobus Kornelis Ball

De enige zoon van de Vlaardingse fotograaf J.F.L. Ball die in de voetsporen van zijn vader trad, was Jacobus Kornelis Ball. Hij werd te Vlaardingen geboren op 20 april 1895 als zoon van de genoemde Johann Frederich Leendert Ball (1868-1933) en Agatha den Draak (1873-1937). Aanvankelijk was

Ball arbeider bij de Vlaardingse suikerfabriek. De Nederlands Hervormde Ball huwde op 10 juli 1918 te Vlaardingen met Maartje van Toor (Vlaardingen 1899-) en kreeg een dochter. Na het huwelijk vestigde het echtpaar zich op het adres Prins Hendrikstraat 70, waarna op 1 oktober 1918 Cronjéstraat 66 volgde. Het gezin van de dan in het bevolkingsregister als 'photograaf' aangeduide Ball verhuisde per 22 september 1919 naar Arnhem en zou later in Nijmegen woonachtig zijn. Van J.K. Ball zijn geen gesigneerde foto's bekend; vermoedelijk assisteerde hij zijn vader.

Pieter van den Berg

Eén van de meest productieve vooroorlogse fotografen is zonder meer Pieter of Piet van den Berg. Hij werd te Maasland op 26 maart 1903 geboren als zoon van de winkelier en slijter Jan van den Berg (1856-1935) en Petronella van der Ster (1868-1935). Hij groeide op in de kruidenierswinkel van zijn ouders, thans in oorspronkelijke inrichting in gebruik als 'Museum De Schilpen'. Piet van den Berg trouwde te Vlaardingen op 5 november 1930 met Klazina Petronella Swaneveld (Maassluis 1909-Vlaardingen 1989). Het echtpaar kreeg drie kinderen.

Portret van Piet van den Berg (1903-1977), circa 1950, particuliere collectie.

Van den Berg begon zijn loopbaan in 1922 in zijn geboortedorp Maasland (Heerenstraat 24). In 1924 vestigde hij aan de Doelstraat 190a 'De Nieuwe Winkel', waar hij klokken, serviesgoed en andere huishoudelijke artikelen verkocht. Tevens onderhield hij een fotografieatelier, getuige de naamstempel met de tekst 'P. v.d. Berg Fotografie Maasland'. Zijn fotografieopleiding heeft hij vermoedelijk genoten bij de Maassluisse fotograaf Colthoff.[21] Per 1 augustus 1929 vertrok hij naar Vlaardingen, waar hij al eerder foto's had gemaakt. In Vlaardingen betrok hij het winkel-/woonpand Smalle Havenstraat 3. Zijn bedrijf noemde hij 'V.d.Berg's lijstenfabriek 'Holland'. In het bevolkingsregister staat hij dan bekend als 'handelaar in fotoartikelen'; de handel in huishoudelijke artikelen had hij met zijn vestiging in Vlaardingen achter zich gelaten. Naast de fotografie had Van den Berg ook verdiensten uit het maken van stempels.[22] Hij betrok veel van zijn fotografische materialen, zoals glasplaatnegatieven en vergrotingspapier, van de 'R.E.O.F', een groothandel in fotografische materialen aan de Albrechtskolk te Rotterdam. In november 1930 betrok hij met zijn bruid een tweede pand even verderop in de straat: Smalle Havenstraat 10. De fotografiezaak bleef op nummer 3 gevestigd. Van 1 mei 1932 tot 4 januari 1934 werkte de Duitse fotograaf Oskar Schubert voor Van den Berg. Deze uit het Westfaalse Schnevedingen afkomstige assistent hielp bij het afwerken van de foto's. Hij bleef de enige assistent/werknemer en zou geen navolgers meer krijgen. Aan de voorzijde van het pand Smalle Havenstraat 3 bevond zich de winkel met etalage en in het achterhuis de donkere kamer. Op dit adres stond slechts de benedenverdieping ter beschikking. Het bovenhuis was verhuurd aan een alleenstaande bejaarde vrouw. In de winkel hielpen meisjes de klanten. In maart 1933 werden woonhuis en atelier verplaatst naar het pand Binnensingel 25, terwijl hij van 1933 tot en met 1934/1935 in Brielle een dependance (Voorstraat 47) had, waar hij op reguliere basis aanwezig was. In de voorkamer van het pand aan de Binnensingel bevond zich het atelier in de kamer waar ook de etalage was. De donkere kamer was op de verdieping gesitueerd. Het adres aan de Binnensingel werd in december 1937 verruild voor het Orelioplantsoen 7, waar hij tot aan zijn dood met enkele onderbrekingen gevestigd zou blijven. Het laatste adres kende geen etalage. Wel was een Kodak-reclamebord tegen de buitengevel bevestigd. Op het adres Orelioplantsoen bevond het atelier zich in de voorkamer, terwijl de afwerkkamer zich op de boven achterkamer bevond. Piet van den Berg overleed op 24 juni 1977 in het Dijkzigt Ziekenhuis te Rotterdam.[23]

Pieter van den Berg was een straatfotograaf, die veelal buiten te vinden was. Op zijn fiets trok hij Vlaardingen en de wijde omgeving in, waarbij hij het dagelijks leven op de gevoelige plaat vastlegde. Veel straatgezichten, in- en uitlopen-

de stoom- en motorloggers, bedrijfsterreinen, schoolklassen, sportwedstrijden etc. zijn zo door hem vastgelegd. Ook was hij steeds aanwezig bij bijzondere gebeurtenissen en grootschalige feesten. Tijdens de viering van Koninginnedag 1933 adverteerde hij met de volgende mededeling: '...zal dien dag 1000 verschillende opnamen maken', welk aantal hij bijna gehaald heeft. Tijdens de trouwdagen in het Stadhuis posteerde hij zich voor het bordes en in de trouwzaal om het echtpaar met gevolg te fotograferen. Dit gebeurde op eigen risico, want een opdracht hiertoe had hij meestal niet verkregen en de afname was niet verzekerd. Een dergelijke manier van handelen

Smalle Havenstraat 3 met de inrichting van de fotografiezaak, circa 1930, foto P. van den Berg, particuliere collectie.

was tot kort na de Tweede Wereldoorlog overigens niet ongebruikelijk. Ook fotografeerde Van den Berg op de bonnefooi op zondagen in Het Hof en het Oranjepark. In zijn etalage hing hij de afdrukken in stroken voor de ramen, zodat het gefotografeerde publiek zichzelf kon herkennen en verleid werd een foto te kopen. In de periode dat hij in de Smalle Havenstraat zijn winkel had, handelde hij behalve in lijsten ook in fotografische artikelen, zoals papier, films en dergelijke. Voor de firma Kodak was hij plaatselijk leverancier. In de etalage bevond zich een groot reclamebord met de merknaam, waaraan hij in Vlaardingen de bijnaam 'De Kodak' overhield. Van oorsprong maakte hij zijn opnamen met een glasplatencamera, voornamelijk in het formaat 10 x 15 cm (Contessa Nettel). In oktober 1932 ging hij echter, als één van de eerste fotografen in Nederland, over op een kleinbeeldcamera van het merk Leica, gekocht bij de firma Odin. Na zijn overlijden bleven de negatieven, ruim 134.000 glasplaat- en kleinbeeldnegatieven, bewaard. Dit bestand omvat overigens niet het volledige oeuvre. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werden 'vele honderden' glasplaten met soda weer transparant gemaakt, om dienst te doen als vensterglas.[24] Hoewel Van den Berg niet bekend staat als portretfotograaf heeft hij zich hier wel degelijk mee bezig gehouden. Toen fotograaf Dijkers met zijn fotografische activiteiten ophield, vermoedelijk in 1934, nam hij van deze oudere collega diverse materialen over, waaronder camera's, glasplaatnegatieven, maar ook atelierdecors. Het betrof de bekende achtergronddecors, die van een rol opgespannen konden worden. Lang heeft Van den Berg hier geen gebruik van gemaakt. In 1938 sneed hij deze aan stroken, om opgerold als fakkel te dienen, die ter gelegenheid van de avondlijke optocht in het kader van het 40-jarig regeringsjubileum van Koningin Wilhelmina werden verkocht.[25]

In de periode 1940-1941 vervaardigde hij op adressen in Vlaardingen, Maassluis en Arnhem pasfoto's, waar in april 1941 grote vraag naar ontstond toen het persoonsbewijs een verplicht identificatiemiddel werd voor personen van veertien jaar en ouder.
Foto's van Piet van den Berg worden veel gebruikt in publicaties over oud-Vlaardingen. Slechts zelden wordt daarbij vermeld dat Van den Berg de fotograaf was, ook al voorzag hij zijn foto's meestal van een naamstempel op de achterzijde. De reden hiervoor is dat hij, hoewel geen lid van de N.S.B., tijdens de Tweede Wereldoorlog sympathiseerde met de Duitse bezetter en zich dienstig maakte aan de bezetter. Hiermee trachtte hij te ontkomen aan de verplichte tewerkstelling in Duitse fabrieken ('Arbeitseinsatz'). Tot mei 1948 zat hij om die reden zijn straf uit in de strafgevangenis van Scheveningen. Tijdens zijn gevangenschap heeft hij zijn beroep met instemming en in opdracht van het bevoegd gezag uitgeoefend. Na zijn vrijlating werkte hij enige jaren als fotograaf in Den Haag en keerde hij in 1951 terug in Vlaardingen. In de etalage van een bevriende winkelier aan de Hoogstraat hing hij zijn foto's op, zodat het publiek deze kon bekijken en vervolgens kopen.[26]

Hugo Cornelis van Dongen
Op 14 augustus 1889 vestigde vanuit Rotterdam de fotograaf Hugo Cornelis van Dongen zich met zijn gezin in Vlaardingen. Na de weinig succesvolle pogingen van Kousbroek en Magnus/Lorjé om in Vlaardingen een fotografiezaak op te zetten, was hij de eerste die daartoe weer een poging deed. Van Dongen werd op 17 februari 1845 te Rotterdam geboren als zoon van Adam van Dongen en Maria Sanderina de Mey. Hij is in totaal drie maal gehuwd geweest: de eerste keer op 3 augustus 1864 met de veertien jaar oudere Elisabeth Hoendregt (Schiedam circa 1831-?) van wie hij op 11 december 1876 scheidde, voor de tweede keer met Maria Johanna Elisabeth de Swart (Rotterdam 1853-?) en de derde keer te Rotterdam op 13 februari 1884 met Cornelia van Zwol (Rotterdam 1857-?). Uit het tweede huwelijk werden drie kinderen geboren en

uit het derde minstens acht. Het gezin woonde in Vlaardingen aan de Schiedamseweg (nummer G 22, later G 35).
Op 10 augustus 1889 verscheen in de *Nieuwe Vlaardingsche Courant* een advertentie die het Vlaardingse publiek liet weten dat zich op de Schiedamseweg G 22 de fotograaf H. van Dongen zou vestigen. Hugo Cornelis van Dongen beveelde zich hierbij beleefd aan, waarbij hij meldde toegerust te zijn tot 'alles wat tot het vak van photographie behoort. Kooldruk onveranderlijke portretten in alle grootten'. Recht boven deze advertentie, die in de volgende twee weken in een aantal edities werd herhaald, liet de bekende Rotterdamse portretfotograaf A. Böeseken weten dat hij Van Dongen van harte kon aanbevelen: '...kan ik wat zijn werk betreft, volkomen recommandeeren. Hij is ruim 25 jaren met ijver en zaakkennis bij mij werkzaam geweest en volkomen in staat zelfs aan de eischen aan een groot atelier gesteld, te voldoen'.[27] Van Dongen was dus jarenlang assistent geweest bij een gerenommeerde Rotterdamse fotograaf, waar ook vele Vlaardingers zich lieten fotograferen. Gezien de grote klandizie uit Vlaardingen, zal Van Dongen zijn mogelijkheden in de haringstad kansrijk heb-

Advertentie in de Nieuwe Vlaardingsche Courant van 17 augustus 1889 met vermelding van de vestiging van H. van Dongen als fotograaf te Vlaardingen, met aanbeveling van zijn Rotterdamse patroon A. Böeseken.

PHOTOGRAPHIE.

De Heer H. VAN DONGEN die zich in VLAARDINGEN, *Schiedamsche weg* G No. 22 als

PHOTOGRAAF

zal vestigen, kan ik, wat zijn werk betreft, volkomen recommandeeren. Hij is ruim 25 jaren met ijver en zaakkennis bij mij werkzaam geweest en volkomen in staat zelfs aan de eischen aan een groot atelier gesteld, te voldoen.

11866 A. Böeseken.

Naar aanleiding van bovenstaande advertentie beveel ik mij beleefd aan in de gunst van 't geacht publiek tot alles wat tot het vak van PHOTOGRAPHIE behoort.

KOOLDRUK

onveranderlijke portretten in alle grootten.

H. van Dongen.

11867 PHOTOGRAAF.

ben ingeschat. Op 31 augustus 1889 werd de zaak geopend, waar de *Nieuwe Vlaardingsche Courant* per advertentie weer melding van maakte.[28] Ondanks de aanbeveling en het adverteren, is het fotografisch atelier van Van Dongen niet van de grond gekomen. Reeds op 28 maart 1891 vertrok het gezin, met vier kinderen, terug naar Rotterdam.
Van de hand van H.C. van Dongen is een aantal carte-de-visites bekend, alsmede één kabinetfoto. De laatste, in de collectie van het Stadsarchief, toont een landbouwtentoonstelling achter Zaal Harmonie aan de Schiedamseweg.

Pieter Dijkers
Van Pieter Dijkers, behorend tot de meest productieve vooroorlogse portretfotografen, is relatief weinig bekend. Hij werd te Sommelsdijk op 18 december 1866 geboren als zoon van Herbert Dijkers en Frederika Grenu. Dijkers was op 7 april 1893 getrouwd met Digna Bertha van der Moer (Colijnsplaat 1868-Vlaardingen 1941). Het echtpaar kreeg geen kinderen. Pieter Dijkers overleed op 78-jarige leeftijd op 14 december 1944 in Vlaardingen. Dijkers vestigde zich vanuit Sommelsdijk per 13 juni 1892 als timmerman te Vlaardingen op het adres Maassluissedijk 110. Na zijn huwelijk voegde zijn vrouw

Maassluissedijk 110, woonhuis en atelier van Pieter Dijkers tussen 1892 en 1934, foto circa 1950 door P. Roovers, collectie Stadsarchief.

zich bij hem. Het echtpaar had geregeld tijdelijke inwoning, onder wie een onderwijzer, gemeenteambtenaren, de commissaris van politie Van Rosmalen en de bekende apotheker Pieter Walrave. Tot de vaste inwoners behoorde tussen 1904 en 1922 ook steeds een dienstbode. In haar jeugd logeerde een nichtje, de bekende actrice Ank van der Moer (1912-1983), regelmatig bij haar oom en tante in Vlaardingen: 'Als ik in Vlaardingen speel, denk ik vaak nog aan mijn logeerpartijtjes bij mijn oom Piet Dijkers en mijn tante Digna. Het was zo'n heerlijk huis met al die trappen en dat grote atelier met al die

verrukkelijke attributen voor een kind om mee te spelen'.[29] Ook andere leden van de familie Van der Moer verbleven voor al dan niet langere tijd bij hun Vlaardingse familie. In mei 1934 verhuisde het echtpaar naar het adres Stationstraat 20. Dijkers was Nederlands Hervormd.

Pieter Dijkers was van huis uit timmerman, in welke hoedanigheid hij bij zijn inschrijving in het bevolkingsregister in 1892 dan ook vermeld staat. In de jaaropgaven van de Hoofdelijke Omslag komt hij tot 1907 voor als timmerman en daarna als fotograaf. Naast zijn werk als timmerman bekwaamde hij zich in de periode voor 1907 in de fotografie. Aan deze periode is één foto toewijsbaar, die hij voorzag van een naamstempel met de volgende tekst: 'P. Dijkers Amateurphotograaf Vlaardingen' (particuliere collectie). De (beredeneerde) dateringen van zijn vroegste carte-de-visites bevestigen de overstap naar de professionele fotografie in 1906/1907, hoewel niet uitgesloten mag worden dat hij reeds enkele jaren daarvoor een en ander combineerde. Dijkers was overigens van nog meer markten thuis. Het 'Adresboek Vlaardingen' uit 1910 vermeldt hem aldus: 'P. Dijkers electricien en photograaf Maassluissedijk 110' . Dat hij zich inderdaad ook met het toen relatief nieuwe fenomeen elektriciteit bezighield, blijkt uit een ingenieus apparaat, dat in het woonhuis van de familie Hoogendijk aan het Verploegh Chasséplein dienst deed: een door hem gesigneerd elektrisch belsysteem. Het van bellen en kamernummers voorziene kastje stelde de bewoners in de gelegenheid het bedienend personeel op te roepen door het geven van een elektrisch signaal.[30]

Pieter Dijkers (1866-1944), circa 1910, collectie Stadsarchief.

Electrisch belsysteem afkomstig uit het woonhuis van de familie Hoogendijk aan het Verploegh Chasséplein vervaardigd door P. Dijkers, circa 1905, Collectie Streekmuseum Jan Anderson.

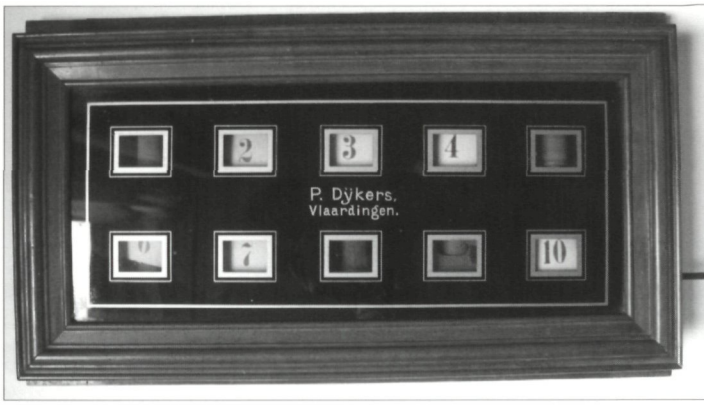

Over de fotografiepraktijk van Dijkers zijn we nauwelijks geïnformeerd. Zijn atelier bevond zich ongetwijfeld in het ruime pand aan de Maassluissedijk. Dijkers stond vooral bekend als portretfotograaf. Naast die van Muns en Niestadt bestaat het grootste deel van de bewaard gebleven carte-de-visites en kabinetfoto's uit die van zijn hand. Mondelinge overlevering wil dat hij nogal grof in de mond kon zijn als de klanten, met name kinderen, niet stil bleven staan tijdens het fotograferen.[31] Naast portretfoto's vervaardigde hij ook foto's van feestelijkheden in de stad en van Vlaardingse straten. De visserij had daarbij, voor zover bekend, nauwelijks zijn aandacht. Gedurende zijn werkzame leven heeft hij geen inwonende assistenten gehad.
In 1934 zal hij zijn actieve fotografiecarrière beëindigd hebben. Hij verhuisde naar de Stationstraat en bood voorafgaande hieraan 140.000 'clichés' aan het archief van de gemeente Vlaardingen aan. Aangezien Dijkers geen drukker was en voorzover bekend geen relaties met het drukkersbedrijf had, zal met het woord 'cliché' de toen meer gangbare betekenis van 'fotografisch negatief' zijn bedoeld. In een schrijven aan Dijkers bevestigde archivaris M.C. Sigal de gesloten koopovereenkomst op 16 maart 1934. Het Archief betaalde het bedrag van fl. 25,- , dat ook toen voor zo'n kolossale verzameling niet overbetaald lijkt te zijn. De negatieven, verpakt in doosjes en kistjes, zouden door personeel van Gemeentewerken worden opgehaald.[32] Hoewel zich in de collectie van het Stadsarchief ettelijke honderden glasplaatnegatieven van de

hand van Dijkers bevinden, staan deze in geen verhouding tot de genoemde 140.000. Waar de overige gebleven zijn, is onduidelijk. Vermoedelijk zijn deze nadien vernietigd, wellicht gedurende de oorlogsjaren, toen de collecties van het archief tijdelijk waren opgeslagen en de archivaris noodgedwongen langdurig afwezig was. Uitgaande van een totale productie van 140.000 foto's in circa 30 jaar, zou hij op jaarbasis circa 4.500-4.750 foto's gemaakt hebben, oftewel 90 foto's per week. Hoewel dit theoretisch mogelijk moet zijn, lijkt dit aantal aan de hoge kant, los van het feit dat tijdens manifestaties vele opnames gemaakt konden worden.

Het belangrijkste kenmerk van Dijkers' foto's is de nummering in handschrift op de achterzijde van zijn foto's. De nummers bestaan over het algemeen uit vier cijfers, soms uit drie. Getracht is in deze nummering een systeem te ontwaren, waarmee de datering wellicht geholpen zou zijn. Iedere logica lijkt echter te ontbreken en een te verwachten chronologische volgorde stemt aantoonbaar niet overeen met het overgeleverde materiaal.
In de collectie van het Streekmuseum Jan Anderson bevindt zich een opbergmapje voor foto's van dun geribbeld karton met opdruk van Dijkers.

FOTOGRAFISCH ATELIER
Maassluissche dijk 110, Vlaardingen.
Eerste en Tweede Paaschdag als altijd den geheelen dag geopend.
Aanbevelend, 1833 28
P. DIJKERS.

Advertentie in de Nieuwe Vlaardingsche Courant van 8 april 1911 met aankondiging van openingstijden tijdens de paasdagen.

Willem Freen
Dat er aan deze fotograaf slechts twee foto's kunnen worden toegeschreven, houdt verband met de korte tijd die hij in Vlaardingen doorbracht. Hij vestigde zich op drieëndertigjarige leeftijd met vrouw en drie kinderen per 2 juni 1905 in Vlaardingen, komende uit Leiden. Nog in hetzelfde jaar, op 15 september, vertrok hij naar Rotterdam. In de collectie van het Stadsarchief zijn welgeteld twee carte-de-visites van zijn atelier aanwezig. Het betreft portretten van de zusters Jacoba Hartman-Neelemaat en Elisabeth Neelemaat.
Het bevolkingsregister vermeldt hetzelfde adres als het karton: Pieter Karel Drossaartstraat 235. Willem Freen is op 12 maart 1872 in Sommelsdijk als zoon van Herbert Freen en Maatje van Groningen geboren en was gehuwd met Antje van der Smient (Naaldwijk 1870-Rotterdam 1910). Het echtpaar had in Vlaardingen drie kinderen. De Nederlands Hervormde Freen stond in het register te boek als 'photograaf'. Gezien de korte actieve Vlaardingse periode en het feit dat slechts twee foto's van zijn hand bekend zijn, valt te vermoeden dat hij moeite had klandizie te verwerven. Aangezien hij niet in de plaatselijke *Nieuwe Vlaardingsche Courant* adverteerde, zal hij op mond-tot-mondreclame vertrouwd hebben.
In Rotterdam is hij eveneens als fotograaf actief geweest. Van hem is een carte-de-visite bekend met het adres Bergweg 216 Rotterdam.[33] Hij hertrouwde later met Hendrika Maria Vink (Den Haag 1881-?). Willem Freen overleed in Den Haag op 21 februari 1940.[34]

Geert Menno en Hendrik Gnodde
Tot de fotografen die het in Vlaardingen niet redden, behoren de gebroeders Geert Menno (Schoonhoven1868-?) en Hendrik (Schoonhoven 1873-Vlaardingen 1922) Gnodde. Van hen is welgeteld één foto bekend. Het betreft een fraaie opname van de scheepswerf van Van Dam aan de Havenstraat, waar een houten logger op stapel staat, met op de achtergrond de Rooms-Katholieke Joannes de Dooperkerk. Het betreft hier vermoedelijk de latere KW 149 'Voorwaarts', die op 1 november 1906 te water werd gelaten.[35] De foto, in de collectie van het Stadsarchief, draagt op de achterzijde een stempel met de tekst 'Gebr. Gnodde photographie Instantanee Inrichting voor Vergrootingen Vlaardingen'.
De broers waren zonen van Johannes Bernardus Gnodde (Rotterdam 1836-Vlaardingen 1906) en Elisabeth van der Ree (Schoonhoven 1845-Vlaardingen 1885). Hun vader is in Schoonhoven enige tijd, omstreeks 1865, actief geweest als fotograaf.[36] Van zijn hand zijn Schoonhovense carte-de-visites bekend met drie verschillende logo's, alle met het opschrift 'J.B. Gnodde Schoonhoven'. J.B. Gnodde kan zelf niet één van de gebroeders van het stempel zijn, aangezien diens broers niet in Vlaardingen woonachtig en ten tijde van de foto reeds overleden waren. Hij zelf overleed bovendien op 29 april 1906, terwijl de foto hoogstwaarschijnlijk in de herfst van 1906 genomen is. Ten tijde van de foto aan de Havenstraat woonde Hendrik Gnodde op het adres 2e Afrolsteeg 6 en Geert Menno Gnodde 2e Kuipersteeg 7. Beide broers waren van huis uit Gereformeerd.

Fotografie was dan wel een bekend begrip in de familie Gnodde, de beide broers hadden in hun Vlaardingse jaren een hoofdbestaan als zeeman/touwslager (G.M. Gnodde) en touwslager/stoker (H. Gnodde). Hoewel zij mogelijk ambities hadden het professionele fotografievak in te gaan, kan geconcludeerd worden dat zij hierin niet slaagden. In de collectie van het Stadsarchief bevindt zich een aquarel van de zeillogger VL 109 'Hoop op Zegen' van rederij M. Kwakkelstein, vervaardigd door 'H. Gnodde'.[37] Aangezien er geen andere dragers van deze naam in Vlaardingen voorkwamen, mag verondersteld worden dat deze persoon geïdentificeerd kan worden als de hier vermelde Hendrik Gnodde. Van hun fotografische activiteiten is verder niets vernomen.

Pieter Theodorus Kousbroek

De oudst bekende in Vlaardingen actieve fotograaf was Pieter Theodorus Kousbroek. De op 8 augustus 1854 in Rotterdam geboren fotograaf vestigde zich vanuit zijn geboortestad op 4 februari 1878 in het Vlaardingse. Hij woonde in de toen nog zelfstandige gemeente Vlaardinger-Ambacht op het adres Vlaardingseweg 6 (thans Emaus). Hij bewoonde daar de voormalige pastorie van de Rooms-Katholieke kerk. Naast zijn fotografische diensten bood hij zich blijkens een advertentie in de *Nieuwe Vlaardingsche Courant* van 9 februari 1878 ook aan als piano- en orgelleraar.[38] Ambitieus trachtte hij door middel van een advertentie in dezelfde krant op 9 november 1878 belangstellenden te werven voor een lidmaatschap van een nieuw op te richten gemengd koor. Aangezien van dit initiatief later niets meer vernomen wordt, mag aangenomen worden dat de interesse niet al te groot is geweest.[39]

goed maandgeld, goede voeding en
kan men van goede behandeling verzekerd
zijn.
Belangstellenden kunnen zich om inlichtingen ver-
voegen ten kantore van H. KIKKERT te Vlaardingen.

PHOTOGRAPHIE.

De ondergeteekende bericht, dat hij zich alhier
heeft gevestigd als **Photograaf**, in het gebouw
der *OUDE PASTORIE* te *Vlaardinger-Ambacht.*
Tevens beveelt hij zich aan tot het **geven** van
les op **PIANO** en **ORGEL.**

P. T. KOUSBROEK.

☞ Inlichtingen zijn ook te bekomen bij den
Boekh. J. Th. VAN DER KOP te Vlaardingen.

In alle plaatsen worden **Depôthouders** of
Winkeliers gezocht, die zich belasten willen
met den verkoop van een bij uitnemendheid goed
smakend **ELIXER**, tegen eene winst

Advertentie in de Nieuwe Vlaardingsche Courant van 9 februari 1878 met vermelding van de vestiging van P.T. Kousbroek als fotograaf te Vlaardinger-Ambacht.

Kousbroek was gehuwd met Anna Maria van der Velden (Rotterdam 1857-?) en kreeg in Vlaardinger-Ambacht twee kinderen. Na ruim anderhalf jaar verruilde hij, per 15 november 1879, het Vlaardingse voor Dordrecht.

Hoewel hij in Vlaardinger-Ambacht woonachtig was, zullen zijn activiteiten vooral op de Vlaardingers gericht zijn geweest. In het Patentregister over 1878 komt hij als 'photografist' voor, hetgeen betekende dat hij als zodanig zijn beroep in de stad mocht uitoefenen.[40] Wanneer en waar hij overleed is onbekend.

Kousbroek is actief geweest als portretfotograaf, getuige een handvol carte-de-visites dat bewaard is gebleven. Blijkens het decor beschikte Kousbroek over een atelier met decorstukken. Ondanks het feit dat hij de enige fotograaf in Vlaardingen en Vlaardinger-Ambacht was en hij bovendien nog een bijverdienste in de muziek had, zullen tegenvallende inkomsten de reden zijn geweest voor zijn vertrek.

Otto Bernardus Maandag ('Foto Niestadt')

Het fotografisch atelier Niestadt werd door Otto Bernardus Maandag tot ver na de Tweede Wereldoorlog levend gehouden. Gezamenlijk met zijn vrouw Adriana Niestadt zette hij het bedrijf van zijn schoonvader onder de naam 'Foto Niestadt' voort. Maandag was op 29 juni 1904 te Rotterdam geboren als zoon van Abraham Maandag en Hendrika Sophia Smelt. Op 27 oktober 1926 huwde Maandag te Rotterdam met Adriana Niestadt (Schiedam 3 mei 1904-Nieuwpoort 15 februari 1994), dochter van fotograaf Wilhelm Heinrich Niestadt en Pieternella Hofmeester. Het echtpaar kreeg drie kinderen. Op hun huwelijksdag trok het echtpaar in bij de vader van de bruid op het adres Schiedamseweg 55 ('Villa Maaswijk'). Kort na het overlijden van hun eerste zoon volgde op 20 januari 1928 een verhuizing naar het pand Oosthavenkade 5, waar ook het atelier gevestigd werd. Villa Maaswijk, waarvan een gedeelte door de familie Maandag/Niestadt gehuurd werd en die voorheen het woonhuis van de familie Van Linden van den Heuvell was, viel korte tijd later onder de slopershamer. In 1955 werd Maandag bestuurslid van de afdeling Vlaardingen van de Koninklijke Nederlandse Middenstandsbond (thans Koninklijk Verbond van Ondernemers), waarvan hij ongetwijfeld langere tijd lid zal zijn geweest .[41] Maandag overleed in

Fotowinkel van Otto Maandag (Foto Niestadt) aan de Oosthavenkade 5, in 1936/1937, ingericht ter gelegenheid van de verloving of het huwelijk van Prinses Juliana en Prins Bernhard, particuliere collectie.

Otto Maandag in zijn fotowinkel aan de Oosthavenkade 5, 1972 , particuliere collectie.

Vlaardingen op 9 november 1993. Het gezin was niet aangesloten bij een kerkelijk genootschap.

Het echtpaar Maandag/Niestadt zette het fotografisch atelier van Wilhelm Heinrich Niestadt voort onder de naam 'Foto Niestadt'. Aanvankelijk in Villa Maaswijk, later aan de Oosthavenkade. In het fotografisch atelier werkte het echtpaar gezamenlijk. Adriana Niestadt fotografeerde veel en verzorgde de retouches. Otto Maandag ontwikkelde de negatieven, vervaardigde de afdrukken, regelde de verkoop en financiële administratie. Het fotograferen had Adriana Niestadt met de paplepel binnen gekregen, net als haar broers. Het atelier bevond zich aan de achterzijde van het pand en bestond uit een circa 15 meter lange uitbouw die op palen stond. Het winkelgedeelte bevond zich aan de straatzijde. Het werk bestond voornamelijk uit portretfotografie, waartoe in het atelier een ruimte was ingericht. Incidenteel werden in opdracht reportages gemaakt, onder andere van muziekconcoursen binnen en buiten de stad. [42] Op 11 maart 1950 vierde Foto Niestadt, abusievelijk, het zestigjarig jubileum. Jacob Niestadt vestigde zich immers eerst in 1893 als fotograaf, waarmee de opvolging pas in 1953 zestig jaar zou bestaan. De herinrichting van de 'geheel gemoderniseerde winkel' was echter aanleiding om een paar jaar te smokkelen, zo het exacte jaar van oprichting al bij de opvolgers bekend zal zijn geweest. Nog steeds kon men zich in het atelier laten portretteren, maar de nadruk was in de loop der jaren meer en meer op de winkel komen te liggen. Het fotograferen door particulieren had sinds de jaren dertig van de 20e eeuw een enorme vlucht genomen en Foto Niestadt was daarop ingesprongen met de verkoop van camera's en toebehoren, alsmede door het ontwikkelen en afdrukken van foto's. De *Nieuwe Vlaardingse Courant* wijdde een artikeltje aan de heropening en het vermeende jubileum. Enigszins pathetisch stelde de krant het zo: 'Foto "Niestadt" bestaat zestig jaar. Onwillekeurig vraagt men zich bij zo'n jubileum af, hoeveel stadgenoten zich in die zestig jaren door "Niestadt" op de gevoelige plaat hebben laten vereeuwigen, speciaal ter gelegenheid van de belangrijkste gebeurtenis in een mensenleven, de stap in het huwelijksbootje. En hoeveel geachte mannelijke en vrouwelijke stadgenoten, thans op de leeftijd des onderscheids, zullen er in natuurlijke, zacht-roze staat hebben liggen spartelen op een vachtje, de wanhopige pogingen om hun aandacht op "'t vogeltje" te vestigen hardnekkig negerend?'. Blijkens het stukje was de winkel vergroot door bijtrekking van het kantoor en uitgevoerd naar de moderne inrichtingseisen met een notenhouten wandbekleding en met vitrinekastjes, waarin de fototoestellen, lijstjes en ander toebehoren konden worden uitgestald.[43]
Na het beëindigen van de activiteiten en sluiting van de winkel in 1975 is de apparatuur weggegooid of verkocht. Het Streekmuseum Jan Anderson verwierf de fraaie studiocamera op wielen, die vrijwel zeker nog door Wilhelm Heinrich Niestadt is gebruikt en mogelijk afkomstig is uit het atelier van Jacob Niestadt.

Johannes Wilhelmus Maassen
De Rooms-Katholieke Johannes Wilhelmus Maassen werd op 26 februari 1859 te Vlaardingen geboren als zoon van schoenmaker Johannes Wilhelmus Maassen (1830-1904) en Elizabeth Henneveld (1830-1889). Maassen staat in de bevolkingsregisters geregistreerd als 'verver', oftewel (huis)schilder. Afgaande op zijn relatief hoge belastbare inkomen zal hij eerder de eigenaar-exploitant van een schildersbedrijf zijn geweest dan dat hij zelf de kwast hanteerde. Op 8 juni 1908 opende hij aan de Schiedamseweg een drogisterij, annex glas- en verfhandel.[44] Gezien het feit dat er slechts twee kabinetfoto's met zijn opdruk bekend zijn, mag worden aangenomen dat de fotografie een bijverdienste was. Een andere tijdsbesteding bestond in zijn lidmaatschap van de Gemeenteraad van Vlaardingen, van 1906 tot en met 1917. J.W. Maassen huwde in 1886 met Anna Maria Boeije (Vlaardingen 1848-Vlaardingen 1904). Na het overlijden van zijn eerste vrouw hertrouwde hij met Johanna Maria Westen. Uit het eerste huwelijk werden acht kinderen geboren. Maassen was ten tijde van zijn fotografische activiteit woonachtig op het adres Schiedamseweg 17 (G.27). Hij overleed te Vlaardingen op 11 november 1920.

Hoewel het laten drukken van kartons voor, in ieder geval, kabinetfoto's suggereert dat Maassen professioneel met de fotografie actief wilde zijn, is daar verder weinig van gebleken. In totaal zijn twee kabinetfoto's bekend. Op de eerste is de schipper van de sloep VL 147 'Voorwaarts' te zien, die samen met een 'prikkenbijter' geënsceneerd het aas voor de beuglijnen prepareert. Deze foto is gebruikt door A. Hoogendijk in zijn standaardwerk over de Nederlandse haring- en beugvisserij 'De Grootvisscherij op de Noordzee', dat in 1893 verscheen. De andere foto's die in het bewuste boek zijn opgenomen, tonen de bemanning van hetzelfde schip de Voorwaarts en van de VL 146 'Voorlooper', beide in 1891 gebouwd voor de N.V. "Doggermaatschappij" Vlaardingen. Opvallend genoeg

dragen deze niet de signatuur van Maassen, hoewel het zeer aannemelijk is dat hij wel de fotograaf was. De opnamen zijn namelijk in dezelfde ruimte als die van de aasbereiding gemaakt, een gelambriseerde kamer met houten vloer, mogelijk het rederijkantoor van de Doggermaatschappij. De andere kabinetfoto van Maassen's hand is een portret van Willem Vogler, gekleed in het matrozenuniform van de Koninklijke Marine. Aangezien de in 1866 te Alblasserdam geboren Vogler op 11 november 1891 overleed, concentreert de actieve periode van fotograaf Maassen zich rond 1891-1893.

Gustav Menke Gottlieb Magnus/Isaac Lorjé

Fotograaf Gustav Magnus had in de firma Lorjé & Co. in Vlaardingen een dependance, waar de inwoners bestaande portretten konden laten reproduceren en zonodig vergroten, of zich konden laten portretteren. De activiteiten van de van oorsprong Duitse fotograaf speelden zich in de haringstad rond 1878 af. De hoofdvestiging van de 'Deutsche Photographie Gustav Magnus firma Lorjé & Co' bevond zich in Brielle. Of de betiteling 'Deutsche' of 'Duitsche' voor een bepaalde techniek stond of louter voor de geografische herkomst van Magnus is onduidelijk. In Vlaardingen bevond de vestiging of beter gezegd het agentschap aan de Westhavenkade (K 18). Een advertentie uit 1878 bood de diensten als volgt aan: 'Duitsch Photographisch atelier. Dagelijks, bij elke weersgesteldheid, geopend, tot het vervaardigen van alle Photographische werkzaamheden. Specialiteit voor vergrootingen. Naar portretten van overledenen, hetzij op Glas, Papier of Dageurreotypie, worden door ons in verbeterden stijl, onverdwijnbare Photographien, in iedere grootte geleverd. Gustav Magnus. Firma Lorjé & Co. Vlaardingen, Westz. Haven, K 18'. [45]

Advertentie in de Nieuwe Vlaardingsche Courant van 9 november 1878 van het 'Duitsch Photographisch Atelier' van Gustav Magnus/firma Lorjé & co. aan de Westhavenkade 18.

DUITSCH
Photographisch Atelier
DAGELIJKS, bij elke weersgesteldheid, geopend, tot het vervaardigen van alle Photographische werkzaamheden.
Specialiteit voor vergrootingen
Naar Portretten van overledenen, hetzij op Glas, Papier of Daguerreotypie, worden door ons in verbeterden stijl, onverdwijnbare Photographien in iedere grootte geleverd.
GUSTAV MAGNUS.
Firma Lorjé & Co
VLAARDINGEN, Westz. Haven, K 18.

Gustav Menke Gottlieb Magnus was een op 4 februari 1852 te Salzhausen (Duitsland) geboren fotograaf van Joodse origine. Hij was getrouwd met Cato Lorjé (Rotterdam 1852-?), zuster van de broers en fotografen Mozes Lorjé (Rotterdam 1835-Utrecht 1919), Isaac Samson Lorjé (Rotterdam 1837-?) en Emanuel Lorjé (Rotterdam 1845-Amsterdam 1875). Zij waren zoons van Louis Lorjé en Sophia Samson. Isaac Lorjé was deelgenoot in de firma Lorjé & Co. Hij woonde enige tijd in Brielle en Oostvoorne (1878-1881). De drie broers behoorden tot de eerste generatie fotografen in Nederland. Isaac Samson Lorjé trouwde Carolina Mendelsohn, die in 1843 in het Duitse Lehe an der Ems geboren was. Dit echtpaar kreeg in Duitsland drie kinderen, terwijl in Brielle nog een kind werd geboren. Het is Isaac Lorjé geweest die samen met Gustav Magnus het Vlaardingse filiaal bediende.[46] Een inschrijving in het Vlaardingse bevolkingsregister is noch van Magnus, noch van Lorjé aangetroffen. De eerste heeft vermoedelijk toch in 1878/1879 in Vlaardingen gewoond. Bij zijn vestiging in Bergen Op Zoom op 21 juli 1879 staat vermeld dat hij dan afkomstig is uit Vlaardingen.[47]

Aangezien in geen van de openbare Vlaardingse collecties exemplaren van de kartons van Magnus teruggevonden zijn, lijkt het dat de vestiging niet alleen kortstondig heeft gefunctioneerd, maar ook weinig succesvol was. In een particuliere collectie bevinden zich twee gelijke carte-de-visites en ook in de collectie van het Streekarchief Voorne-Putten bevinden zich carte-de-visites van hun hand[48]. Op de achterzijde zijn de namen van de fotograaf en de beide vestigingsplaatsen (Brielle en Vlaardingen) te lezen.[49]

Henri Alphons Emile Muns

Fotograaf L.M. Muns ('s-Gravenhage 1875-Vlaardingen 1962) vond in zijn zoon Henri Alphons Emile Muns (Muns jr.) een opvolger. Hij was zijn enige zoon en werd geboren te Vlaardingen op 17 maart 1903. Zijn moeder was Jacoba Verhoeff (Oudenhoorn 1882-Vlaardingen 1957), waarmee hij een neefje was van het bekende muzikale echtpaar Verhoeff-Torn. Muns jr. woonde in bij zijn ouders en werd door zijn vader als fotograaf opgeleid. Op 1 april 1936 huwde hij met Catharina Heindijk (Rotterdam 1907-?) welk huwelijk in 1946 door scheiding werd ontbonden en dat kinderloos bleef. Hij overleed te Vlaardingen op 29 mei 1994 en werd bijgezet in het familiegraf op begraafplaats Emaus. Muns was op latere leeftijd ook actief als amateurschilder.

Tot in de jaren zeventig van de 20e eeuw fotografeerde Muns jr. en later drukte hij op verzoek oude negatieven af. Net als zijn vader hield hij zich vooral met portretfotografie bezig. Nog tijdens zijn leven werd een deel van de glasnegatieven en enige afdrukken, die door hem en zijn vader waren gemaakt, aan de Historische Vereniging Vlaardingen verkocht. Het betrof voornamelijk portretten, welk materiaal in het

Binnensingel 14/16 met op de benedenverdieping het voormalige woonhuis en fotografieatelier van Muns sr. en jr., foto auteur, 2006.

Henri Alphonse Emile Muns (1903-1994) en Catharina Heindijk (1907-?), op hun huwelijksdag op 1 april 1936, collectie Stadsarchief Vlaardingen.

Stadsarchief Vlaardingen is gedeponeerd. Negatieven van visserijverwante opnamen werden door M.P. Zuydgeest aangekocht. Het afdruk- en vergrotingsapparaat, geschikt voor glasnegatieven, werd in 2006 door het Vlaardings Museum verworven, voorheen door een verzamelaar van Muns jr. verkregen. Dit apparaat was vervaardigd door de firma Technica Hengelo, met een objectief van het merk 'Saphir', vervaardigd door de firma Boyer te Parijs. Na het overlijden van Muns jr. is enige oude fotoapparatuur aan een (onbekende) particulier verkocht. De rest van de inventaris en het restant van de negatieven ('dozen vol') die op zolder stonden, zijn daarna bij gebrek aan belangstelling weggegooid. In de collectie van het Streekmuseum Jan Anderson bevinden zich enige glazen ontwikkelbakjes van Muns jr.

Van Muns jr. zijn geen carte-de-visites en kabinetfoto's bekend. Deze waren uit de mode geraakt toen hij als zelfstandig fotograaf actief werd. Wel gebruikte hij naamstempels en voorgedrukt fotopapier, steeds met de aanduiding 'Fotografie Muns' en het adres Binnensingel 14 te Vlaardingen. Tegen de zin van zijn vader hield hij zich in de jaren vijftig en zestig van de 20e eeuw ook bezig met het vervaardigen van afdrukken van negatieven van particulieren. [50]

Lambert Martinus Muns

Lambertus Martinus Muns werd op 16 september 1875 te 's-Gravenhage geboren als zoon van Wilhelmus Johannes Petrus Muns, winkelier in textiel te 's-Gravenhage, en Maria Elisabeth Delboy. Zijn moeder stamde uit een bekend fotografengeslacht in de Hofstad en was zelf ook als fotografe actief. Muns had acht broers van wie de meesten net als hij als fotograaf werkzaam zouden zijn, onder andere in Zaandam, Amersfoort, Utrecht, Amsterdam en Brussel.[51] Hij huwde te Vlaardingen op 31 juli 1902 met Jacoba Verhoeff (Oudenhoorn 1882-Vlaardingen 1957). Het echtpaar kreeg twee kinderen, waaronder de hiervoren vermelde Henri Alphons Emile Muns. L.M. Muns overleed op 86-jarige leeftijd in Vlaardingen op 5

juli 1962 en werd bijgezet in het familiegraf op begraafplaats Emaus. Naast de fotografie had Muns nog een andere passie: het toneel. Hij nam zelf deel aan toneeluitvoeringen en trad op als regisseur van locale amateurtoneelgezelschappen, zoals Varia. In 1960 werd een en ander aldus samengevat: 'De heer Muns heeft zich in Vlaardingen ook nog op een ander gebied verdienstelijk gemaakt. Toneelspelen had de liefde van zijn hart. In de Koninklijke Schouwburg te Amsterdam heeft hij vaak op de planken gestaan, onder andere met de destijds bekende actrice Alida Tartaud-Klein. Successen heeft hij ook behaald als regisseur van plaatselijke amateurtoneelgezelschappen: Varia, K.N.A., K.N.S. en het Onderwijzerstoneel om er maar enkele te noemen. Dat alles is nu voorbij. Maar hij draagt nog wel eens voor, in huiselijke kring als zijn vrienden er zijn.'. Daarnaast had hij een liefhebberij in de sportvisserij.[52] Uit de inschrijving in het bevolkingsregister blijkt dat Muns van oorsprong Oud-Katholiek was. Uit persoonlijke getuigenis is bekend dat hij, net als zijn vrouw en kinderen, bewust geen geloof meer praktiseerde.[53]

J. BUTERS,
Brood-, Koek- en Banketbakkerij.
EENDRACHTSTRAAT 131—132,
VLAARDINGEN,
blijft zich beleefd aanbevelen.
Onovertreffbare
fijne en broze BESCHUIT.
L. M. MUNS,
PHOTOGRAAF,
ARNOLD HOOGVLIETSTRAAT, VLAARDINGEN.
SPECIALITEIT in het
PHOTOGRAFEEREN
VAN
Groepen, Schepen, Gebouwen, enz.
BILLIJKE PRIJZEN. ARTISTIEKE BEWERKING.
VERGROOTINGEN
worden naar de kleinste photografiën, zeer *duidelijk en prachtig* door mij vervaardigd. Aanbevelend,
L. M. MUNS.

L.M. Muns trad in juni 1895 in dienst als 'operateur-retoucheur-filiaalhouder' bij de Vlaardingse fotograaf Jacob Niestadt. Op 17 november 1897 begon Muns voor zich zelf en vestigde hij zich als zelfstandig fotograaf op het adres Arnold Hoogvlietstraat 28. In deze beginjaren woonde zijn zuster Bella Flora Maria Muns ('s-Gravenhage 1877) enige jaren bij hem in (1898-1901) en huwde in 1904 met de Vlaardingse koopman Hendrik Jacobus Brobbel. Een andere zuster, Johanna Petronella Muns ('s-Gravenhage 1872-Amsterdam 1916), trouwde in 1902 met de eveneens Vlaardingse koopman Dirk van der Heul. Bij dit echtpaar woonde van 16 april 1904 tot en met 2 oktober 1906 broer Alphons Louis Gerard Muns ('s-Gravenhage 1883-?) in. In het bevolkingsregister staat hij vermeld als 'photograaf' en het ligt voor de hand dat hij zijn broer L.M. Muns in zijn atelier bijstond. Hij vestigde zich in 1906 in Amsterdam als fotograaf.
Muns nam op 20 februari 1904 met succes deel aan een wedstrijd voor vakfotografen te 's-Gravenhage, georganiseerd door de 'Nederlandsche Fotographenkunstkring'. Naast een algemene ereprijs won hij een zilveren en bronzen medaille.[54]

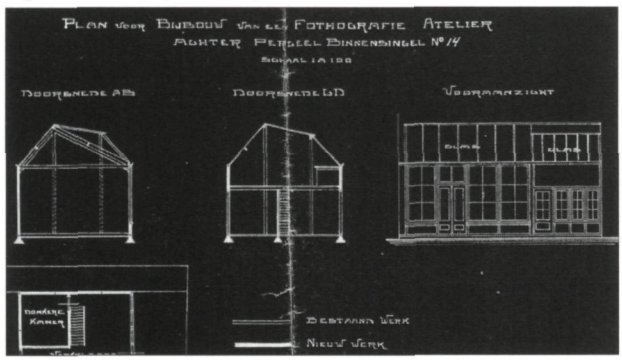

Plan voor bijbouw van het fotografisch atelier van L.M. Muns achter zijn pand aan de Binnensingel 14, ontworpen door Andries de Haan, 1917, Stadsarchief Vlaardingen, Archief Gemeentebestuur inventarisnummer 1206, nummer 113/18.

Wellicht geïnspireerd door dit succes, maar mogelijk ook door zijn groeiende clientèle, zocht hij naar een nieuw onderkomen voor zijn atelier. In 1905 liet hij tot twee keer toe een ontwerp tekenen voor een fotografisch atelier op de percelen Binnensingel 84, respectievelijk 110. Beide plannen vonden echter geen doorgang. Vele jaren later, per 10 mei 1917, vestigde hij zich toch aan de Binnensingel en wel op nummer 14 (benedenwoning). Ten behoeve van zijn fotografische praktijk liet hij de bouwkundige Andries de Haan een ontwerp tekenen voor een atelier in de achtertuin. Het bestond uit een gebouwtje met muren van drijfsteen (vermoedelijk kalkzandsteen) in een raamwerk van houten stijlen met aan de noordzijde een pui en schuin dak die vrijwel geheel van glas waren. Hier konden

Advertentie van L.M. Muns afgedrukt in de 'Feestwijzer aanvaarding regeering Koningin Wilhelmina 1898'.

De kleine J.G. van Gelder in het atelier van L.M. Muns geportretteerd naast een platencamera van de fotograaf, circa 1900, collectie Stadsarchief.

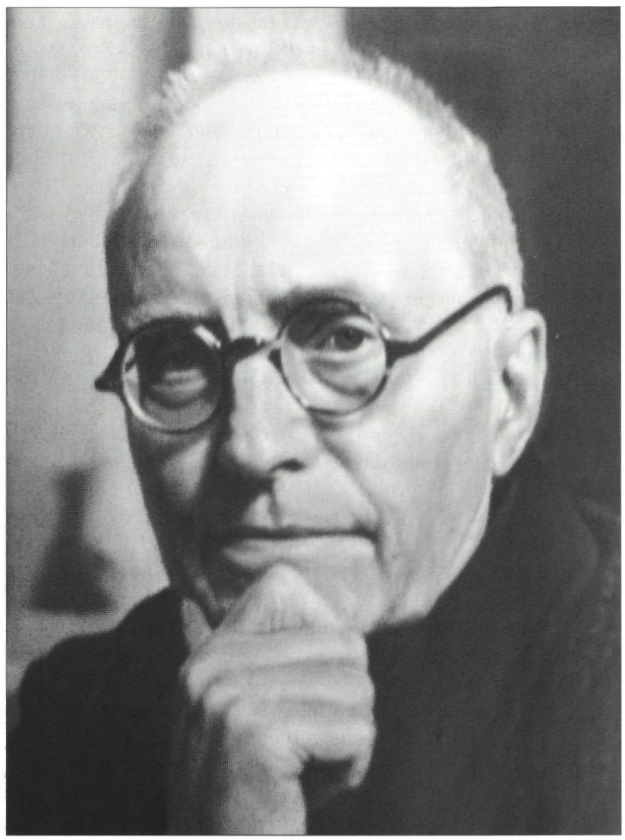

Portret van Lambertus Martinus Muns (1875-1962), circa 1955, collectie Stadsarchief.

met voldoende invallend licht de opnamen gemaakt worden, terwijl in een zijruimte, geheel verduisterd, de donkere kamer gepositioneerd was. De vergrotingen werden in deze kamer vervaardigd.[55] De vergunning werd hem door de Gemeente Vlaardingen op 10 juli 1917 verleend.[56] Hoewel omgeven met plaatwerk, bestaat het gebouwtje in 2007 nog steeds. Vooral op de zondagen was het in de vooroorlogse periode druk in het atelier. Tussen 8 uur 's ochtends en 17 uur 's middags zat de wachtkamer vol met klanten, die zich op en top gekleed wilden laten portretteren.[57] In zijn atelier werd hij geassisteerd door zijn zoon Henri Alphonse Muns (Harry of Henri). Aangenomen mag worden dat de laatste omstreeks 1915 als fotograaf actief is geworden. L.M. Muns is vooral bekend om zijn portretfoto's, waarvan er vele honderden, zo niet duizenden, in openbare en particuliere collecties bewaard zijn gebleven. Toch heeft ook Muns sr. een interessant oeuvre topografische opnamen op zijn naam staan van met name straatbeelden in Vlaardingen en foto's van bijzondere gebeurtenissen. Muns trachtte ook de Gemeente Vlaardingen te interesseren voor zijn fotografische activiteiten. Op 28 juni 1904 bood hij het College van Burgemeester en Wethouders aan bijbestellingen te leveren van eerder gemaakte foto's. Het aardige van de brief is dat hij de prijzen van de twee leverbare formaten noemt: 24 x 30 cm: fl.2,50 en 18 x 24 cm: fl.1,50. Hierbij voegt hij nog toe: 'Steeds zal het mijn streven zijn degelijk werk te leveren, dus mag ik niet meer concureeren als mogelijk is'. Mede op advies van de Commissie voor Gemeentewerken besloot het College op 27 juli daaropvolgend geen gebruik te maken van het aanbod.[58]

In september 1960, ter gelegenheid van de viering van zijn 85e verjaardag, werd hij geïnterviewd over zijn langdurige carrière. Hieruit bleek hij nog steeds actief: 'Drie en zestig jaar lang fotografeert de heer Muns nu al. Familieportretten en bruidsfoto's waren zijn specialiteit. Nu is hij niet meer zo actief. Het "fijne werk" laat hij aan zijn zoon Harry over, die zijn bejaarde vader met veel zorg en liefde omringt. Maar toch

kan men – mogen we het oneerbiedige woord gebruiken? – de oude heer Muns nog vaak aantreffen in het atelier en zo af en toe "schiet" hij ook nog wel een plaatje en helpt hij mee bij het afwerken van de foto's'.[59]
Een deel van de glasnegatieven die door de Historische Vereniging Vlaardingen van zijn zoon zijn verworven, zal door hem vervaardigd zijn. De platencamera (24 x 30 cm), die in 2006 aan de collectie van het Vlaardings Museum kon worden toegevoegd en afkomstig is uit het atelier van vader en zoon Muns, is zeker door hem gebruikt. Het toestel dateert van rond 1900 en is mogelijk de camera waarmee hij in 1897 zijn zelfstandige loopbaan begon. Een foto in de collectie van het Stadsarchief toont een jeugdige J.G. van Gelder naast een platencamera van Muns.[60] De camera werd omstreeks 1965 door de huisdrukkerij Ouwendijk gekocht en werd nog vele jaren gebruikt als bedrijfscamera. Het bijbehorende statief was toen reeds afwezig. De camera werd in 2006 door het Vlaardings Museum aangekocht. Het afdruk- en vergrotingsapparaat, geschikt voor glasnegatieven, werd eveneens in 2006 door het Vlaardings Museum verworven (zie ook onder 'H.A.E. Muns').

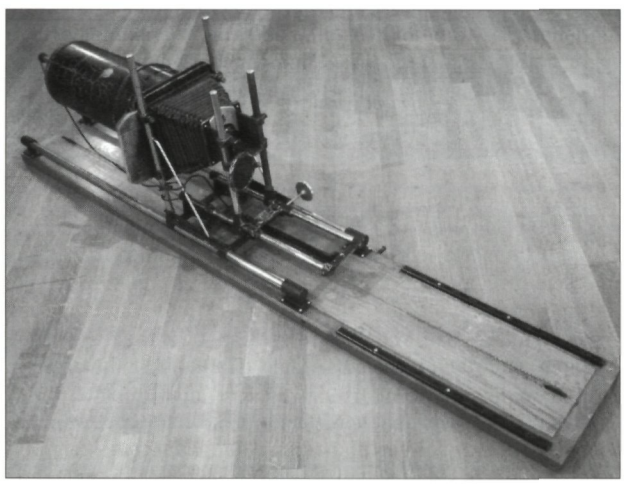

Vergrotingsapparaat van L.M. en H.A.E.Muns, circa 1920, Collectie Vlaardings Museum, inventarisnummer 7951.

Van L.M. Muns zijn verschillende types carte-de-visites en kabinetfoto's bekend, met verwijzing naar de respectieve vestigingsadressen aan de Arnold Hoogvlietstraat en de Binnensingel. Later gebruikte hij naamstempels en voorgedrukt fotopapier, alsmede passe-partouts met preegdruk (in reliëf) en gedrukte naamsaanduiding. De steeds gebruikte aanduiding was 'Fotografie Muns' en het adres Binnensingel 14 te Vlaardingen.

Gerard Bernhard Heinrich en Jacob Niestadt
Gerard Bernhard Heinrich Niestadt (Berge 31 oktober 1842-Amsterdam 14 februari 1931), zoon van het Duitse immigrantenechtpaar Wilhelm Heinrich Niestadt en Catharina Elsabein Schlüter, is de stamvader van een geslacht waarin opmerkelijk veel fotografen voorkomen. Deze G.B.H. Niestadt schijnt een inventief en ondernemend man te zijn geweest. Hij vervaardigde zelfstandig onder meer een driekleurencamera, een unicum in die tijd en later ook een sterrenkijker. Begonnen als kleermaker in het Noord-Hollandse Sint Maartensbrug legde hij zich rond 1858 toe op de fotografie, die al snel de overhand kreeg. Ook zijn broer Wilhelm Diederich Niestadt (Sint Maartensbrug 1851-Schagen 1912) bekwaamde zich in de fotografie, aanvankelijk als partner van zijn broer. Zijn zoons zetten het fotografiebedrijf in Noord-Holland (Schagen) voort tot in de jaren zeventig van de 20e eeuw. G.B.H. Niestadt kreeg, samen met diens vrouw Guurtje Kossen (Zijpe 1842-Schiedam 1918) vijf kinderen, onder wie de fotografen Jacob (Dirkshorn 23 mei 1872-Vlaardingen 13 mei 1916) en Wilhelm Heinrich (Dirkshorn 13 november 1876-Vlaardingen 12 juli 1957).[61] Jacob Niestadt, vestigde zich, na afloop van zijn militaire diensttijd, op 29 mei 1893 in Vlaardingen als fotograaf. Hij volgde hiermee het meisje waar hij in Schagen verliefd op was geraakt, de dochter van een schoenenhandelaar, Maria/Marie van Marken (Schagen 22 mei 1874-Vlaardingen 16 april 1915). Haar ouders vertrokken in 1891 vanwege de tegenvallende winkelresultaten naar Vlaardingen, op voorspraak van een familielid. Na de toen niet ongebruikelijke verlovingsperiode van enkele jaren, huwde hij op 27 december 1895 met zijn oude liefde. Tot enkele maanden na zijn trouwen woonde zijn zuster Catharina Wilhelmina bij hem in en verzorgde de huishouding. Het echtpaar Niestadt-Van Marken kreeg zes kinderen.[62]

De op één na jongste zoon, Gerard Bernhard Heinrich ('Ben') Niestadt, beschreef de herinneringen aan zijn jeugdjaren in een persoonlijk getint geschrift 'Ben de weesjongen' (Amsterdam 1992), waaraan hier vele gegevens omtrent Jacob Niestadt zijn ontleend.
Jacob Niestadt leed net als zijn vrouw aan tuberculose, tot na het midden van de 20e eeuw een levensbedreigende ziekte. Zijn vrouw verbleef om die reden in 1912 langdurig in het sanatorium Sonnevanck te Harderwijk, mogelijk gemaakt door financiële ondersteuning van de welgestelde Vlaardingse haring- en vishandelaar G. van Büüren van Heijst. Later kuurde zij in de lighallen van het ziekenhuis aan de Hofsingel. Voor hemzelf was in de achtertuin van zijn huis aan de Schiedamseweg een overdekte ruimte gebouwd, binnen het gezin 'het tentje' genaamd. Hier kon hij enigszins beschut, maar toch in de open lucht, rusten. De TBC werd zijn vrouw het eerst noodlottig; zij stierf op 16 april 1915. Daarna ging het met Jacob Niestadt ook steeds verder bergafwaarts. Op 13 mei 1916 bezweek ook hij te Vlaardingen aan de gevolgen van de TBC. In de laatste jaren zal het werken hem erg zwaar zijn geval-

Boekhandelaren DORSMAN & ODE.

Ondergeteekenden berichten, dat zij

DONDERDAG a.s.

zullen openen, hun nieuw gebouwd, naar de eischen des tijds ingericht

Photografisch Atelier,

Vanaf dien datum dagelijks (behalve ZONDAG) bij iedere weersgesteldheid, dus ook bij regen, geopend.

Speciaal ingericht voor

KINDEROPNAME en VERGROOTINGEN.

Aanbevelend,

G. B. H. NIESTADT & ZOON,

Schagen. *Vlaardingen,*

SCHIEDAMSCHE WEG,

hoek Eendrachtstraat.

Advertentie geplaatst op 3 juni 1893 ter gelegenheid van de opening van het 'Photografisch Atelier' van de firma G.B.H. Niestadt & zoon op de hoek van de Schiedamseweg/Eendrachtstraat, geplaatst in de Nieuwe Vlaardingsche Courant.

len en de productiviteit allengs minder zijn geworden. Na zijn overlijden woonden de drie oudste kinderen korte tijd bij horlogemaker en voogd Frans Roeloffs aan de Hoogstraat en gingen daarna 'in betrekking'.[63] De overige kinderen werden in het Weeshuis der Hervormden geplaatst. Grootvader G.B.H. Niestadt en diens zoon Wilhelm Heinrich richtten op 17 mei 1916 het verzoek aan het College van Regenten voor opname van de drie jongste kinderen, hetwelk in de vergadering van 6 juni daaropvolgend werd toegestaan.[64]

Hoewel het werk als fotograaf veel tijd en inzet vergde, vond Jacob Niestadt gelegenheid aan het verenigingsleven deel te nemen. Van de in 1894 opgerichte 'Vlaardingsche Christelijke Muziekvereeniging', die slechts enige jaren bestaan heeft, was hij voorzitter. In 1902 was hij één van de oprichters van de opvolger van deze, de muziekvereniging op Christelijke grondslag 'Sursum Corsa'. Ook hier was hij bestuurlijk actief, namelijk als secretaris. In 1904 bedankte hij echter als lid, vermoedelijk omdat, naast een druk gezin en zijn werk, zijn gezondheid deelname aan repetities, uitvoeringen en vergaderingen niet meer toeliet.[65]

De familie Niestadt heeft vele fotografen voortgebracht en was ook verwant aan andere fotografengeslachten. Wilhelm Heinrich Niestadt, de jongere broer van Jacob Niestadt, was ook fotograaf. Hun zuster Catharina Wilhelmina was getrouwd met de Amsterdamse fotograaf Bijl. Jacob's oudste zoon Dirk Niestadt volgde zijn vaders voetsporen en werd in Gorinchem fotograaf en dochter Guda was enige tijd actief als leerling-fotografe in Laren.[66] Jacob Niestadt was van oorsprong Evangelisch Luthers, verband houdend met zijn Duitse afkomst. Later staat zijn gezin bekend als Nederlands Hervormd, het kerkgenootschap van zijn echtgenote.

In Vlaardingen vulde broer Wilhelm Heinrich Niestadt het gat op dat Jacob Niestadt met zijn overlijden achterliet (zie daar).

Het gezin van G.B.H. Niestadt en G. Kossen met uiterst links Jacob Niestadt en links vooraan Wilhelm Heinrich Niestadt, foto uit P. Dekker 'De familie Niestadt' (Schoorl 1993).

Schiedamseweg in noordwestelijke richting met links in het midden het van Louis Hakbijl gehuurde huisje op de hoek met de Eendrachtstraat, foto Jacob Niestadt circa 1895, collectie Stadsarchief Vlaardingen.

Toen de jonge fotograaf, hij was net 21 jaar, zich in 1893 in Vlaardingen vestigde, betrok hij onder de hoede van zijn vader een oud pand (op de wijkkaart aangeduid als G173) aan de Schiedamseweg. Het was gelegen op de hoek met de Eendrachtstraat aan de zuidzijde van de Schiedamseweg. Op 28 april 1893 daaraan voorafgaande meldden G.B.H. Niestadt en zoon vanuit Schagen de Gemeenteraad van Vlaardingen dat zij '...voornemens zijn te Vlaardingen, in het perceel van den heer Hakbijl (voorheen den heer Dorsman) Wijk G no.173 aan den Schiedamschen Weg eene photografiezaak te beginnen'.

Schiedamseweg in zuidoostelijke richting met het atelier van Jac. Niestadt in het tweede huis van links (met uithangteken), foto Jacob Niestadt circa 1895, collectie Stadsarchief Vlaardingen.

Hiertoe wensten zij hieraan een aanbouw te plegen ten behoeve van het noodzakelijke fotografische atelier '... zijnde een gebouw van gedeeltelijk hout en gedeeltelijk glas...'. Het besluit op het verzoek werd echter niet afgewacht en de timmerman begon kort hierna de voorgenomen werkzaamheden, zonder vergunning. Een inspecteur van politie bemerkte de illegale bouwactiviteit en legde de bouw stil. In een brief van 1 mei betreuren vader en zoon Niestadt het feit dat de bouw geen voortgang vond, daar '...de beste tijd voor photographie is gekomen en 1 mei de huur van het huis ingaat.'. Van het aanvragen van een vergunning voor de bouw van een atelier hadden zij van collegae nog nooit gehoord en ook in Schagen hadden zij eerder een atelier gebouwd zonder dat daar toestemming voor vereist was. Tegen beter weten in droegen ze nog aan dat ze onbekend waren met de plaatselijke verordeningen en dat timmerman Kijne hun daar van op de hoogte had moeten stellen.[67] Duidelijk was dat zij zo spoedig mogelijk aan de slag wilden en de gok hadden genomen alvast maar vooruit te lopen op de goedkeuring. Op 9 mei daaropvolgend voegen zij daaraan per brief nog toe dat een en ander 'geen blijvend karakter' zou hebben. Het mocht niet baten, want op 12 mei beschikte de Gemeenteraad, mede op advies van de Commissie inzake Gemeentewerken, negatief. De commissie was van oordeel dat 'Vermits dit gebouw, lang 9 , breed 4 en in den nok hoog 4,30 meter, ten deele reeds opgericht, gelegen is in een dichtgebouwd gedeelte der Gemeente... met het oog op brandgevaar...' hieraan geen medewerking moest worden verleend. Bovendien wees de commissie erop dat het bewuste perceel door de Gemeente in erfpacht aan de heer Louis Hakbijl was uitgegeven en dat voor het oprichten van gebouwen door de erfpachthouder toestemming gevraagd diende te worden. In de Gemeenteraad werd het nog wel voor Niestadt opgenomen. Het raadslid Van Dam stelde dat Niestadt niet bekend kon zijn geweest met de plaatselijke, erg strenge, bouwvoorschriften en dat de timmerman de eigenlijke schuldige was. Deze had als locale ondernemer beter moeten weten en zijn opdrachtgever moeten behoeden voor een bouwactiviteit die strijdig met de regels was. De Raad bleef echter bij het oordeel en suggereerde de aanvrager snel een nieuwe aanvraag in te dienen, die wel rekening zou houden met de bouwvereisten. Indien de wanden van 'gegalvaniseerd ijzer' zouden worden opgetrokken, was er geen bezwaar en kon alles voortvarend toch worden uitgevoerd. Tegen het oprichten van het atelier bestond dus een praktisch en een formeel bezwaar; eerst moest aan de bouwvoorschriften worden voldaan en tevens moest de erfpachthouder het verzoek indienen. Hoewel de beide betrokkenen teleurgesteld zullen zijn geweest, richtte Hakbijl al op 16 mei

1893, als houder van het erfpachtrecht, een verzoek aan de Gemeenteraad om toestemming voor het oprichten van het atelier, conform de geldende regels. De aanvraag was nu wat volledediger. Het kadastrale nummer wordt genoemd (B 3827) en een omschrijving van het kennelijk al in aanbouw zijnde atelier is gegeven. Dit gebouw zou wanden van plaatijzer en glas krijgen, mat 10,5 bij 4 meter en was gelegen op de zuidwestelijke hoek van het perceel, dus achter het pand van Hakbijl. De aanvraag ging vergezeld van een situatietekening, waarop de ligging duidelijk te zien is. Het door Niestadt van verhuisde reeds in 1895 naar een verderop aan de Schiedamseweg gelegen, kort daarvoor gebouwd, pand (Schiedamseweg 83, G54). In datzelfde jaar werd het atelier afgebroken en werd het vermoedelijk in de tuin van het nieuwe adres weer opgebouwd. De vergunning voor het oprichten van dit atelier, '...geheel geboud van ijzer en glas...' in de achtertuin werd op 2 februari 1895 door het College van Burgemeester en Wethouders verleend.[70] In het Stadsarchief bevindt zich een tweetal foto's van de Schiedamseweg, beide vanaf hetzelfde standpunt genomen. De eerste vertoont de noordwestzijde van de weg, met het lage pand waarin Niestadt tot in 1895 gevestigd was. De tweede foto toont de zuidoostzijde, waarop de nieuwe vestigingsplaats te zien is. Boven de raampartij bevindt zich een uit de gevel stekend driehoekig reclamebord met de tekst 'Photographe', terwijl de andere zijde ongetwijfeld de naam van de fotograaf zal hebben getoond. Momenteel (2007) is het pand in gebruik bij een leverancier van grafornamenten en kent het een groot boogvormig raam, daar waar in Niestadts tijd zich nog twee kleinere ramen bevonden. Hoewel hierover natuurlijk geen harde uitspraken gedaan kunnen worden, lijken de beide foto's kort na elkaar genomen te zijn, als persoonlijke herinnering aan de oorspronkelijke en nieuwe vestigingsplaats, die op een steenworp afstand van elkaar gelegen waren. Het atelier bevond zich achter het woonhuis in de tuin. Hier konden de klanten zich laten fotograferen. Met name op de woensdagen, wanneer er getrouwd werd, kon het druk zijn. De jonggehuwden hadden de gewoonte zich, vanwege de bijzondere dag goed gekleed, te laten portretteren. Niestadt gaf de koetsier die het paar van het stadhuis per koets naar het atelier bracht, steevast een kwartje. Een investering die loonde, want het verzekerde hem van een vaste stroom klanten. In het atelier, een los gebouw in de tuin, bevonden zich ook een wachtkamer, een donkere kamer waar de negatieven werden ontwikkeld en een werkplaats waar de foto's werden afgedrukt en afgewerkt. In het atelier zelf stond een forse camera op wieltjes, volgens herinnering van Ben Niestadt wel 1,5 meter hoog. Om de te portretteren persoon of personen scherp in beeld te krijgen, kon de camera verreden worden. De fotograaf had daarbij een zwarte doek over het hoofd om concurrerend licht te weren. Zodra het beeld was scherpgesteld, kwam Niestadt van onder het doek tevoorschijn en plaatste de houten cassette met geprepareerd glasplaatnegatief in de camera. De klant moest vervolgens doodstil zitten, aangezien het negatief door een druk op de 'peer' (rubberen knijpbal aan een slang) enkele seconden 'ontbloot' werd. Nadat het negatief weer afgesloten was, werd het in de cassette naar de donkere kamer gebracht om daar ontwikkeld te worden. In deze ruimte bevond zich een rood raampje, waardoor gefilterd licht kon binnentreden. Dit rode licht beïnvloedde het ontwikkelen niet, terwijl de fotograaf of zijn assistent toch kon zien wat hij

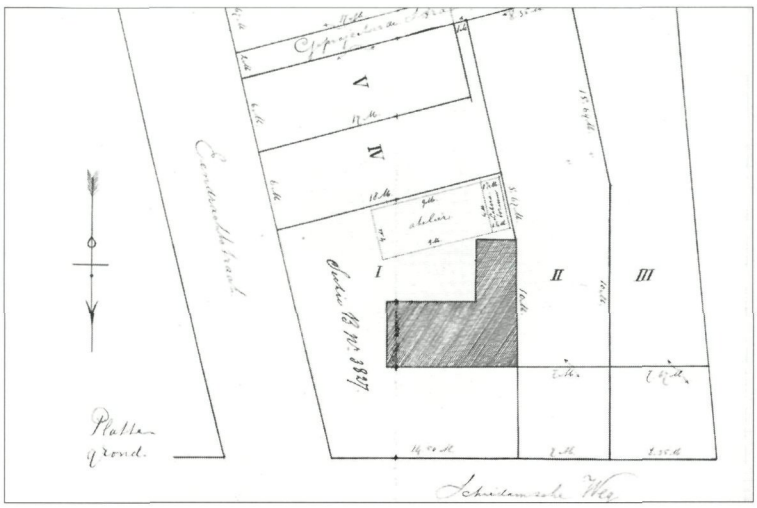

Situatietekening op schaal van het door Jac. Niestadt van Louis Hakbijl gehuurde huis aan de Schiedamseweg (gearceerd) met in de achtertuin het geprojecteerde atelier met 'laboratorium' (stippellijn), Stadsarchief Vlaardingen; archief Gemeentebestuur inv.nr. 719/383.

Hakbijl gehuurde pand lag toen nog op een open stuk grond. Aan het einde van de 19e eeuw schoof de bebouwing van de Schiedamseweg in zuidoostelijke richting op en werd het (oudere) pand langzamerhand omgeven door nieuwbouw. In 1892 waren in de Eendrachtstraat en de Schiedamseweg percelen bouwgrond uitgegeven, die kort daarop werden bebouwd. De Commissie inzake Gemeentewerken reageerde reeds op 19 mei op het nieuwe verzoek en ditmaal positief. Het brandgevaar was nu voldoende geminimaliseerd en de bouw kon, met andere materialen, verder voortgang vinden. In de vergadering van 16 juni 1893 oordeelde de Gemeenteraad bij acclamatie positief over de herziene aanvraag.[68] De firma Niestadt was inmiddels in het hoofdgebouw geïnstalleerd en in afwachting van het gereedkomen van het atelier opende de firma (donderdag) 8 juni 1893. Het Patentregister van 1893, het laatste jaar waarin ondernemers als zodanig geregistreerd werden, vermeldt inderdaad 'J. Niestadt Photograaf', op het adres G 173.[69] In 1902 werd het pand afgebroken en een jaar later verrees ter plekke een dubbel woon-/winkelpand, dat tegenwoordig de elektronicahandel Vogel huisvest. Niestadt

deed. Het glasnegatief werd uit de cassette gehaald en in een bak gespoeld. De chemische reactie zorgde dat het (negatieve) beeld zich op de plaat vormde. Een fixeerbad zorgde er vervolgens voor dat de gevoelige laag van het negatief werd afgedekt en op de glasplaat zou blijven zitten. De aanwezige chemicaliën werden tenslotte met stromend water afgespoeld, waarna het negatief, na droging, afgedrukt kon worden. Dit gebeurde door het plaatsen en vastklemmen van lichtgevoelig papier op het negatief. Een en ander werd vervolgens in het zonlicht geplaatst, dat door de glasplaat op het papier doordrong. Daar waar de donkere gedeelten van het negatief zaten, bleef het papier licht en andersom. Een positieve foto was het resultaat. Deze foto moest ook weer worden gefixeerd, om vervaging van het beeld te voorkomen. Hiermee kreeg de foto zijn glimmende oppervlak. Indien de belichting toch niet het gewenste resultaat had, bijvoorbeeld vage contouren, of als een oneffenheid moest worden weggenomen, kon de foto met penselen en verf worden bijgewerkt ('geretoucheerd').[71] In het atelier bevonden zich de decorstukken, die de klant naar wens als entourage kon kiezen. De achtergronden waren op doek geschilderde of gedrukte rolwanden, veelal rustieke landschappen of interieurs. Hierbij werd, wederom naar keuze, meubilair geplaatst, als een stoel, een tafeltje, een piëdestal en andere rekwisieten. Op de vele studio-opnamen zien we de beschikbare decorstukken langskomen.

Advertentie van Jac. Niestadt in de 'Feestwijzer aanvaarding regeering Koningin Wilhelmina 1898', met een op het feestprogramma aangepaste aanbieding.

Photografisch Atelier
VAN
Jac. NIESTADT,
Schiedamsche weg,
VLAARDINGEN.

Met het oog op de INHULDIGINGS-FEESTEN wordt bovenstaande Inrichting ten zeerste aanbevolen tot het

Photographeeren van:
VEREENIGINGEN,
Gecostumeerde Personen,
PRAAL WAGENS,
Versieringen,
ENZ.

Den geheelen dag naar buiten te ontbieden.

ARTISTIEKE EN KEURIG UITGEVOERDE PHOTOGRAPHIEN WORDEN GEGARANDEERD.

Tevens zal het ATELIER **tot 's AVONDS geopend zijn.**

Het fotografiebedrijf voltrok zich buiten het zicht van het langslopende publiek. Er bevond zich geen winkelruimte in het pand aan de Schiedamseweg en het enige wat verraadde dat zich hier een fotografisch atelier bevond, was het eerdergenoemde uithangbord. In 1905 werd Niestadt, in aanvulling daarop, door de Gemeente Vlaardingen toestemming verleend aan de gevel van zijn pand een houten toonkast te plaatsen. De kast was bedoeld '... tot het etaleeren van photografiën...' en was 1,25 meter hoog en 0,88 meter breed, met een diepte van 0,15 meter.[72] Hiermee kon hij aan de passanten laten zien tot welke resultaten hij in staat was.

In de eerste jaren opereerde Jacob Niestadt naar buiten toe nog onder de vleugels van zijn ervaren vader. G.B.H. Niestadt woonde echter niet in Vlaardingen en de ondersteuning vond dus 'op afstand plaats'. Hoewel hij het bedrijf bestierde, heette het echter op de carte-de-visites, kabinetfoto's, advertenties en etiketten de zaak van 'G.B.H. Niestadt & Zoon' te Schagen en Vlaardingen. Het gegeven dat de jonge fotograaf voor de buitenwereld gesteund werd door zijn vader die zijn sporen verdiend had, zal zeker hebben bijgedragen aan een betrouwbare reputatie in het Vlaardingse. Na enkele jaren verdween de naam van G.B.H. Niestadt van de kartons en opereerde Jacob Niestadt volledig onder eigen naam. Reeds enkele maanden nadat hij zich in Vlaardingen had gevestigd, voegde zijn jongere broer Wilhelm Heinrich zich bij hem als leerling-assistent. In mei 1896 vertrok deze, volleerd, naar Culemborg, waar hij enige tijd als zelfstandig fotograaf werkzaam was. Later, na het overlijden van zijn oudere broer, zou hij weer in Vlaardingen terugkeren. Zijn jongere broer was niet Jacobs enige leerling-assistent. De volgende assistenten passeerden door de jaren heen de revue: Cornelis Johannes de Gilde (1893-1894), Anton Cornelis Thomann (1894-1895), Lambertus Martinus Muns (1895-1896), Christiaan Frederik Geveke (1897), Leonardus Pieter Tismeer (1897-1899), Dirk Carel Geijer (1899), Johannes Evert van der Horst (1899-1900 en 1901-1903), Leendert Kruijne (1905-1906), Karel Julius Gustaaf Hisgen (1906-1908), Johannes Weima (1908) en Gustaaf Adolf Sonstral (1908-1909). Enkelen van hen vestigden zich later als zelfstandig fotograaf, zoals C.J. de Gilde in 's-Gravenhage, Fred Geveke in Amsterdam, Leo Tismeer in IJmuiden, Kruijne in Dordrecht, Thomann in Utrecht en, hier van belang, Lambert Muns in Vlaardingen (zie daar). Vader

Portret van Gerhard Bernhard Heinrich Niestadt (1842-1931), circa 1870, foto uit P. Dekker, 'De familie Niestadt', (Schoorl 1993).

G.B.H. Niestadt, die de hoge leeftijd van 88 jaar zou bereiken, vestigde zich tussen 1903 en 1905 ook in Vlaardingen. Het is juist in deze periode dat Jacob Niestadt geen leerling-assistent had en omdat vader Niestadt in het bevolkingsregister als actief fotograaf vermeld staat, mag worden aangenomen dat hij zijn zoon toen bijstond. Nadat een nieuwe assistent zich weer had aangediend, verhuisde G.B.H. Niestadt naar Delft.
In de memoires van zoon Ben Niestadt zijn de geschreven herinneringen van leerling-assistent Lambert Muns aan zijn toenmalige werkgever opgenomen: 'Op verzoek van een zoon van mijn laatste baas (pardon patroon) schrijf ik hier enige herinneringen uit de jaren 1895-1896. Ik kwam dan met nog twee sollicitanten naar een betrekking dingen van operateur-retoucheur-filiaalhouder in de fotografie. Om kort te gaan, één moest het winnen en die winnaar was ondergetekende. Ik moest nog loten [voor de militaire dienst] dus nog geen 20 jaar. Mijn nieuwe patroon was 1½ jaar ouder dan ik, had een grote blonde snor en net zijn dienstplicht als korporaal van de infanterie achter de rug.' Waarschijnlijk plaatste Niestadt in landelijke (vak-?) tijdschriften of een krant een oproep voor sollicitanten. Muns ontving als assistent vier gulden in de week, doch 's winters, wanneer er vermoedelijk minder werk voor fotografen te doen was, drie gulden. De beginjaren van Niestadts zaak verliepen zakelijk gezien voorspoedig. De Hoofdelijke Omslag uit de jaren 1894-1896 laat zien dat hij een redelijk inkomen had (450-650 gulden). Hiervoor moest echter hard gewerkt worden. Muns meldt: 'In drukke tijden kwam er voor die tijd aardig geld in 4 à 500 gulden per week...'. Hieruit blijkt dat de onkosten erg hoog en de marges klein moeten zijn geweest. Desalniettemin was Niestadt een geslaagd middenstander en wist hij als betrekkelijke buitenstaander zich snel een plaats te veroveren in het plaatselijk economisch verkeer. Muns hield zich bij Niestadt bezig met alle voorkomende werkzaamheden als fotograaf. Hij bediende de camera, ontwikkelde, retoucheerde en drukte af. Tevens vertegenwoordigde hij de firma in Hellevoetsluis, waar vader en zoon Niestadt kort na vestiging in Vlaardingen een filiaal hadden geopend. Waarschijnlijk werd de zaak in Hellevoetsluis door G.B.H. Niestadt bemand. Ben Niestadt memoreert dat hij af en toe met zijn grootvader mee mocht naar deze oude vestingstad, waarvan de reis met de 'Brielse boot' hem het meest was bijgebleven. Het filiaal in Hellevoetsluis heeft vermoedelijk tussen 1894 en 1900 bestaan. Blijkens advertenties in de Nieuw-Beierlandse Courant was het atelier gevestigd in een pand met de naam "Dijkzicht" en was het geopend op maan- en woensdagen.[73] Ook in Maassluis bevond zich rond 1897 kortstondig een filiaal. Hierover is echter niet meer bekend dan dat dit vermeld staat op één type karton. Jacob Niestadt komt in de herinnering van Muns niet heel gunstig naar voren. Muns beschrijft hem als een enigszins opvliegende, chagrijnige, zuinige en veeleisende man, die ook nogal godsdienstig zou zijn. Als 'verzachtende omstandigheid' voor deze minder gunstige kwalificaties voerde Muns zijn 'minder goede gezondheid' aan.[74]
Jacob Niestadt was in zijn beginperiode een redelijk succesvol ondernemer. Onder de in Vlaardingen actieve fotografen had hij het hoogste inkomen en ook de relatief grote hoeveelheid bewaard gebleven foto's uit zijn atelier is hiervan een bewijs. Al in 1894 had hij een belastbaar inkomen van fl.450,-, een bedrag dat menig middenstander nooit zou bereiken. In 1896 steeg dit nog verder naar fl.650,- en tussen 1899 en 1904 bereikte hij zijn top met een belastbaar inkomen van fl.700,- per jaar. Zijn slechte gezondheid zal ervoor gezorgd hebben dat zijn inkomsten daarna snel terugliepen. Van 1905 tot en met 1908 waren deze nog fl.400,- per jaar, maar vanaf 1909 waren zijn verdiensten kennelijk zo gering en/of de onkosten zo hoog dat hij geen Hoofdelijke Omslag hoefde te betalen. Zijn leidende positie, die hij grofweg tussen 1893 en 1905 had, was hij definitief kwijtgeraakt.[75]

Over de inrichting van de respectieve ateliers/studio's zijn we nauwelijks geïnformeerd, net zo min als over de gebruikte

apparatuur. In zijn memoires vermeldt zoon Ben slechts dat fotomateriaal (vermoedelijk fotopapier) werd betrokken bij een Belgische firma uit het plaatsje Oude God. Hiermee wordt de bekende Gevaertfabriek bedoeld, die nog steeds gevestigd is in Mortsel-Oude God (als Agfa-Gevaert). Net als de andere fotografen uit zijn tijd had hij een platencamera op statief. Aanvankelijk werkte Jacob Niestadt met een lichtbron die werd verkregen door het ontsteken van magnesiumpoeder. Dit licht ontvlambare poeder werd op een ijzeren plaatje ontstoken, waarna een felle lichtflits de ruimte verlichtte en de foto genomen kon worden. Los van het brandgevaar, was ook de aldus ontstane rookwolk reden, zodra dit technisch mogelijk was, om te zien naar een alternatieve lichtbron. Toen het vanaf 1 december 1912 in Vlaardingen mogelijk was zich aan te sluiten op het elektriciteitsnet, maakten velen daar al snel gebruik van. Voor fotografen gold dat het werk flink vergemakkelijkt werd. Om het hoofd boven water te kunnen houden in de strijd met de plaatselijke concurrentie, trachtte Niestadt ook een aansluiting te verkrijgen. Het geld daarvoor ontbrak hem en noodgedwongen wendde hij zich tot de Diaconie van de Nederlands Hervormde Gemeente. Hij verzocht de Diaconie financiële ondersteuning, groot fl.150,- voor de aansluiting. Na enige discussie werd hem een bedrag van fl.100,- toegekend. De overige fl.50,- moet er ook gekomen zijn, want vanuit het elektriciteitshuisje dat op het Verploegh Chasséplein stond, werd een ondergrondse kabel aangelegd, rechtstreeks naar het bewuste apparaat waarmee de koolspitslampen werden gevoed.[76]

Heden overleed tot onze diepe droefheid, na een langdurig lijden, in zijn Heere en Heiland, onze lieve Vader

JACOB NIESTADT,
Weduwnaar van MARIA VAN MARKEN,
in den ouderdom van 43 jaren.

G. B. NIESTADT.
D. W. NIESTADT.
M. W. NIESTADT.
W. H. NIESTADT.
G. B. H. NIESTADT.
M. NIESTADT.

Vlaardingen, 13 Mei 1916.
Schied. weg 83.

Rouwadvertentie van Jacob Niestadt, die op 13 mei 1916 aan TBC bezweek, verschenen in de Nieuwe Vlaardingsche Courant.

Hofsingel 2, atelier van W.H. Niestadt, die met zijn vrouw Petronella Hofmeester in de deur staat. In de tuin een toonkast, waarin enige portretfoto's en een topografische foto, circa 1920, foto uit: P. Dekker, 'De familie Niestadt' (Schoorl 1993).

Wilhelm Heinrich Niestadt

Wilhelm Heinrich was een jongere broer van de Vlaardingse fotograaf Jacob Niestadt en dus een zoon van Gerard Bernhard Heinrich Niestadt (Berge 1842-Amsterdam 1931) en Guurtje Kossen (Zijpe 1842-Schiedam 1918). Hij werd te Dirkshorn (gemeente Haringkarspel) geboren op 13 november 1876 en zou op 12 juni 1957 te Vlaardingen overlijden. W.H. Niestadt huwde te Vlaardingen op 29 juli 1896 met Pieternella Hofmeester (Barendrecht 1874-Soest 1956), die ook fotografe werd. Het echtpaar kreeg zeven kinderen, waaronder de in Vlaardingen actieve Adriana (Schiedam 1904-Nieuwpoort

1994). Alle kinderen van Wilhelm Heinrich Niestadt legden zich toe op de professionele fotografie en vertegenwoordigden de Niestadt-dynastie, die zich door heel Nederland verspreidde.

Ten tijde van de landbouwcrisis aan het einde van de 19e eeuw leed de fotografie in de marktplaats Schagen sterk onder een teruglopende vraag onder de agrarische bevolking. Op aandringen van zijn vader voegde Wilhelm Heinrich Niestadt zich op 25 augustus 1894 bij zijn broer in Vlaardingen. De relatie tussen de beide broers was echter niet optimaal. Jacob Niestadt kon, zo blijkt uit correspondentie en mondelinge overlevering, nogal humeurig zijn. Na enkele maanden vertrok hij naar Leeuwarden waar hij zich als assistent bij fotograaf De Jong voegde. Hij werkte vooral als retoucheur, hetgeen een intensief werkje was, waarover hij aan zijn zuster schreef: 'Den anderen dag moest ik weer van 's morgens zeven tot 's avonds acht de geheele dag retoucheeren, zoodat ik tegenwoordig heel veel pijn in mijne oogen heb door het bij de lamp retoucheeren. Dus hoe korter dagen, hoe langer ik bij de lamp moet werken, iets wat mijne oogen onmogelijk vol kunnen houden. Ik ben daarom van plan met goedkeuring van Vader, wanneer mijn proeftijd om is, op zijn kosten in Vl [Vlaardingen] terug te komen; want je begrijpt toch wel dat ik nu op 17 jarigen leeftijd mijne oogen er al niet aan wagen wil'. Hij keerde inderdaad terug naar Vlaardingen, doch vertrok in 1896 als fotograaf naar Culemborg. In 1897 opende hij een zelfstandig fotografieatelier in Schiedam.[77] Uit deze periode zijn diverse typen carte-de-visites van zijn hand bekend.[78] Net als Jacob Niestadt sloeg hij zijn vleugels uit in het Overmase. In Oud-Beijerland 'over de suikerfabriek', zo luidt het in een advertentie uit 1905, had hij een dependance.[79] Van 1906 tot 1909 verbleef Niestadt met zijn atelier in Rotterdam, doch keerde in laatstgenoemd jaar weer terug in Schiedam.

Wilhelm Heinrich Niestadt met zijn dochtertje Adriana, circa 1905, foto uit: P. Dekker, 'De familie Niestadt' (Schoorl 1993).

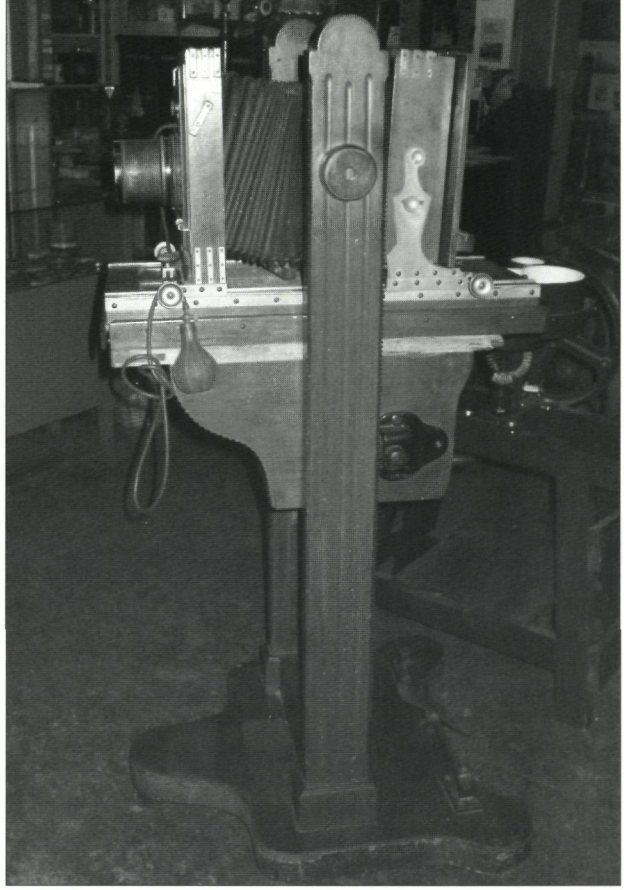

Verrijdbare studiocamera van W.H. Niestadt, circa 1895, collectie Streekmuseum Jan Anderson, foto auteur, 2006.

Op 22 december 1917 opende W.H. Niestadt, na vele jaren in Schiedam actief te zijn geweest, zijn atelier op het adres Hofsingel 2. Hij nam hiermee indirect de plaats in van zijn in het jaar daarvoor overleden broer Jacob. Het fraaie pand met in de gevel ter versiering een tweetal uitspringende hoofden, werd voorzien van een houten toonkast in de tuin, waar (potentiële) klanten het werk van de fotograaf konden aanschouwen. De vergunning voor het oprichten van het atelier aan de achterzijde van het pand was echter nog niet verleend. Eerst op 15 januari 1918 werd de toestemming voor het oprichten verleend, mits het gebouwd zou zijn van baksteen of drijfsteen (kalkzandsteen?) met een regelwerk. De vergunning riep nog wel het protest van M. Hoogerwerf, buurman aan de Hoflaanzijde, op. Hij meende dat de in het atelier aanwezige vulkachel brandgevaarlijke situaties zou opleveren en dat aanpassing van het gebouw zou moeten plaatsvinden. De directeur van Gemeentewerken adviseerde het College na inspectie terplekke de klacht ter zijde te leggen en aldus geschiedde.[80] Zijn zoon Gerard Bernhard Heinrich Niestadt nam de zaak van zijn vader in Schiedam over. Ten tijde van de Eerste Wereldoorlog had Niestadt een bijverdienste in het vervaardigen van meubilair voor fotoateliers. Per 30 oktober 1924 verhuisde hij, met zijn gezin, naar het adres Schiedam-

seweg 55. Hier betrok hij, met vrouw en de jongere kinderen, een deel van het voormalige woonhuis van de familie Van Linden van den Heuvell (Villa Maaswijk). Samen met zijn toen in Woerden werkzame zoon Gerard Heinrich Niestadt rustte hij in de jaren twintig ook een rijdende fotostudio uit. Het was een dichte cabine op een vrachtwagen, waarmee zij in het Zuid-Hollandse kermissen afreisden op zoek naar klandizie. Zijn dochter Adriana en haar echtgenoot Otto Maandag deelden sinds 1926 het fotografisch atelier en namen dit in 1927 over. Per 11 januari 1927 keerde Niestadt met gezin weer terug in Schiedam. Hij nam hier het atelier van zijn zoon G.B.H. Niestadt over, die zich als fotograaf en cineast in Hilversum vestigde. Het Schiedamse atelier ging in 1938 over in handen van een andere zoon (Pieter).[81]

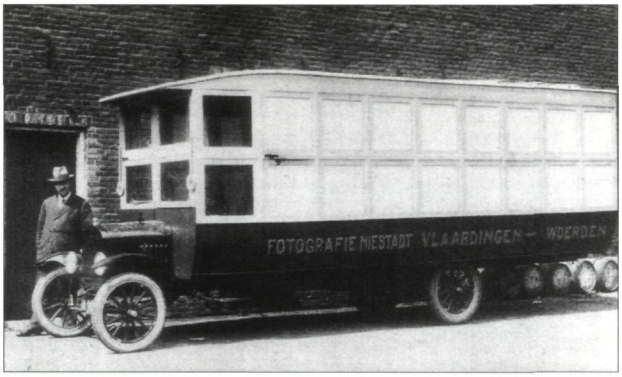

Autobus met opbouw dienst doende als mobiele fotostudio, waarmee W.H. Niestadt (links voor auto) en zijn zoon Gerhard Heinrich rond 1920 langs Zuid-Hollandse kermissen reden, foto uit P. Dekker, 'De familie Niestadt' (Schoorl 1993).

Pieter Douwes de Vries

Pieter Douwes de Vries was op 15 maart 1866 in het Friese Hardegarijp als zoon van Douwe Pieters de Vries en Geeske Jans geboren. Hij vestigde zich vanuit Rotterdam als agent (distributeur en verkoper) van het Rotterdamsch Nieuwsblad op 18 januari 1904 in Vlaardingen, waar hij met een korte tussenpoos tot aan zijn dood op 19 januari 1945 bleef wonen. Hij huwde te Tietjerksteradeel op 26 mei 1888 met Willemke Gabes Westra (Hardegarijp 1862-Vlaardingen 1921) met wie hij zes kinderen kreeg. Het gezin betrok in Vlaardingen een woning in de Stationsstraat (71) en verhuisde nog hetzelfde jaar in deze straat naar nummer 69.

In 1910 raakte De Vries verwikkeld in een aantal onverkwikkelijke zaken. Allereerst werd hij beticht van het plegen van een zedenmisdrijf in Rotterdam. In de *Nieuwe Vlaardingsche Courant* van 16 maart 1910 lezen we van de uitspraak in deze zaak door de Rechtbank te Rotterdam: 'P.D. de V., 43 jaar, koopman te Vlaardingen, wegens openbare schennis en aanranding der eerbaarheid, tot een jaar gevangenisstraf, met bevel van gevangenneming'.[82] Inmiddels was hij, onwetend van het feit dat het proces was doorgezet, vanwege zijn dreigende faillissement naar Antwerpen vertrokken. Zijn gezin was hem enkele weken later, op 21 maart 1910 gevolgd. Op verzoek van de officier van justitie rekende de gealarmeerde Belgische politie hem echter snel in. Het gezin keerde op 11 april daaraanvolgend weer in Vlaardingen terug en betrok de woning Prins Hendrikstraat 21. De politie in Vlaardingen meldde de procureur generaal in Den Haag dat men De Vries kende '...als een ongunstig individu, die de anarchistische beginselen was toegedaan'.[83] Inderdaad was De Vries communist, waarvoor hij kennelijk openlijk uitkwam.[84] Na zijn veroordeling werd De Vries eerst in Rotterdam en later in Den Haag in verzekerde bewaring gesteld. Op 30 januari 1912 voegde hij zich weer bij zijn gezin. Opmerkelijk is het feit dat hij daarna weer in Vlaardingen terugkeerde, waar men onder de bevolking zeker op de hoogte van een en ander zal zijn geweest. Sterker nog, op 6 april 1912 hield hij een openbare lezing in zaal Excelsior over zijn verblijf in de gevangenis, die de titel droeg '22 maanden onschuldig in de gevangenis, een ongehoord politie- en justitieschandaal'. Een journalist van de Nieuwe Vlaardingsche Courant bezocht de bijeenkomst en berichtte dat de spreker, ten einde rehabilitatie te verkrijgen, door middel van lezingen trachtte twee mannen op te sporen, die konden bewijzen dat zich een persoonsverwisseling had voorgedaan. In een ingezonden brief reageerde De Vries op het verslag en gaf hij enkele aanvullingen.[85] Ter verdediging en waarschijnlijk vanuit zekere wanhoop liet hij tegelijkertijd een brochure verschijnen en was hij, volgens de krant, van plan in 'alle plaatsen van betekenis' de bewuste voordracht te houden. In de collectie van het Internationale Instituut voor Sociale Geschiedenis te Amsterdam werd de bewuste brochure aangetroffen, net als een tweede over hetzelfde onderwerp, die kort daarop verschenen zal zijn.[86] De eerste brochure, met dezelfde titel als de voordracht, is net als de tweede van zijn eigen hand, doch veel uitvoeriger. De tweede brochure, 'Een roep om Recht door een onschuldig veroordeelde' is een verkorte bewerking van de eerste en werd duidelijk geredigeerd door het 'Comité "Gerechtigheid", Den Haag'. Dit comité, dat voor de gelegenheid samengesteld lijkt te zijn, verwoordde de eigen inzet aldus: 'Dubbel noodig is aller steun voor deze zaak, waar, naast de lichamelijke straf, vrijheidsberooving, een cachet van moreele minderwaardigheid op den gestrafte blijft drukken'. Zijn eigen lezing komt kortweg op het volgende neer: Ten onrechte werd hij beschuldigd van de aanranding van enkele minderjarige meisjes, waaronder die van Elizabeth Duchenne en Johanna van Dijk op de weg tussen Schiedam en Delfshaven in de zomer van 1909. De meisjes getuigden tegen hem, daartoe door de politie aangezet. De getuigenis van de meisjes was op zijn minst zwak, want zij beweerden dat de aanranding in juli 1909 plaats had gevonden ten tijde van de brand van branderij 'De Valk' te Delfshaven. Navraag had opgeleverd dat deze molen in 1906 en nog eens in 1908 in brand had gestaan, maar niet in 1909. Bovendien beweerden de meisjes dat de aanrander dronken was, terwijl De Vries sinds

1903 erkend geheelonthouder was. Een ander verwijt trof zijn eigen advocaat, die, zoals hiervoor al beschreven, verzuimde belangrijke getuigen op te roepen, die voor zijn onschuld zouden kunnen pleiten (alibi). Wat niet in zijn voordeel sprak, was het feit dat hij in dezelfde periode failliet ging (uitgesproken op 23 februari 1911) en naar België uitweek. Hij wekte hiermee de indruk om meer redenen het land te zijn ontvlucht. Bij verstek werd hij voor het zedenmisdrijf tot 12 maanden cel veroordeeld, en door de Belgische politie aan de Nederlandse justitie uitgeleverd. Doch voor de uitlevering plaatsvond, werd hij in België ook nog eens tot acht maanden gevangenisstraf (waarvan hij er zes moest uitzitten) veroordeeld voor het in het openbaar urineren, omkoping en het opgeven van een valse naam. Zijns inziens volledig ten onrechte en bovendien doordat de Nederlandse justitie hem bij de Belgische rechtbank hadden getypeerd als anarchist. Na zes maanden in België gezeten te hebben, werd hij overgedragen aan de Rotterdamse gevangenis. Zijn beroep tegen het vonnis werd serieus in overweging genomen en de bedrieglijke bankbreuk werd buiten vervolging gesteld (18 mei 1911). Met het voorarrest en de ingestelde beroepen verbleef De Vries uiteindelijk 22 maanden in de gevangenis. Duidelijk is dat hij zich over zijn veroordeling in het openbaar wilde verantwoorden over het vermeende onrecht hem aangedaan. Of het feit dat hij als 'anarchist' bekend stond in verband stond met de aanklacht en veroordeling lijkt aannemelijk. Feit is wel dat justitie hem en zijn familie scherp in de gaten hield en hij zich door het justitieel apparaat sterk benadeeld voelde. In 21e eeuwse ogen komt de gehele procesgang inderdaad zeer amateuristisch en bewust obstructief voor en zijn de diepe frustratie en wrokgevoelens van De Vries goed voorstelbaar.

Portret van Pieter Douwes de Vries (1866-1945), particuliere collectie.

Hoewel De Vries direct na zijn invrijheidstelling zijn gelijk probeerde te halen en de openbaarheid niet schuwde, heeft hij later gezwegen over het gebeuren. Niettemin bestond er een maatschappelijke veroordeling en daarmee geconfronteerd vroeg een onwetende kleindochter haar grootvader later naar hetgeen er in 1909 voorgevallen was. De Vries heeft haar daarop verklaard dat hij onschuldig was, waarna de zaak niet meer aan de orde kwam.[87] Ten tijde van zijn hechtenis werd onderzoek gedaan naar de verkoop van het meubilair uit zijn woning buiten het faillissement om, waarbij diverse getuigen, meest buren, gehoord werden.[88] Ook werd zijn oudste zoon, Douwe de Vries, in 1910/1911 meer dan eens wegens openbare dronkenschap opgebracht en veroordeeld voor inbraak en poging tot inbraak. In de gevangenis sloeg deze de hand aan zichzelf.[89]

Na terugkomst staat P.D. de Vries in het bevolkingsregister vermeld als 'koopman', later als 'pantoffelmaker' en tenslotte als 'fotograaf'. De pantoffels maakte hij, ten tijde van de Eerste Wereldoorlog, van oude rubberbanden en meubelstof. De pantoffels verkocht hij op markten in de regio. Tot circa 1922 vervaardigde hij vervolgens kettingkasten voor de Vlaardingse rijwielfabriek Benzo.[90] Het gezin verhuisde nogal eens: Westnieuwland 97a (1917), Hoogstraat 172 (1917), Pieter Karel Drossaartstraat (1918), Waterleidingstraat 2 (1924) en Hoogstraat 222 (1928).

De Vries was van huis uit Nederlands Hervormd, doch na 1912 vermeldt het bevolkingsregister als godsdienst: 'geen'. Volgens overlevering was hij dan ook een overtuigde atheïst, die aan zijn sterfbed het bezoek van een dominee afwees. Hij vond gelovigen schijnheilig en hij betichtte binnen huiselijke kring hen er van slechts één doel te hebben; namelijk zoveel mogelijk verdienen ten koste van anderen. Dat weerhield hem er niet van hen wel als klant te accepteren.[91]

Nadat hij zijn fotografische carrière had afgesloten, voegde hij zich bij zijn zoon Jouke in Delft totdat zijn spaargeld op was. Hierna keerde hij weer terug naar Vlaardingen en voegde zich bij het gezin van jongste zoon Gabe. Ondanks zijn atheïstische levensovertuiging kreeg hij vervolgens onderdak in het rusthuis met protestant-christelijke signatuur 'Siloam' aan het Verploegh Chasséplein. Omdat hij moeite had met het christelijk verwachtingspatroon in dit huis, zocht en vond hij een nieuw onderkomen in een huis aan de Hofsingel dat gelieerd was aan het Leger des Heils. Hoewel ook van duidelijk christelijke snit, bestond hier geen bezwaar tegen zijn persoonlijke levensovertuiging. In 1945 tenslotte overleed hij hier, licht dementerend en na een kort ziekbed. Aangezien hij geen vermogen meer bezat, zou hij in een kartonnen kist worden begraven, doch zijn jongste zoon liet voor hem een houten maken, voor het niet-onaanzienlijke bedrag van fl.600,-.[92]

In een In Memoriam van niemand minder dan gemeentearchivaris M.C. Sigal wordt in kort bestek, maar niet volledig, het leven van De Vries geschetst.[93] De aangrijpende periode uit de jaren 1910-1912 wordt, om begrijpelijke redenen, niet uit de doeken gedaan. Of zou Sigal, sinds 1919 in Vlaardingen archivaris, hiervan niet op de hoogte zijn geweest? Het stukje levert in ieder geval enige aanvullende gegevens op over de aanloop naar de fotografie. De Vries begon op 15-jarigeleeftijd zijn carrière als arbeider bij de Staats Spoorwegen in Rotterdam. Zijn broer Doeke de Vries had een leidinggevende functie bij dit staatsbedrijf en introduceerde hem hier.[94] Als snel kreeg hij een functie in de administratief-technische richting en '...bekwaamde hij zich voor het surnumerairsexamen [examen voor boventallige werknemers, in afwachting van een vrijkomende functie] bij de Spoorwegen en voor dat van klerk'. Inderdaad doorliep hij vervolgens verschillende functies binnen de Spoorwegen, waarna hij op het einde van 1897 een baan aanvaardde bij de Zuid-Afrikaanse Spoorweg Maatschappij. In Zuid-Afrika werkte hij aan de aanleg van een spoorweglijn. Sigal vermeldt dat hij hier tot in 1903 verbleef, maar deze gegevens stemmen niet overeen met de gegevens in het bevolkingsregister van de Gemeente Rotterdam. Op 31 december vertrok het gezin naar Enschede, om op 26 juli 1898 vanuit die laatste stad weer in Rotterdam terug te keren! Het verblijf in Zuid-Afrika moet dan wel erg kortstondig zijn geweest, alhoewel de kleinkinderen van De Vries niet anders weten dan dat hij daar gewerkt heeft.[95] Na terugkomst in Rotterdam blijkt De Vries niet meer bij de spoorwegen te werken en staat dan te boek als los werkman en bootwerker. Op 18 januari 1904 verhuisde het gezin naar Vlaardingen. Hier voegde zich ook zijn vrouw weer bij het gezin, die vanaf juni 1902 achtereenvolgens in het *Doorgangshuis voor Krankzinnigen* en het *Krankzinnigen Gesticht* in Rotterdam was opgenomen.[96] Als liefhebberij had De Vries intussen de fotografie opgepakt en zich daarin dusdanig bekwaamd dat, zo meldt Sigal, hij artikelen schreef in fotografische vakbladen. Sigal vermeldt dat hij zich in 1912 in Vlaardingen als fotograaf vestigde, doch uit de bevolkingsregisters van Rotterdam en Vlaardingen weten we dat De Vries reeds in 1904 te Vlaardingen, als agent van het *Rotterdamsch Nieuwschblad*, actief was. Bovendien ging hij zich vermoedelijk pas jaren later met de fotografie bezighouden.

Wanneer De Vries zich als professioneel fotograaf manifesteerde, is niet exact bekend, doch vermoedelijk is dat in of kort voor 1919 geweest. De Vries had de gewoonte veel van zijn foto's te dateren, waarvan de oudste uit 1923 dateren. Zijn meest actieve periode lag vermoedelijk tussen 1923 en 1925, maar ook uit de jaren dertig en veertig van de 20e eeuw zijn verscheidene foto's in diverse collecties bewaard gebleven. Hij was een regelmatige leverancier van het gemeentearchief, waartoe hij zijn zware platencamera op statief op de rug mee naar buiten nam.[97] In 1941 kwam een einde aan zijn fotografische carrière. In een ongedateerde brief (ontvangen op 4 juli 1941) berichtte hij aan gemeentearchivaris Sigal, dat hij '...drie reproducties, waarmede U bij mij is geweest, niet kan maken...' vanwege zijn 'gezondheid'. Hij vervolgde 'Blijf steeds naar en krachteloos, zoodat ik van alle fotografisch werk moet afzien. U dankend voor het vele werk dat ik in den loop der jaren voor U gedaan heb, zeg ik U hartelijk mijn afscheid en hoop wat rustiger, zonder zorgen nog wat te leven'. Sigal schreef nog op 4 juli een bedankbrief aan De Vries: 'Het vele werk, dat U in den loop der jaren voor het archief verrichtte was steeds keurig in orde en menig stadsbeeld, dat reeds verdwenen is of t.z.t. verdwijnen zal werd door U vastgelegd voor de toekomst. Op deze wijze zal Uw naam verbonden blijven aan de prentverzameling dezer gemeente'.[98] De Vries was toen inmiddels zeventig jaar oud en zal nauwelijks meer om den brode actief zijn geweest. De glasnegatieven werden na het beëindigen van zijn carrière door zoon Gabe 's nachts heimelijk achter de Visbank in de Oude Haven gegooid.[99] De term 'straatfotograaf' is op De Vries zeker van toepassing. Hoewel Sigal vermeldt dat velen zich door hem hebben laten portretteren, zijn hiervan in de diverse collecties geen aantoonbare (gesigneerde) exemplaren aangetroffen. Vermoedelijk signeerde of stempelde hij deze fotoportretten dan ook niet. Wel is een enkel gesigneerd groepsportret van zijn hand bewaard gebleven. In de oorlogsperiode vervaardigde hij veel pasfoto's voor de toen verplicht gestelde persoonsbewijzen.[100] Zoals hiervoor beschreven, fotografeerde De Vries vele jaren voor en in opdracht van het Vlaardingse gemeentearchief. Uit de originele registratiekaarten van deze foto's blijkt dat hij niet alleen foto's verkocht aan het archief, maar ook de glasplaatnegatieven. Met name zijn opnamen van straten en locaties in de stad die door sloop dreigden te verdwijnen, zijn achteraf van grote waarde. Veel foto's van uitbundig gevierde feesten ter ere van het koninklijk huis, bezoeken van belangrijke personen aan de stad en opmerkelijke gebeurtenissen als grote branden, zijn eveneens in het Stadsarchief bewaard gebleven. Uit een begeleidende brief bij de levering van negen foto's van het bezoek van Koningin Wilhelmina op 19 september 1924, blijkt dat hij de foto's (toen) verkocht voor fl.0,75 per stuk.[101] Mogelijk werd het fotograferen van dergelijke gebeurtenissen ook ingegeven door een grote belangstelling onder de bevolking en de hieruit voortvloeiende bestellingen. Van sommige opnamen bestaan in de diverse collecties dan ook meer exemplaren. Een ander onderwerp dat zijn aandacht trok, waren de uitlopende en binnenkomende Vlaardingse vissersschepen. Meestal staande aan de Koningin Wilhelminahaven (Nieuwe Haven) maar ook op de Westhavenkade nabij het Hoofd portretteerde hij menige logger, waarop de bemanningsleden vaak herkenbaar aanwezig waren. Ook deze foto's zullen verzekerd zijn geweest van een vaste afname. Een opvallend kenmerk van de foto's van De Vries is, naast het prentbriefkaartformaat, het door hem op de beeldzijde aangebrachte bijschrift in blokletters. Op het glasnegatief schreef hij de datum van de opname, een korte beschrijving en, bij de scheepsportretten, de namen van rederij en schipper. Ook voegde hij regelmatig

zijn eigen naam toe: 'Foto de Vries'. Op de afdrukken kreeg het opschrift een witte kleur, aangezien bij de belichting geen licht tot het papier kon doordringen.
De foto's werden door hem in veel gevallen op voorgedrukte en voor de fotografie geschikt gemaakt briefkaarten afgedrukt. Een fors aantal van deze briefkaarten liet hij bovendien bedrukken met zijn eigen naam: 'Foto P.D. de Vries, Vlaardingen'. De afdrukken waren in de regel zwart-wit en hadden geen bruine zweem. Regelmatig kleurde De Vries zijn foto's in, zowel de portretten als de topografische foto's.[102]
Zijn atelier was gevestigd op het adres Hoogstraat 222, tussen de firma Hofstee/Kofa en de viswinkel van Fillekes, welke panden in 1947 in de as zouden worden gelegd. Het pand kende een zeer kleine etalage, waar hij zijn werk presenteerde. In de ruimte achter het raam was slechts plaats voor de fiets van de fotograaf. Achter de huisdeur bevond zich een gang, die toegang verschafte tot het atelier, waar men zich kon laten portretteren. De Vries stond hiertoe een platencamera met statief ter beschikking, welke na het beëindigen van zijn carrière aan Otto Maandag (Foto Niestadt) werd verkocht. Het atelier was een donkere (verduisterde?) ruimte met licht behang. Het decor bestond, zoals bij de meeste fotografen, uit een met een romantische voorstelling beschilderde doek die naar beneden uitgerold kon worden. Tevens bevonden zich hier twee grote en twee kleinere stoelen, waaronder één met de bekende driekante vorm met knopstijlen, een tweetal atelierlampen en een kleed. Achter het atelier bevond zich de donkere kamer, van oorsprong keuken, waar De Vries de negatieven ontwikkelde, de afdrukken fixeerde en glansde. Hier stonden ook de bakken met chemische vloeistoffen. Een trap midden in het huis leidde naar de verdieping waar gewoond werd. Onder deze trap werden de glasnegatieven bewaard. In de bovenvoorkamer stond zijn bureau waaraan hij retoucheerde en met potloden de foto's soms inkleurde. Verder bevond zich hier een bedstede en, boven het atelier, een keuken. Op zolder woonden lange tijd zijn dochter en kleinzoon.[103]

Portret van Johannes Westerhout (1874-) en zijn echtgenote Cornelia Theodora Johanna Jacoba Ball (1872-), foto van J.F.L. Ball, circa 1915, particuliere collectie.

Een (andere) kleinzoon, die hem zondags wel eens hielp, typeert hem als een wat eigenaardig man, die soms als een dictator optrad. Klanten werden geacht tijdens de opname niet te lachen. Hij speelde viool en kon mooi schrijven en dichten. Een klant die een gemaakte portretfoto niet kwam ophalen (en betalen) werd zo getrakteerd op een op rijm gesteld en in de etalage geplaatst verzoek zulks spoedig toch te komen doen: 'juffrouw Pille, zou u wille, uw pasfoto's komen halen en betalen'. Deze ludieke actie had resultaat; hij kreeg betaald, maar werd ook op het politiebureau ontboden in verband met deze openbare kennisgeving. Dat De Vries wel van een grap hield en niet beducht was wat anderen daarvan vonden, blijkt uit een in 1919 door hem vervaardigde fotocompilatie met uitgebreid gedicht op het 'verbod op het vrijen in Het Hof' door de Gemeenteraad.[104] Zijn communistische sympathieën uitten zich in het stemgedrag (CPN) en een abonnement op het maandblad 'Rusland van Heden', het orgaan van de Vereeniging van Vrienden der Sowjet-Unie dat vanaf 1933 verscheen. In de meidagen van 1940 heeft hij alle exemplaren van dit blad samen met zijn kleindochter achter op de binnenplaats verbrand, beducht voor represailles door de Duitse bezetter. In het gezin ging het verhaal rond dat tijdens de verkiezingen alle stemmen op de CPN in Vlaardingen afkomstig waren van de familie De Vries.[105] Gecombineerd met zijn anti-religieuze houding en het lidmaatschap van de geheelonthoudersbond ('De Blauwe Knoop') tekent dit zijn principiële levensvisie. Dat hij die nooit breed heeft uitgedragen, ligt ongetwijfeld in het feit dat hij daarmee onherroepelijk zijn werk als fotograaf bemoeilijkt zou hebben en mogelijk ook door zijn ervaringen in 1910-1912.

Johannes Westerhout
Johannes Westerhout werd op 15 maart 1874 te Vlaardingen als zoon van Abraham Elias Westerhout en Neeltje van Minnen geboren. Johannes Westerhout was Nederlands Hervormd en gehuwd met Cornelia Theodora Johanna Jacoba Ball (Oostvoorne 1872-?). Zij was een zuster van de Vlaardingse

fotograaf Johan Friedrich Leendert Ball, waardoor hij mogelijk met de actieve fotografie in contact kwam. Het echtpaar kreeg twee kinderen.

De fotografie was niet Westerhout's voornaamste bron van inkomen. Volgens het bevolkingsregister stond hij dan ook niet als fotograaf bekend, maar wel als (fust-)kuiper. Dit gegeven stemt overeen met het feit dat slechts één foto van hem bekend is, een portret van de VL 11 'De Goede Verwachting', op de achterzijde waarvan een stempel met zijn gegevens is aangebracht: 'Joh. Westerhout – Fotograaf Stationstraat Vlaardingen'. De foto is duidelijk gemaakt ter gelegenheid van de oplevering van het schip in 1903. Westerhout vestigde zich op 30 april 1903 op het adres Stationstraat 58, van waar hij op 8 november 1904 weer vertrok. Of hij zich voor en na 1903 ook professioneel met fotografie bezighield, is onbekend. Mogelijk was de fotografie een bijverdienste naast zijn werk als kuiper, of bleek het een kortstondige en weinig geslaagde poging van werk te veranderen. In juli 1912 vertrok hij, met zijn gezin uit Vlaardingen met bestemming Amsterdam.

Noten

1 Omwille van de leesbaarheid is bij gegevens ontleend aan de respectieve bevolkingsregisters geen bronverwijzing opgenomen, in tegenstelling tot de andere vermelde gegevens. De bevolkingsregisters kunnen in het Stadsarchief Vlaardingen (SAV) worden ingezien.

2 De auteur dankt de volgende instellingen en personen voor hun bereidwillige medewerking: Stadsarchief Vlaardingen (met name E. Verloop en L. van der Zwaal), Streekmuseum Jan Anderson (J. Anderson), Vlaardings Museum/Visserijmuseum (A. Poldervaart), Historische Vereniging Vlaardingen (W. den Breems), de heer P. Dekker (toestemming gebruik foto's familie Niestadt), de heer J. van den Berg (beschikbaar stellen foto's van P. van den Berg en mondelinge inlichtingen), de heer P.D. de Vries en mevrouw E.J. Elshout-de Vries (mondelinge inlichtingen over P.D. de Vries), de heer J. Buijsse (mededelingen over J.F.L. Ball), mevrouw N. Westerlaken-Maandag (mededelingen over O.B. Maandag), de heer A. van der Houwen (mededelingen over G. Magnus en I. Lorjé en J. Niestadt), mevrouw J. Verhoeff (mondelinge inlichtingen over vader en zoon Muns), de heer M.P. Zuydgeest (raadplegen van zijn collectie en het door hem becommentariëren van het manuscript), de heer W. Schelberg (gegevens over P.D. de Vries in Rotterdam), de heer C. van Bochove/Instituut voor Sociale Geschiedenis Amsterdam (brochures van de hand van P.D. de Vries), de heer N. Huijsmans te Heiloo (datering fotokartons), de heer S. Wachlin te Utrecht (gegevens diverse Nederlandse fotografen) en de redactie van het Historisch Jaarboek Vlaardingen 2007.

3 Voor deze paragraaf is gebruik gemaakt van 'Dutch eyes; Nieuwe geschiedenis van de fotografie in Nederland' (Zwolle 2007)

4 Respectievelijk in de collecties van het Streekmuseum Jan Anderson en van het Vlaardings Museum/Visserijmuseum.

5 Nieuwe Vlaardingsche Courant, diverse jaargangen.

6 Vriendelijke mededeling J. van den Berg te Spijkenisse.

7 Vriendelijke mededeling mevrouw M. Moerman te Vlaardingen en enkele carte-de-visite opnamen met naamstempel van A. de Zeeuw in de collecties van het Stadsarchief Vlaardingen en het Vlaardings Museum/Visserijmuseum.

8 Nieuwe Vlaardingsche Courant, 2 november 1901.

9 Nieuwe Vlaardingsche Courant, 24 december 1904.

10 Bijvoorbeeld: Officieel Programma van de Jubileumfeesten te Vlaardingen 31 aug. – 6 sept. 1898 -1938, p. 51 en 87.

11 Nieuwe Vlaardingsche Courant, 9 november 1878.

12 SAV, Archief Gemeentebestuur, inventarisnummer 4779 (dienst 1931/nr.108)

13 Vriendelijke mededeling S. Wachlin te Utrecht.

14 Voor de leesbaarheid van dit artikel zijn de namen van kinderen van de behandelde fotografen niet in de tekst opgenomen. In het Stadsarchief Vlaardingen bevindt zich een uitgebreidere versie van dit artikel, waarin deze, met geboorte- en eventuele sterfdata, wel zijn opgenomen.

15 A. Braad; ''t Hof: Over hoofse liefdes en andere vertellingen' [interview met mevrouw J.A. Buijsse-Ball], in: De Havenloods, 16 juli 1992.

16 Vermoedelijk gebruikte hij de daglicht collodiumzilverdrukmethode met goudtoning, die de afdrukken een bruine of paarsige kleur gaf. Deze methode werd door veel vakfotografen gebruikt en stond bekend als een goedkope.

17 Vriendelijke mededeling J. Buijsse te Vlaardingen.

18 I. Vellekoop, Winkelen tussen Afrol en Korte Hoogstraat (Vlaardingen 1982), p.7 en Vlaardingsch Advertentieblad, d.d. 31 december 1904, blad 2.

19 Vriendelijke mededeling J. Buijsse te Vlaardingen.

20 Braad 1992 en vriendelijke mededeling J. Buijsse te Vlaardingen

21 Vriendelijke mededeling J. van den Berg te Spijkenisse, 2007.

22 Vriendelijke mededeling J. van den Berg te Spijkenisse, 2007.

23 Vriendelijke mededeling J. van den Berg te Spijkenisse, 2007.

24 Vriendelijke mededeling J. van den Berg te Spijkenisse, 2007.

25 Vriendelijke mededeling J. van den Berg te Spijkenisse, 2007.

26 M.P. Zuydgeest en J. Borsboom, met medewerking van J. van den Berg, 'Vlaardingen Toen; visserij- en stadsbeelden. Foto's van Piet van den Berg de verzwegen fotograaf' (Zaltbommel 2001) en vriendelijke mededeling de heer J. van den Berg te Spijkenisse.

27 Nieuwe Vlaardingsche Courant, 10, 17, 21 en 24 augustus 1889.

28 Nieuwe Vlaardingsche Courant, 31 augustus 1889, herhaald op 11 september 1889. Zie ook de inschrijving in het Patentregister over 1889/1890 (SAV, Archief Gemeentebestuur, inventarisnummer 3968/1151.)

29 Collectie Streekmuseum Jan Anderson, ongedateerde brief van Ank van der Moer aan 'heer Berkhout', circa 1980

30 Collectie Streekmuseum Jan Anderson.

31 Vriendelijke mededeling J. Borsboom te Vlaardingen.

32 SAV, Archief van het Stadsarchief, inventarisnummer 13-1934/9.1.

33 Zie: "nies.liacs.nl:1860" op het internet.

34 Vriendelijke mededeling S. Wachlin te Utrecht.

35 M.A. Struijs e.a., Om een bevaeren schip te maecken; Geschiedenis van de Vlaardingse scheepswerven (Vlaardingen 1997), p. 81

36 Zie: "nies.liacs.nl:1860" op het internet.

37 SAV, catalogusnummer VS 960.

38 Nieuwe Vlaardingsche Courant, 9 februari 1878.

39 Nieuwe Vlaardingsche Courant, 9 november 1878.
40 SAV Archief Gemeentebestuur, inventarisnummer 3963/1056.
41 SAV, Kroniek 1955 (28 februari).
42 Vriendelijke mededeling mevrouw H. Westerlaken-Maandag te Rijswijk, 2004.
43 Nieuwe Vlaardingse Courant maart 1950.
44 Nieuwe Vlaardingsche Courant, 8 juni 1908.
45 Nieuwe Vlaardingsche Courant, 9 november 1878.
46 Vriendelijke mededeling de heer J. Lauwerier en http://www.geocities.com/lauwerier/lorje.htm.
47 Vriendelijke mededeling S. Wachlin te Utrecht.
48 Vriendelijke mededeling Streekarchief Voorne-Putten, de heer A. van der Houwen, 2007
49 Collectie N. Huijsmans.
50 De Rotterdammer, 24 juni 1961.
51 Vriendelijke mededeling de heer Muns te Amersfoort, 2005.
52 SAV; Plakboek Personalia, niet benoemd krantenknipsel uit september 1960 en De Rotterdammer, 24 juni 1961.
53 Vriendelijke mededeling mevrouw J.M. Verhoeff, nichtje van L.M. Muns, 2006.
54 Vlaardingen Kroniek 1904 en 1954 (Vlaardingen 1954), p. 9
55 SAV, Archief Gemeentebestuur, inventarisnummer 1206, nummer 113/18.
56 SAV, Archief Gemeentebestuur, inventarisnummer 1209, nummer 111/32.
57 Vriendelijke mededeling M.P. Zuydgeest, zoals door H.A.E. Muns aan hem verteld.
58 SAV, Ingekomen Stukken B&W 1904, nr. 1089 en Archief Gemeentebestuur, inventarisnummer 837.
59 SAV; Plakboek Personalia, niet benoemd krantenknipsel uit september 1960 en De Rotterdammer, 24 juni 1961.
60 SAV, catalogusnummer P-1719
61 P. Dekker; De familie Niestadt; St. Maartensbrug, bakermat van het bekendste Nederlandse fotografengeslacht (Schoorl 1993), p. 57.
62 Dekker 1993, p. 58-61 en J. Zutt, De wereld in negatief van de fotografen Niestadt, in: West-Friesland Oud & Nieuw, Jaarboek Westfries Genootschap 2006, p.47-62.
63 G.B.H. Niestadt, Ben de weesjongen (Amsterdam 1992).
64 SAV, Archief Weeshuis, inventarisnummer 13 en 99.
65 Niestadt 1992, p. 130-131.
66 Dekker 1993 en Zutt 2006.
67 SAV, Archief Gemeentebestuur, inventarisnummer 719/301.
68 SAV, Archief Gemeentebestuur, inventarisnummer 719/383, alsmede Verslagen van de Gemeenteraad over 1893, p. 79-83, 97, 123-124 en 136-137.
69 SAV, Archief Gemeentebestuur, inventarisnummer 3970/6.
70 SAV, Archief Gemeentebestuur, inventarisnummer 639/69.
71 Niestadt 1992, p. 51-52.
72 SAV Archief Gemeentebestuur, inventarisnummer 929.
73 Vriendelijke mededeling Streekarchief Voorne-Putten, de heer A. van der Houwen, 2007. Advertenties uit 1895 en 1896.
74 Niestadt 1992, p. 123-124.
75 Verslagen van de Gemeenteraad van Vlaardingen/Bijlagen Hoofdelijke Omslag, 1893-1912 (in druk verschenen; exemplaren in het Stadsarchief Vlaardingen en het Visserijmuseum/Vlaardings Museum)
76 Niestadt 1992, p.126-127.
77 Dekker 1993, p. 65-69.
78 Zie: "nies.liacs.nl:1860" op het internet.
79 Nieuwe Vlaardingsche Courant, 31 mei 1905.
80 SAV, Archief Gemeentebestuur, inventarisnummer 1207/111.64.
81 Dekker 1993, p. 78-81.
82 Nieuwe Vlaardingsche Courant, 16 maart 1910.
83 SAV, Archief van Politie, inventarisnummer 55/169, 55/341 en 55/593.
84 Vriendelijke mededeling P.D. de Vries, 2007.
85 Nieuwe Vlaardingsche Courant, 6 april 1912, 10 april en 13 april 1912.
86 Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis Amsterdam, bibliotheekcollectie nummers Bro N460/102 en Bro 460/104, met dank aan C. van Bochove.
87 Vriendelijke mededeling J.C. Elshout-de Vries, 2007.
88 SAV, Archief van Politie, inventarisnummer 922/869, proces verbaal d.d. 14 en 16 december 1910.
89 SAV, Archief van Politie, inventarisnummer 921/539 en vriendelijke mededeling J.C. Elshout-de Vries, 2007.
90 Vriendelijke mededeling P.D. de Vries, 2007.
91 Vriendelijke mededeling J.C. Elshout-de Vries, 2007.
92 Vriendelijke mededeling P.D. de Vries en J.C. Elshout-de Vries, 2007.
93 M.C. Sigal, 'P.D. de Vries†', los drukwerk (SAV, Archiefbibliotheek, IVC230).
94 Vriendelijke mededeling J.C. Elshout-de Vries, 2007.
95 Gemeentearchief Rotterdam, Bevolkingsregister fiches 595-112 en 394-140, met dank aan W. Schelberg.
96 Gemeentearchief Rotterdam, Bevolkingsregister fiche 394-140, met dank aan W. Schelberg.
97 Vriendelijke mededeling J.C. Elshout-de Vries, 2007.
98 SAV, Archief van het Stadsarchief, inventarisnummer 20/9.13 en 14.
99 Vriendelijke mededeling mevrouw J.C. Elshout-de Vries, 2007.
100 Vriendelijke mededeling mevrouw J.C. Elshout-de Vries, 2007.
101 SAV, Archief van het Stadsarchief , inventarisnummer 3/9.18, d.d. 27 september 1924.
102 Getuige enkele foto's in de diverse collecties. Kleindochter J.C. Elshout-de Vries kan zich herinneren dat haar grootvader achter zijn bureau de foto's kleurde.
103 Vriendelijke mededeling J.C. Elshout-de Vries, 2007.
104 Vriendelijke mededeling P.D. de Vries en J.C. Elshout-de Vries, 2007.
105 Vriendelijke mededeling J.C. Elshout-de Vries, 2007.

Typering en datering van foto's

Carte-de-visite
Een carte-de-visite, ook wel albumkaart genoemd, is een op karton opgezette foto ter grootte van een speelkaart (circa 6,5 bij 10,5 cm). De naam is ontleend aan het feit dat dit type foto vrijwel uitsluitend voor de portretfotografie werd gebruikt en afdrukken aan familieleden, vrienden, kennissen of relaties werden gegeven. De kartonnetjes konden in speciaal hiervoor vervaardigde fotoalbums in vakjes worden ingestoken. De carte-de-visites kwamen rond 1860 op en hielden stand tot in de Eerste Wereldoorlog. De eerste generaties carte-de-visites waren van vrij dun en daarmee licht karton (circa 1,5-2,5 gram). Later zouden de kartons dikker worden en rond 1890 hun maximale gewicht bereiken (circa 5,2 gram). De carte-de-visites werden in de meeste gevallen bedrukt met de naam- en adresgegevens van de fotograaf. Aanvankelijk bestond de opdruk, aan de achterzijde en later en/of op de voorzijde, uit slechts de naam en het adres van de fotograaf, meestal op de achterzijde. Later (rond 1870) worden deze ook aan de voorzijde, onder de foto, op het karton afgedrukt. De opdruk op de achterzijde wordt door de tijd heen steeds uitbundiger. Naast de naam en het adres verandert de typografie in zwierige letters en cijfers, worden sierelementen toegevoegd en wordt aanvullende informatie gegeven als gewonnen prijzen (met afbeelding van medailles) en de beschikbare diensten (vergroten, reproduceren etc.). Na circa 1905 verdwijnt de meeste opdruk weer en blijft de achterzijde in de meeste gevallen geheel blanco. De enige informatie over de fotograaf is dan op de voorzijde te vinden. Fotografen konden de kartons bij speciale leveranciers van dit materiaal bestellen. Gekozen kon worden uit een aantal (typo-)grafische variaties, die ruimte liet voor de naam- en adresgegevens. De klant nam in de regel een serie carte-de-visites van hetzelfde portret af. Meestal lag dit aantal rond het dozijn. Dit verklaart waarom gelijke carte-de-visites in verschillende collecties aanwezig kunnen zijn.
Het portret kon op meerdere manieren worden afgedrukt. Vaak was het portret geheel bladvullend, met altijd een decor als achtergrond en met decorstukken als entourage. Ook kon gekozen worden voor een masker of vignet, bestaande uit een zwart plaatje dat bij het belichten op het glasnegatief werd geklemd en waarin een ovaal of andere vorm was uitgespaard. De achtergrond speelde dan geen rol meer en door gelijkmatig stralen vanuit de opening te knippen kon de omgeving van het portret vervagend worden afgedrukt.[2] Het negatief van de carte-de-visite kende een bijzondere toepassing voor de zogenaamde grafportretjes. Op ovale porseleinen schildjes werden deze portretten afgedrukt en gebruikt op de houten grafkruizen en grafstenen. In de collectie van het Vlaardings Museum wordt een tweetal grafportretten bewaard, waarvan ook twee identieke carte-de-visites aanwezig zijn.

Kabinetfoto
Het grotere broertje van de carte-de-visite is de kabinetfoto. Een kabinetfoto meet circa 10,5 bij 16,5 cm en is daarmee meer geschikt om permanent te tonen. De naam van dit type foto kan niet anders zijn afgeleid dan van de plaats waarop deze binnenshuis (vaak) werd opgesteld. In de handel waren speciaal voor kabinetfoto's vervaardigde foto-standaardjes beschikbaar. De kabinetfoto kwam als fenomeen iets later op de markt, vanaf circa 1867, en bleef ook tot in de Eerste Wereldoorlog in zwang. De duurdere variant van de carte-de-visite werd in minder grote aantallen afgedrukt, meestal slechts één. Vaak diende hetzelfde negatief voor een afdruk als carte-de-visite en kabinetfoto. Dit exemplaar kon in het eigen fotoalbum worden ingestoken. Hiertoe bevonden zich in dergelijke albums vaak aan het begin en aan het einde grotere vakken. Ook werden de kabinetfoto's, zoals hierboven vermeld, vaak in de huiskamer neergezet of opgehangen. Anders dan bij de carte-de-visites werden kabinetfoto's ook voor andere onderwerpen dan portretten toegepast. Met name topografische opnamen komen als kabinetfoto voor.

Ansicht of prentbriefkaart
In 1871 werd in Nederland van rijkswege de briefkaart geïntroduceerd. De PTT kreeg het monopolie van uitgifte en bracht briefkaarten met een voorbedrukte standaard opdruk (met postzegel) uit. Aan de blanco keerzijde kon een tekst worden geschreven. Enkele uitgevers en boekhandel kochten grote hoeveelheden kaarten, die zij met een tekst (vanaf 1873) of afbeelding (vanaf 1883) op de blanco zijde bedrukten. In andere Europese landen gebeurde dit al eerder en naar Duits voorbeeld werden de plaatjeskaarten aanvankelijk 'aanzichten' of 'aanzichtkaarten' genoemd, terwijl ook de term prentbriefkaart gebruikt werd. Later kreeg de Duitse naam ansicht of ansichtkaart het overwicht. In 1892 verliep het monopolie voor de PTT en konden ook anderen zelfstandig prentbriefkaarten maken (zonder postzegel). Nieuwjaars- en

Kerstkaarten waren in het laatste kwart van de 19e eeuw onder welgestelden al populair. Het gebruik van topografische afbeeldingen als ansicht maakte in Nederland vanaf het einde van de 19e eeuw een voorzichtige opmars. In Groot-Brittannië werden in die periode toen al ruim 500 miljoen ansichten per jaar geproduceerd, hetgeen de grote populariteit illustreert. Tot 1905 mocht de achterzijde van de prentbriefkaart slechts gebruikt worden voor de tenaamstelling en adressering. Een eventuele boodschap en de naam van de afzender diende op de voorzijde geplaatst te worden, dus op, naast of onder de afbeelding. Vanaf genoemd jaar mocht dit ook aan de achterzijde gebeuren. De voorheen ongedeelde tekstzijde werd vanaf dat moment in tweeën gedeeld, met rechts een gedeelte voor naam en adres en links voor het bericht van de afzender.
Toen carte-de-visites en kabinetfoto's uit zwang raakten, werden de meeste professionele foto's op prentbriefkaartgrootte afgedrukt. In de meeste gevallen bevond zich aan de achterzijde de van briefkaarten bekende tweedelingslijn en in veel gevallen ook de naam en adresgegevens van de fotograaf. Deze werden meestal in kleine letters aan de kopse zijde van de kaart gedrukt of linksboven aan de lange zijde. Ook kwam rond 1920 het gebruik van stempels op, die in plaats van het gedrukte fotografenkenmerk kwamen.

Portretkartons
Met de carte-de-visite en kabinetfoto was de gewoonte om portretfoto's op karton te plakken niet verdwenen. Als alternatief verschenen gekleurde kartons van verschillende standaard formaten met een preegdruk (relief ingedrukt in het karton). Deze dienden als ware het passe-partouts rondom de foto, zowel rechthoekig als ovaalvormig. Ook de naam van de fotograaf werd in veel gevallen op gelijke wijze in het karton gedrukt of geperst. Ter bescherming van de foto werd soms een vel spinnewebpapier voor foto en karton bevestigd. Ook werden openklapbare portefeuilles gemaakt, waarbij de foto zich aan de rechterbinnenzijde bevond.

Pasfoto's en miniatuurportretten
Ten behoeve van identiteitsbewijzen, diploma's en vergunningen werden door portretfotografen ook pasfoto's vervaardigd. Dit zijn over het algemeen foto's zonder opsmuk. De personen zijn steevast recht of iets scheef geportretteerd, zonder dat er gebruik is gemaakt van een gedecoreerde achtergrond of attribuut. De portretten omvatten het bovenlichaam of alleen het gezicht, in tegenstelling tot de andere portretfoto's. Pasfoto's hadden geen vaststaand formaat en maten tussen de 2,5/4 bij 3,5/5 cm.
Een minder frequent voorkomende variant op de pasfoto is het miniatuurportret. Het betreft verkleinde portretfoto's van circa 1/1,5 bij 0,75/1 cm. Deze werden gebruikt voor portretmedaillons, die meestal door vrouwen om de hals gedragen werden.

Etiketten
Enkele fotografen hebben zich naast de meer reguliere fototypen ook bediend van een etiket. Deze etiketten werden vooral gebruikt voor foto's in groot-formaat, die op karton waren geplakt. Het etiket werd dan aan de achterzijde bevestigd. Naast een naam- en adresaanduiding werden op het etiket ook de andere door de fotograaf geleverde producten en diensten vermeld. Een enkele keer werd gebruik gemaakt van een kleiner gekleurd etiketje, dat op het passe-partout werd geplakt. Dit etiketje bevatte alleen de naam van de fotograaf en de plaatsnaam Vlaardingen.

Droogstempel
Enkele fotografen gingen vanaf de jaren 20 van de vorige eeuw een zogenaamd 'droogstempel' gebruiken. Met een metalen persje waarin een negatief tekstbeeld als matrijs was bevestigd, kon de foto gesigneerd worden. Meestal bevindt het droogstempel zich rechtsonder op/in de foto. Droogstempels vallen niet altijd goed op. Zeker wanneer het gedeelte waarop het stempel staat een effen tint heeft, wordt het snel over het hoofd gezien.

Datering van foto's van Vlaardingse fotografen (voor 1940)
Slechts bij uitzondering zijn foto's, of het nu portretten zijn of topografische afbeeldingen, gedateerd. Meestal is dit in de vorm van een handgeschreven datum op de achterzijde van de foto. De enige fotograaf die vrijwel altijd zijn foto's dateerde, was P.D. de Vries, die deze op het negatief aanbracht. Hoewel een datering op de foto een goed hulpmiddel is bij het dateren van een type foto (karton of briefkaart), dient hier voorzichtig mee te worden omgegaan. Bij het noteren kunnen vergissingen zijn gemaakt en vaak zijn dateringen pas later aangebracht. In hoeverre bij de laatste de datum geschat is, valt uiteraard niet meer na te gaan.
Een belangrijk hulpmiddel bij het dateren zijn de adresgegevens van de fotograaf. Van fotograaf L.M. Muns is bekend dat hij in 1917 van de Arnold Hoogvlietstraat verhuisde naar de Binnensingel. Hiermee kunnen dus alle foto's met vermelding van eerstgenoemde straat voor 1917 gedateerd worden en andersom. Andere hulpmiddelen die ter beschikking staan zijn de op de achterzijde vermelde behaalde prijzen. Muns ontving in 1904 een tweetal prijzen en een eervolle vermelding, waarmee hij adverteerde. Alle carte-de-visites met deze vermelding dateren daarmee van 1904 of later. Stilistisch kunnen de kartons, hoewel enigszins arbitrair, relatief gedateerd worden. Een ander dateringsmiddel is gebaseerd op de geboorte-, verlovings-, trouw- dan wel sterfdatum van de geportretteerde persoon of personen. Indien bekend is dat een gefotografeerde baby in een bepaald jaar geboren is, kan met zekerheid worden gesteld dat de foto binnen een jaar na geboorte gedateerd kan worden. Met de overlijdensdatum van een geportretteerde bestaat een einddatering van de foto. Door per type foto zoveel mogelijk van dergelijke data te inventariseren, ontstaat de mogelijkheid de types met een zekere marge te dateren.

Hiertoe zijn in de diverse collecties zoveel mogelijk foto's op bruikbaarheid gecontroleerd en zijn in het Stadsarchief de bewuste data verzameld. Hierbij is rekening gehouden met het feit dat foto's later nog wel eens werden gereproduceerd. Hierdoor kan een jonger fototype gebruikt zijn voor een veel oudere opname. De gebruiker van de hierna volgende dateringsmethode zal bij het dateren van de eigen foto's hiermee zelf ook rekening moeten houden.

Een niet onbelangrijk dateringsmiddel wordt gevormd door de topografische foto's. De opnamen van stad, platteland en schepen tonen immers een moment dat daarvoor of daarna niet meer gefotografeerd zou kunnen zijn of worden. Een huis in aanbouw geeft bijvoorbeeld een duidelijke datering aan de foto, maar ook opnamen van visserijschepen kunnen in die zin dienstig zijn, vanwege een vaak kortstondige aanwezigheid in een bepaalde verschijningsvorm. Het moge duidelijk zijn dat een goede kennis van de topografie en de geschiedenis van schepen hierbij onontbeerlijk is.

Voor de carte-de-visites geldt dat de oudere exemplaren lichter van gewicht waren dan de jongere. Aangezien het merendeel van de Vlaardingse carte-de-visites van na 1890 zijn, gaat dit relatieve dateringsmiddel niet op. Na 1890 immers bleef het gewicht tot het verdwijnen van de carte-de-visite min of meer hetzelfde. Aspecten die behulpzaam kunnen zijn bij het dateren, zoals modekenmerken in de afgebeelde kleding en de gebruikte decorstukken, hebben bij het samenstellen van deze dateringsmethode een ondergeschikte rol gespeeld.

Hoewel er een duidelijke typologische ontwikkeling in de uitvoering van de kartons valt waar te nemen en daarmee een relatieve datering kan worden afgeleid, mag op voorhand niet worden uitgesloten dat twee types gelijktijdig zijn gebruikt. Normaal gesproken zal een fotograaf zijn oude voorraad kartons hebben opgemaakt alvorens een nieuwe serie aan te spreken, maar niet uitgesloten kan worden dat deze ook door elkaar heen werden gebruikt.

De hierna volgende dateringsmethode is met inachtneming van de hiervoren opgesomde overwegingen zeker vatbaar voor aanscherping en wellicht verbetering. Iedere scherp te dateren foto kan hiertoe bijdragen en het is te hopen dat dit materiaal voor openbare collecties beschikbaar komt. Moderne reproductiemethoden (scannen en digitaal fotograferen) heeft de mogelijkheden hiertoe enorm vergroot. Eigenaren van foto's wordt hierom gevraagd hun eigen materiaal ter reproductie aan het Stadsarchief of het Vlaardings Museum aan te bieden.

De catalogus geeft steeds een vaste opsomming van kenmerken (type foto, tekst en achterzijde). Bij de stempel-, droogstempel- en etikettypes is uiteraard geen vermelding van de achterzijde opgenomen. De datering is de door de auteur gereconstrueerde tijdspanne waarbinnen het type het meest waarschijnlijk gedateerd moet worden. Tussen haakjes zijn daarachter de jaren vermeld, waarin het type met zekerheid voorkwam.

J.F.L. Ball ▲
Carte-de-visite Type 1
Tekst: J.F.L. Ball photograaf Vlaardingen
Achterzijde: blanco
Datering: 1905-1910

Kabinetfoto Type 1 ▶
Tekst: Photografie J.F.L. Ball, Vlaardingen.
Achterzijde: blanco
Datering: 1889-1902 (1902)

Kabinetfoto Type 2 ▼
Tekst: Photografie Ball, ~ Vlaardingen.
Achterzijde: blanco
Datering: 1903-1910 (1903)

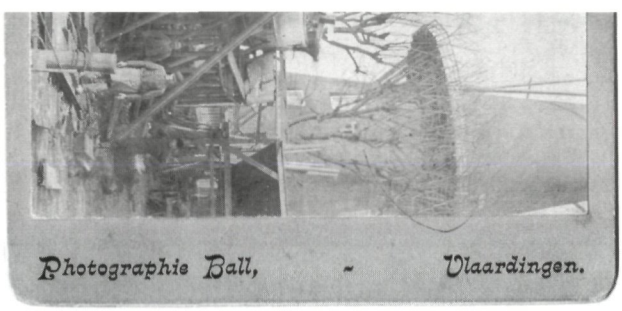

Kartondruk Type 1 (met geornamenteerde hoekmotieven)
Tekst: Photo Ball Vlaardingen
Achterzijde: blanco
Datering: 1907-1916

Kartondruk Type 2 (met geornamenteerde hoekmotieven)
Tekst: J.F.L. Ball, Photograaf. Steinstraat 50, Vlaardingen.
Achterzijde: blanco
Datering: 1901-1904 (1903)

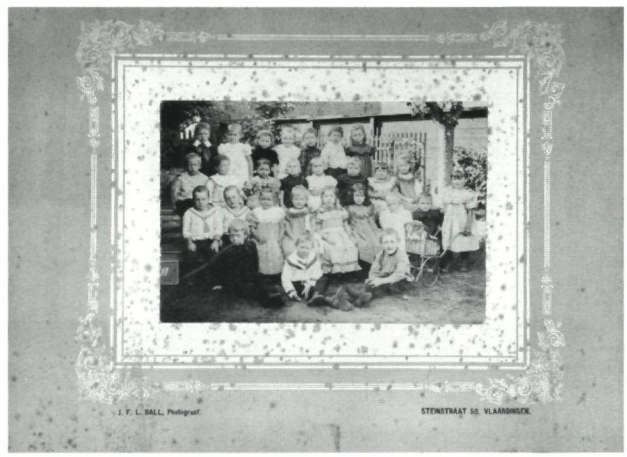

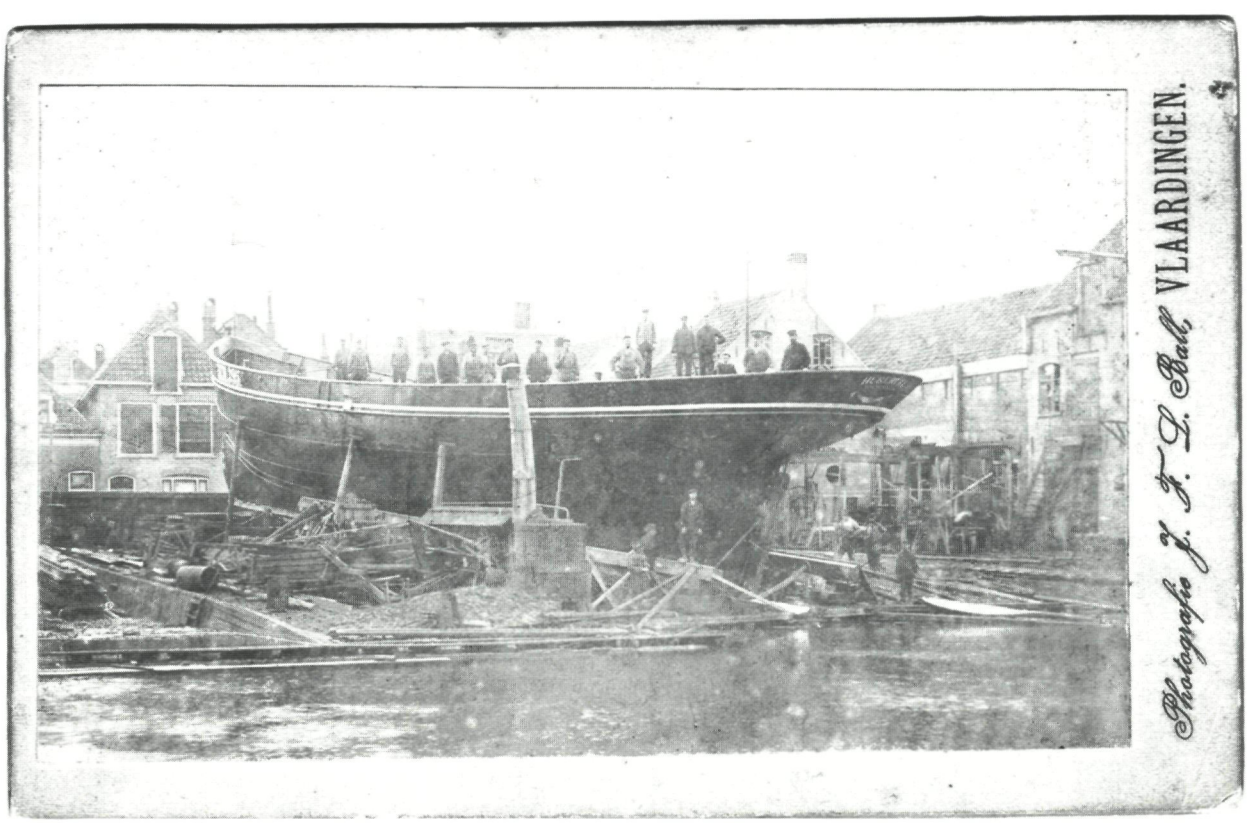

Kartondruk Type 3 (met touwvormig passe-partout)
Tekst: J.F.L. Ball, Phot.
Achterzijde: blanco
Datering: 1915-1925 (1921)

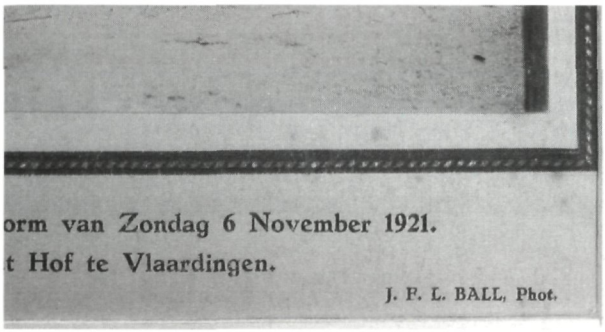

Stempel Type 1 (met geornamenteerd kader)
Tekst: Photo Ball, Vlaardingen (paars)
Datering: 1905-1915 (1907-1913)

P. van den Berg
Stempel Type 1
Tekst: P. v.d. Berg Fotografie Maasland.
Datering: 1922-1929 (1929); ook gebruikt in Vlaardingen)

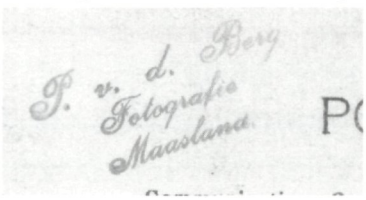

Stempel Type 2
Tekst: P. v.d. Berg Fotografie
(NB 'Maasland' van type 1 uit stempel weggesneden)
Datering: 1929-1930 (1929)

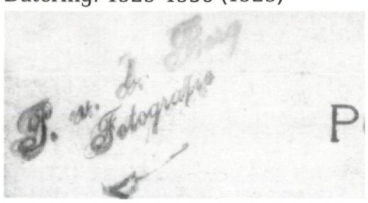

Stempel Type 3
Tekst: v.d. Berg's fotografie Smalle Havenstraat 3 Vlaardingen
(NB vaak in combinatie met 'copyright')
Datering: 1929-1933 (1929-1933)

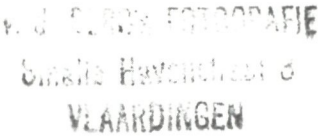

Stempel Type 4
Tekst: Foto Berg Vlaardingen
(NB vaak in combinatie met 'copyright')
Datering: 1933-1940 (1933-1937)

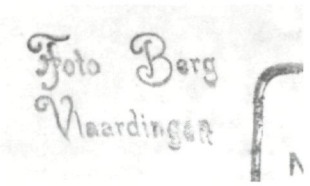

Stempel Type 5
Tekst: v.d. Berg's fotografie Binnensingel 25 Vlaardingen
Datering: 1933-1937 (1936-1937)

Stempel Type 6
Tekst: P. v.d. Berg Pers- en Industriefotograaf Orelioplantsoen 7 Vlaardingen.
Datering: 1937-1940 (1937-1939)

Droogstempel Type 1
Tekst: Foto v.d. Berg Vlaardingen (met omkadering)
Datering: 1933-1940 (1933-1938)

Droogstempel Type 2
Tekst: Foto v.d. Berg Vlaardingen
Datering: 1935-1940 (1935-1938)

Etiket Type 1
Tekst: M. Mogen wij om deze foto de lijst leveren? Minstens even billijk als bij elken lijstenhandelaar, het beschadigen der foto voorkomt U daarmede. Het namaken dezer foto is verboden ingevolge Art. 32 van de wet op het auteursrecht voor den fotograaf. Van den Berg's fotografie Smalle Havenstraat 3 Vlaardingen (met omkadering)
Datering: 1929-1933 (1933)

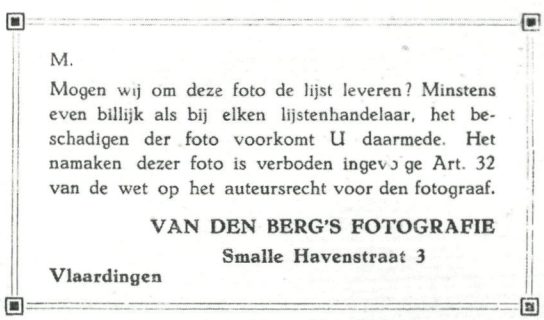
M.

Mogen wij om deze foto de lijst leveren? Minstens even billijk als bij elken lijstenhandelaar, het beschadigen der foto voorkomt U daarmede. Het namaken dezer foto is verboden ingevolge Art. 32 van de wet op het auteursrecht voor den fotograaf.

VAN DEN BERG'S FOTOGRAFIE
Smalle Havenstraat 3
Vlaardingen

H.C. van Dongen
Carte-de-visite Type 1
Tekst: blanco
Achterzijde: Photographie H. van Dongen, Schiedamsche Weg G 22, Vlaardingen. (NB tekst van linksonder naar rechtsboven)
Datering: 1889-1891

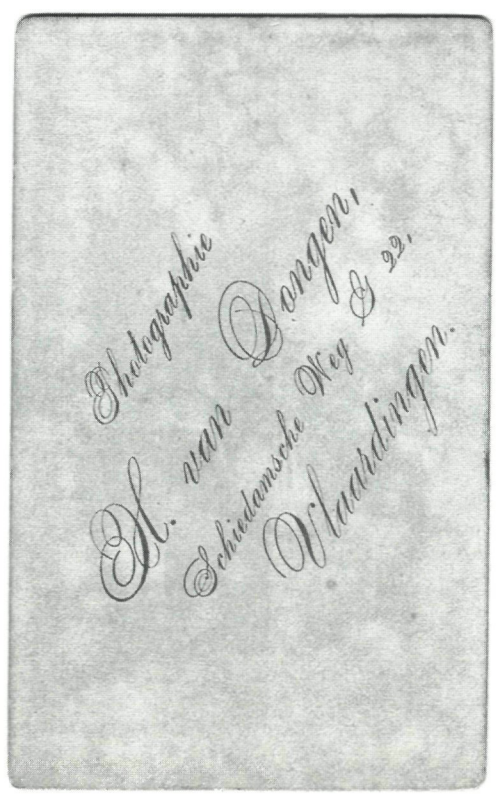

Carte-de-visite Type 2
Tekst: blanco
Achterzijde: Photographie H. van Dongen, Schiedamsche Weg G 22, Vlaardingen. (NB tekst van linksboven naar rechtsonder)
Datering: 1889-1891

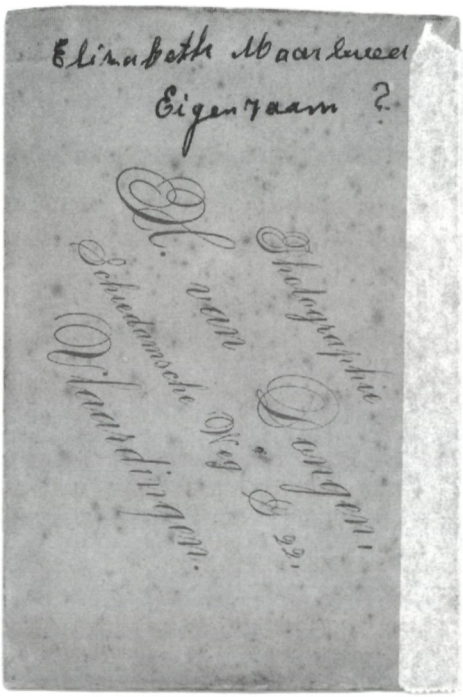

Kabinetfoto Type 1
Tekst: blanco
Achterzijde: Vlaardingen Photographie H. van Dongen, Schiedamsche Weg G22.
Datering: 1889-1891

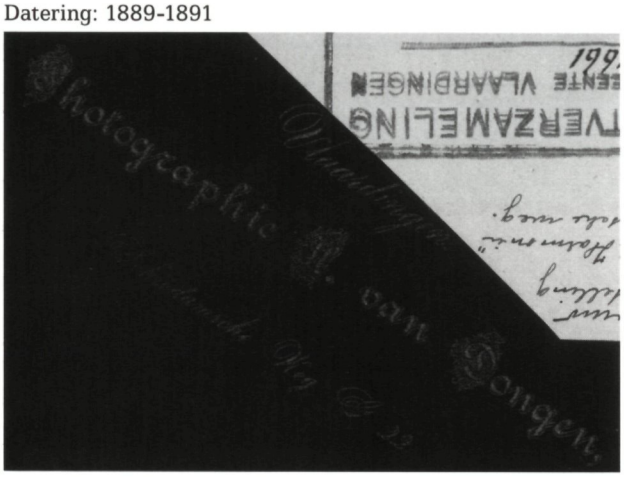

P. Dijkers
Carte-de-visite Type 1
Tekst: P. Dijkers Vlaardingen, Maassluische Dyk 110.
Achterzijde: blanco
Datering: 1904-1910 (1905-1909)

Carte-de-visite Type 2
Tekst: P. Dijkers Vlaardingen Maassluisschendijk 110
Achterzijde: blanco
Datering: 1905-1910

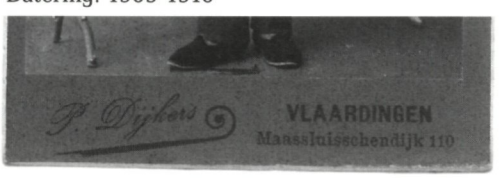

Carte-de-visite Type 3
Tekst: P. Dijkers Maassluische Dyk 110 Vlaardingen. PD (PD in monogram)
Achterzijde: blanco
Datering: 1909-1912 (1910-1911)

Carte-de-visite Type 4
Tekst: Fotografie P. Dijkers Vlaardingen Maassluische Dijk 110.
Achterzijde: blanco
Datering: 1913-1916 (1914-1915)

Kabinetfoto Type 1
Tekst: PD P. Dijkers Vlaardingen, Maassluische Dyk 110 (PD in monogram)
Achterzijde: blanco
Datering: 1901-1912 (1904-1910)

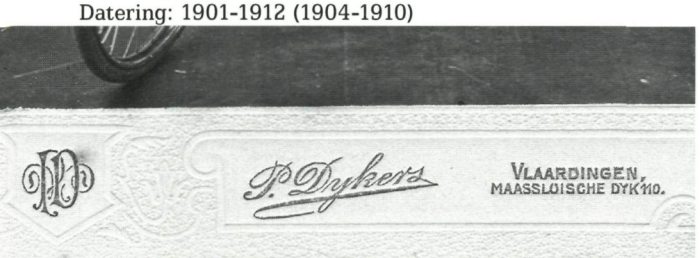

Kabinetfoto Type 2
Tekst: P. Dijkers PD Vlaardingen, Maassluische Dyk 110 (PD in monogram)
Achterzijde: blanco
Datering: 1905-1910

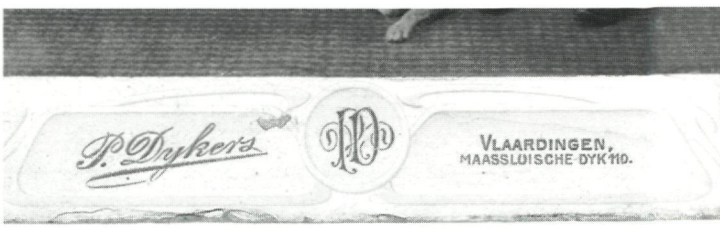

Kabinetfoto Type 3
Tekst: P. Dijkers Vlaardingen Maassluisschendijk 110
Achterzijde: blanco
Datering: 1905-1910 (1905)

Kabinetfoto Type 4
Tekst: P.Dijkers Maassluissche Dijk 110 Vlaardingen
Achterzijde: blanco
Datering: 1909-1910

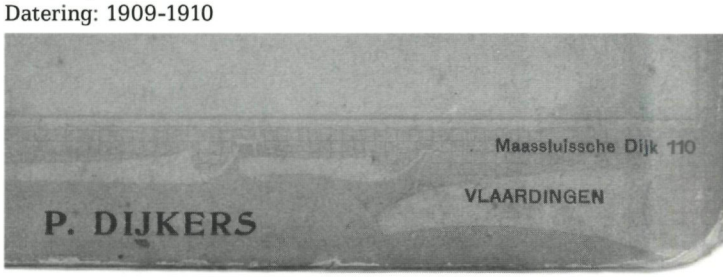

Kartondruk Type 1
Tekst: P. Dijkers, Vlaardingen.
Datering: 1905-1910 (1905-1908)

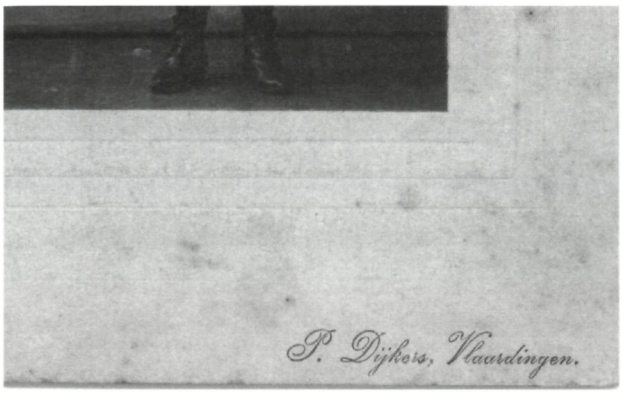

Kartondruk Type 2
Tekst: P. Dijkers Vlaardingen.
Datering: 1908-1915 (1909-1913)

Kartondruk Type 3
Tekst: P. Dijkers Vlaardingen. (grotere letter dan type 2)
Datering: 1908-1915 (1908-1914)

Kartondruk Type 4 (liggend formaat)
Tekst: P. Dijkers Vlaardingen.
Datering: 1908-1915

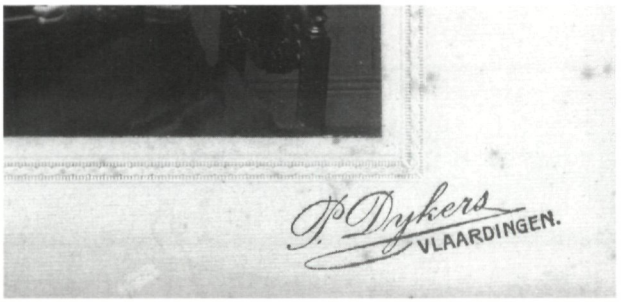

Kartondruk Type 5
Tekst: P. Dijkers
Datering: 1920-1925 (1923-1926)

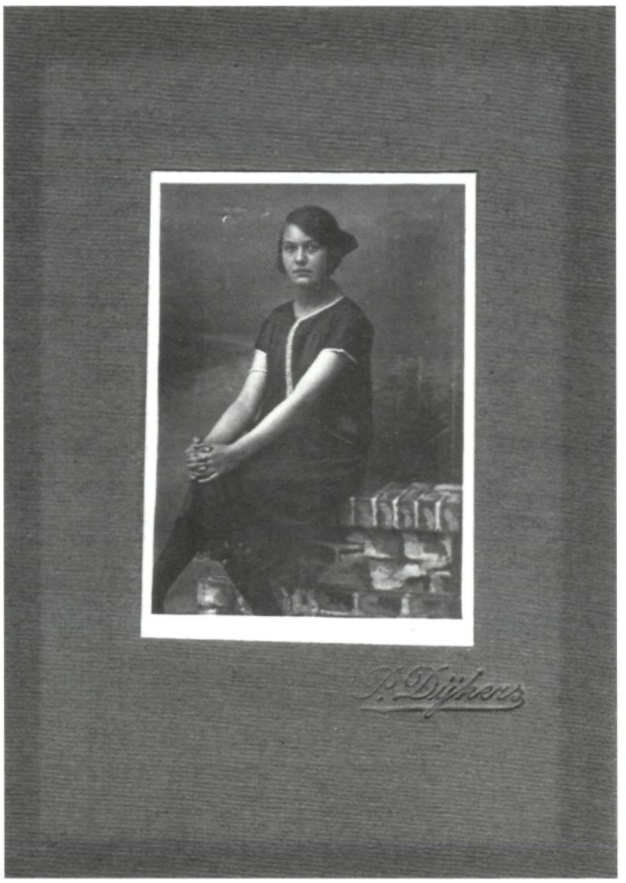

Stempel Type 1
Tekst: P. Dijkers Amateurphotograaf, Vlaardingen
Datering: 1892-1905

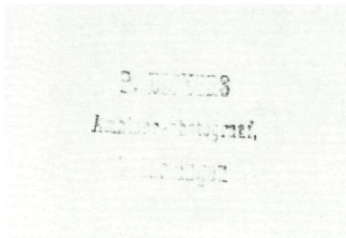

Stempel Type 2
Tekst: P. Dijkers photograaf Vlaardingen (in ovaal kader)
Datering: 1910-1915 (1913)

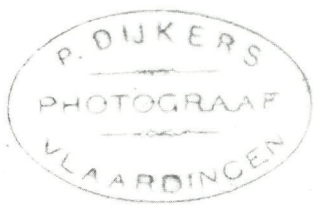

Stempel Type 3
Tekst: Foto P. Dijkers (in rond kader)
Datering: 1915-1920 (1915-1919)

Stempel Type 4
Tekst: P. Dijkers Vlaardingen
Datering: 1920-1925

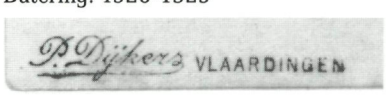

Droogstempel Type 1
Tekst: P. Dijkers
Datering: 1920-1925 (1924)

Etiket Type 1 (achterzijde foto)
Tekst: P. Dijkers Photograaf. Vlaardingen. Levering van Houten Schilderij- en Portretlijsten. Mora-standaards. Concurreerende prijzen.
Datering: 1905-1915

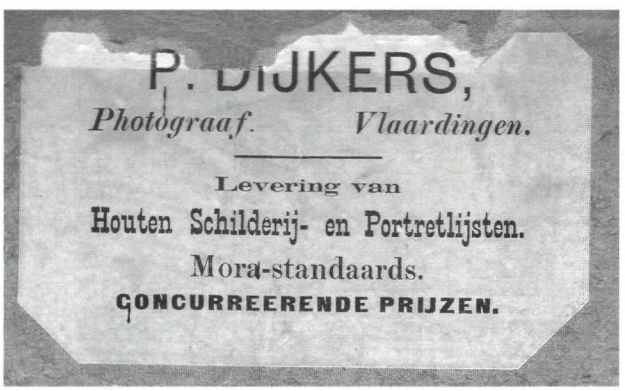

Etiket Type 2 (achterzijde foto)
Tekst: P. Dijkers - Fotograaf Vlaardingen eerste Vlaardingsche vergrootings-inrichting Levert voor elke vergrooting een passende lijst
Datering: 1915-1930 (1927)

Etiket Type 3 (voorzijde foto)
Tekst: P. Dijkers fotograaf Vlaardingen
Datering: 1910-1920 (1914)

Etiket Type 4 (voorzijde foto)
Tekst: P. Dijkers, Fotograaf Vlaardingen
Datering: 1920-1925 (1924)

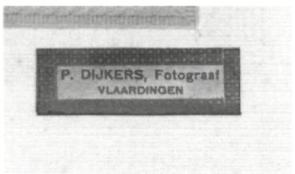

Etiket Type 5 (voorzijde foto)
Tekst: Foto. P Dijkers
Datering: 1925-1930

Pasfoto/klein formaat Type 1
Tekst: P. Dijkers, Vlaardingen
Achterzijde: blanco
Datering: 1905-1910 (1905)

Pasfoto/klein formaat Type 2
Tekst: P Dijkers Vlaardingen.
Achterzijde: blanco
Datering: 1905-1915

Pasfoto/klein formaat Type 3
Tekst P Dijkers. Vlaardingen
Achterzijde: blanco
Datering: 1909-1915 (1910-1912)

W. Freen
Carte-de-visite Type 1
Tekst: W. Freen, P.K. Drossaartstr. 235. Vlaardingen.
Achterzijde: blanco
Datering: 1905

M.G. en H. Gnodde
Stempel Type 1
Tekst: Gebrs. Gnodde Photographie Instantanee Inrichting voor Vergrootingen Vlaardingen.
Datering: 1906 (1906)

P. Th. Kousbroek
Carte-de-visite Type 1
Tekst: blanco
Achterzijde: P. T. Kousbroek. photographe. Vlaardingen. De plaat blijft tot na-bestelling bewaard.
Datering: 1878-1879 (1879)

Carte-de-visite Type 2
Tekst : blanco
Achterzijde : P.T. Kousbroek. Photographe Vlaardingen.
Datering: 1878-1879

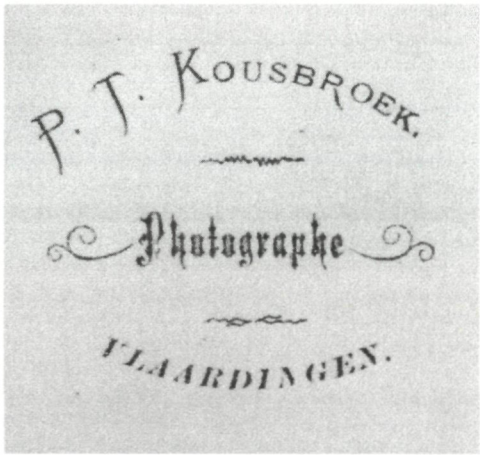

J.W. Maassen ▼ ▶
Kabinetfoto Type 1
Tekst: J.W. Maassen Vlaardingen.
Achterzijde: Photographie J.W. Maassen Vlaardingen Schiedamsche Weg G. 27.
Datering: 1890-1895 (1891-1893)

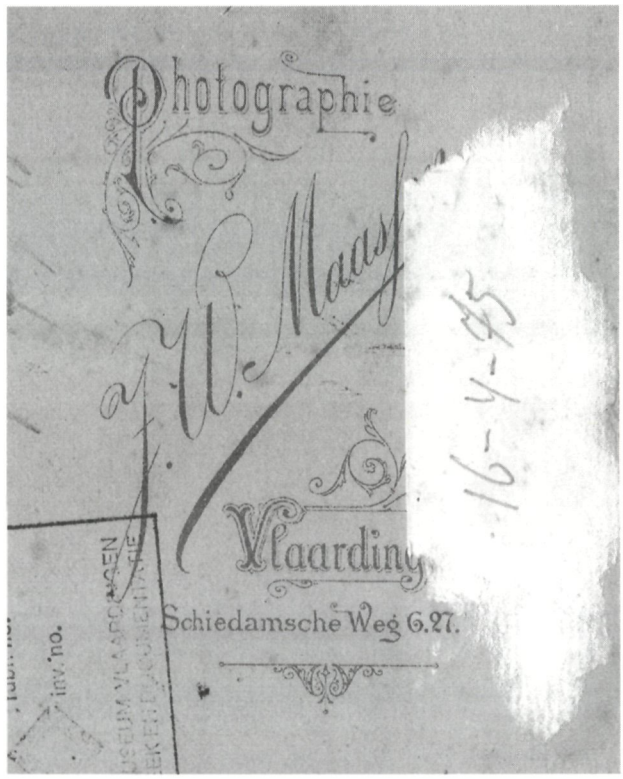

G.M.G. Magnus/I. Lorje
Carte-de-visite Type 1
Tekst: Gustav Magnus Brielle & Vlaardingen.
Achterzijde: [drie penningen met 'optik', 'chemie' en de drie fotografiepioniers Niepce, Daguerre en Talbot] Deutsche Photographie Gustav Magnus firma Lorjé & Co. Brielle & Vlaardingen
Datering: 1878-1879

L.M. Muns
Carte-de-visite Type 1
Tekst : L.M. Muns Arnold Hoogvlietstraat Vlaardingen
Achterzijde: Photographie Lambert M. Muns Arnold Hoogvlietstraat. Vlaardingen. De plaat blijft ter nabestelling bewaard.
Datering 1897-1900 (1897-1898)

Carte-de-visite Type 2
Tekst: L.M. Muns. Arnold Hoogvlietstr. Vlaardingen.
Achterzijde: Photografisch Atelier van Lambert M. Muns. Arnold Hoogvlietstraat Vlaardingen.
Datering: 1897-1900

Carte-de-visite Type 3
Tekst: Photografie Muns Vlaardingen.
Achterzijde: Atelier voor Photografie. Photografie Muns Arnold Hoogvlietstraat Vlaardingen. Specialiteit in onveranderlijke vergrootingen. Plaat blijft voor nabestelling bewaard.
Datering: 1897-1900

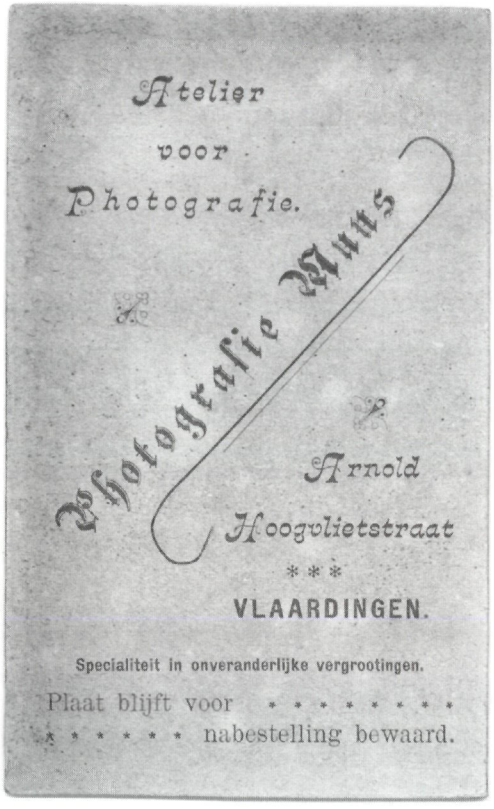

Carte-de-visite Type 4
Tekst: Photografie Muns Vlaardingen.
Achterzijde: Inrichting voor alle Photografische Arbeid Photografie Muns Arnold Hoogvlietstraat Vlaardingen. [NB 2 varianten: A: 3 sterretjes tussen adres en plaatsnaam en B: idem 4 sterretjes]
Datering: 1897-1900 (1898-1900)

Carte-de-visite Type 5
Tekst: L.M. Muns, Vlaardingen.
Achterzijde: Fotografisch Atelier van Lambert M. Muns Arnold Hoogvlietstraat Vlaardingen.
Datering: 1897-1905

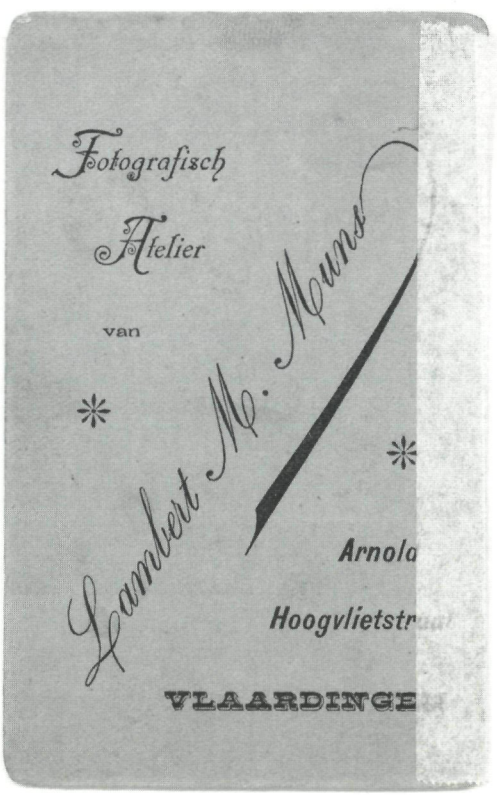

Carte-de-visite Type 6
Tekst: L.M. Muns. Arnold Hoogvlietstraat, Vlaardingen.
Achterzijde: Fotografie L.M. Muns Arnold Hoogvlietstraat, Vlaardingen.
Datering: 1897-1905

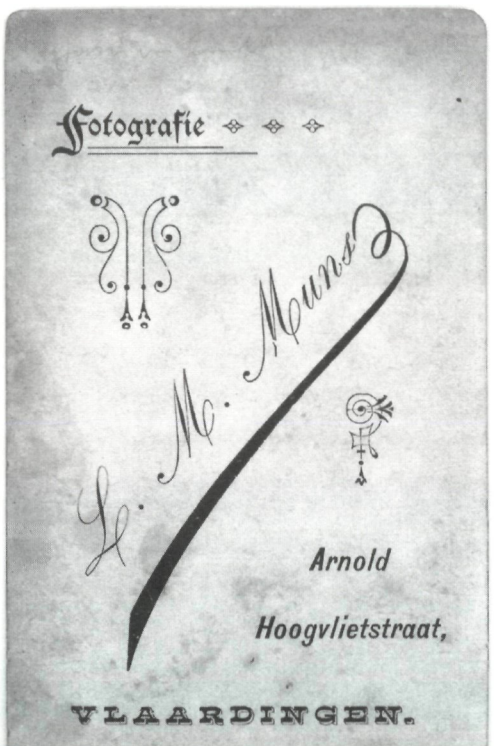

Carte-de-visite Type 7
Tekst: L.M. Muns, Fotograaf. Arnold Hoogvlietstraat - Vlaardingen.
Achterzijde: blanco
Datering: 1897-1905

Carte-de-visite Type 8
Tekst: Photografie Muns Vlaardingen
Achterzijde: Photografie Muns Vlaardingen.
Datering: 1897-1905

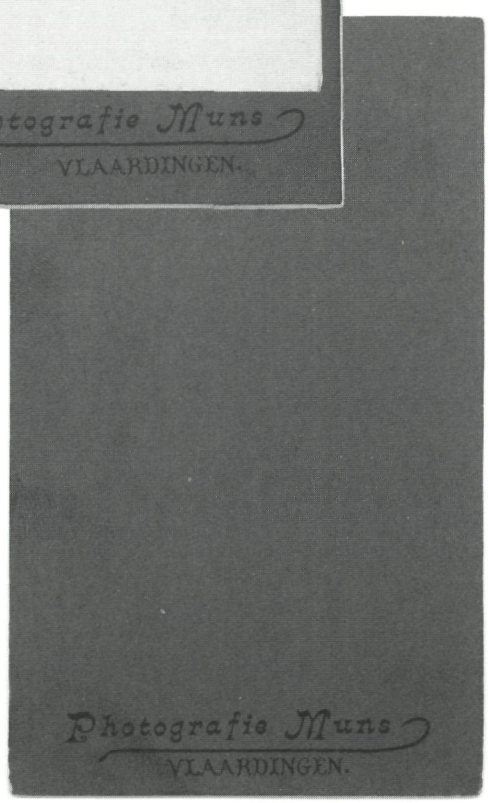

Carte-de-visite Type 9
Tekst: L.M. Muns. Arn. Hoogvlietstraat Vlaardingen
Achterzijde: blanco
Datering: 1900-1907 (1901/1902-1905)

Carte-de-visite Type 10
Tekst: L.M. Muns. Vlaardingen Arn. Hoogvlietstraat.
Achterzijde: L.M. Muns Fotograaf Vlaardingen Arnold Hoogvlietstraat Bekroond met zilveren en bronzen Medaille en Eereprijs Ned. Fotografen Kunstkring 1904. [Soms met toevoeging: Alex. Lindner, Berlin]. Komt ook met blanko achterzijde voor.
Datering: 1904-1910 (1904-1908)

Carte-de-visite Type 11
Tekst: L.M. Muns Vlaardingen.
Achterzijde: blanco
Datering: 1908-1917 (1911-1913)

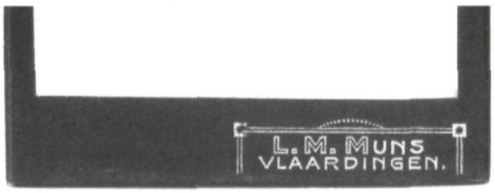

Carte-de-visite Type 12
Tekst: L.M. Muns, Vlaardingen.
Achterzijde: blanco
Datering: 1910-1920 (1915)

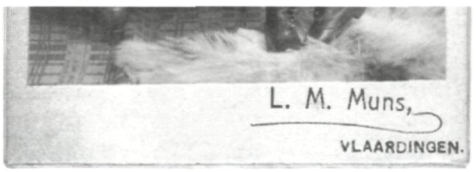

Carte-de-visite Type 13
Tekst: L.M. Muns Vlaardingen
Achterzijde: blanco
Datering: 1916-1922 (1918)
NB lijkt op Type 14 doch met ander lettertype

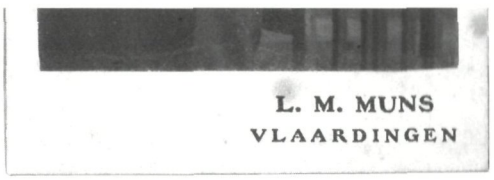

Carte-de-visite Type 14
Tekst: L.M. Muns Vlaardingen
Achterzijde: blanco
Datering: 1916-1922
NB lijkt op Type 13 doch met ander lettertype

Carte-de-visite Type 15
Tekst: L.M. Muns Binnensingel 14 Vlaardingen
Achterzijde: blanco
Datering: 1917-1921 (1917-1920)
NB lijkt op Type 16 doch ander lettertype

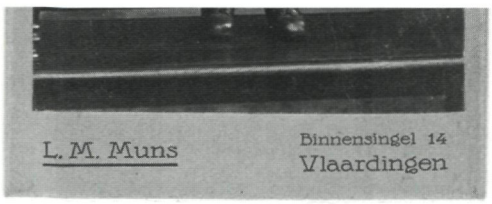

Carte-de-visite Type 16
Tekst: L.M. Muns Binnensingel 14 Vlaardingen
Achterzijde: blanco
Datering: 1917-1921 (1917-1920)
NB lijkt op Type 15 doch ander lettertype

Carte-de-visite Type 17
Tekst: L.M. Muns Vlaardingen (= etiketje)
Achterzijde: blanco
Datering: 1920-1925 (1920)

Kabinetfoto Type 1
Tekst: Photografie Muns Arnold Hoogvlietstraat, Vlaardingen.
Achterzijde:Gunstig bekend Fotografiesch Atelier. Photografie Muns Arnold Hoogvlietstraat.
Datering: 1897-1900 (1897-1899)
NB lijkt op Type 2 doch andere indeling en ornamentuur

Kabinetfoto Type 2
Tekst: Photografie Muns Arnold Hoogvlietstraat, Vlaardingen.
Achterzijde: Inrichting voor alle Photografische Arbeid. Photografie Muns Arnold Hoogvlietstraat. Vlaardingen.
Datering: 1897-1900

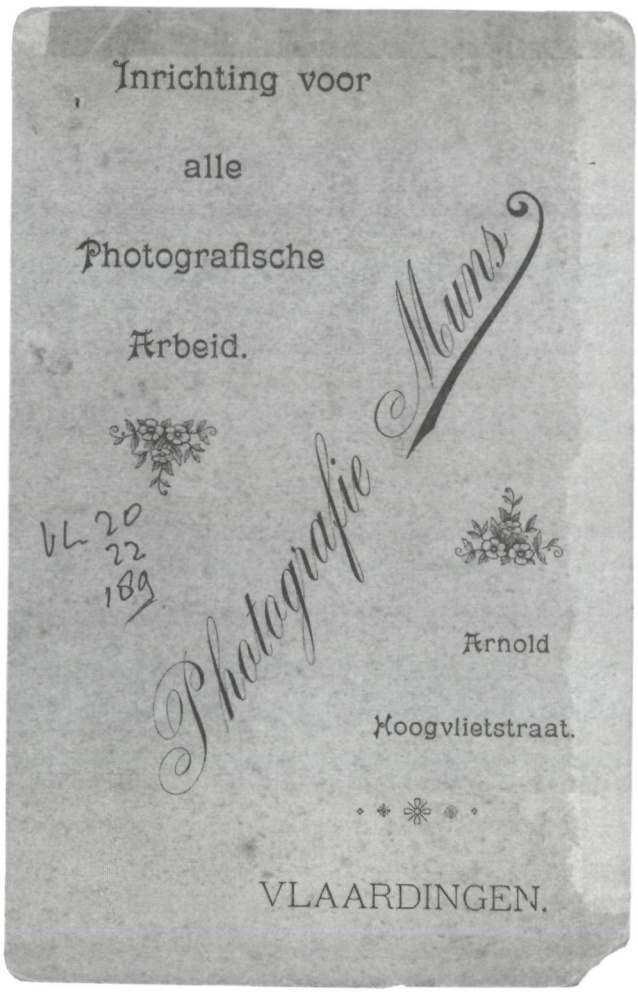

Kabinetfoto Type 3
Tekst: L.M. Muns. Vlaardingen.
Achterzijde: Fotografisch Atelier van Lambert M. Muns Arnold Hoogvlietstraat, Vlaardingen. [NB 2 varianten: A: met ornament in de vorm van een gespleten ruit en B: idem doch floraal motief]
Datering: 1897-1900 (1899)

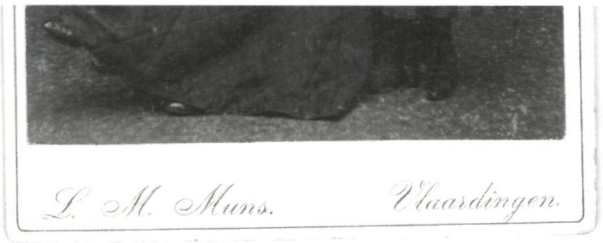

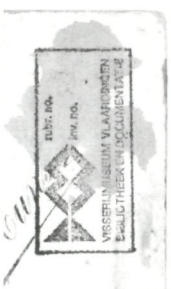

Kabinetfoto Type 4
Tekst: Arnold Hoogvlietstraat – L.M. Muns – Vlaardingen.
Achterzijde: blanco
Datering: 1897-1905

Kabinetfoto Type 5
Tekst: Photografie Muns Arnold Hoogvlietstraat, Vlaardingen.
Achterzijde: blanco
Datering: 1900-1905

Kabinetfoto Type 6
Tekst: L.M. Muns Vlaardingen Arn. Hoogvlietstraat
Achterzijde: blanco
Datering: 1900-1910 (1903-1908)

Kabinetfoto Type 7
Tekst: L.M. Muns ~ Vlaardingen.
Achterzijde: blanco
Datering: 1910-1915 (1914)

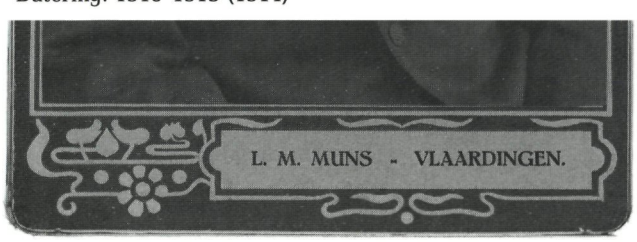

Kartondruk Type 1
Tekst: Foto Muns, Binnensingel, 14, Vlaardingen. [NB 2 varianten met afwijkend lettertype]
Datering: 1922-1927 (1923-1926)
NB Gedrukt op achterzijde prentbriefkaart, links op de korte zijde

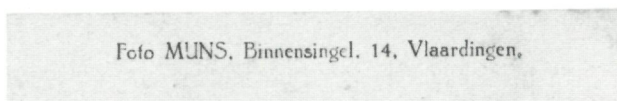

Kartondruk Type 2
Tekst: Foto Muns Vlaardingen
Datering: 1925-1935 (1927)
NB Gedrukt op passe-partout karton onderaan en op omslag

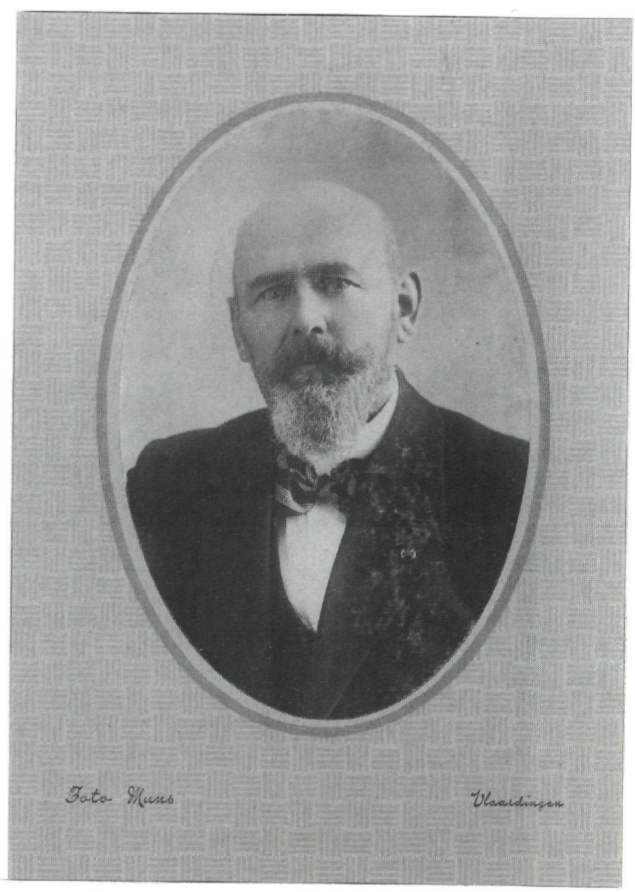

Stempel Type 1
Tekst: Fotografie L.M. Muns. Arnold Hoogvlietstraat Vlaardingen. Bekroond met Zilveren-, Bronzen Medaille - en eereprijs -
Datering: 1904-1916 (1913)

Stempel Type 2
Tekst: Fotografie Muns Binnensingel 14 Vlaardingen Handel in portretlijsten
Datering: 1917-1925 (1924)

Stempel Type 3
Tekst: Foto Muns Binnensingel 14 Vlaardingen
Datering: 1925-1934 (1926-1933)

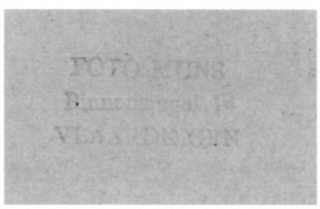

Stempel Type 4
Tekst: Foto Muns. Vlaardingen
Datering: 1934-1940 (1934-1937)

Stempel Type 5
Tekst: Foto Muns Binnensingel 14 Vlaardingen telefoon 3595
Datering: 1940-1955 (1940)

Etiket Type 1 (lichtgroen, voorzijde foto)
Tekst: fotografie L.M. Muns Vlaardingen
Datering: 1910-1920 (1913)

Etiket Type 2 (grijs of rood, voorzijde foto)
Tekst: L.M. Muns. Vlaardingen
Datering: 1915-1925

Etiket Type 3 (achterzijde foto)
Tekst: foto Muns Binnensingel 14 Vlaardingen telefoon 595
Datering: 1917-1940

G.B.H. Niestadt / J. Niestadt

Carte-de-visite Type 1

Tekst: G.B.H. Niestadt & Zoon Schagen en Vlaardingen [NB 2 varianten: A: hoofdletters S en V met krul en B: met strakke hoofdletters S en V]

Achterzijde: Photographisch Atelier van G.B.H. Niestadt & Zoon Schagen en Vlaardingen Inrichting voor vergrootingen.

Datering: 1893-1897 (1893-1897)

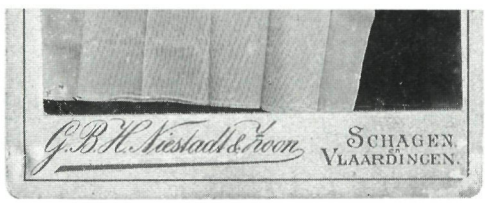

Carte-de-visite Type 2

Tekst: G.B.H. Niestadt & Zoon Schagen. Vlaardingen en Hellevoetsluis.

Achterzijde: Photographisch Atelier van G.B.H. Niestadt & Zoon Schagen Vlaardingen en Hellevoetsluis. Inrichting voor vergrootingen.

Datering: 1894-1897

Carte-de-visite Type 3
Tekst: Vlaardingen Jac. Niestadt Hellevoetsluis
Achterzijde: Photographisch Atelier van Jac. Niestadt Firma G.B.H. Niestadt & zoon Vlaardingen Hellevoetsluis. Inrichting voor vergrootingen.
Datering: 1895-1900 (1895/1896-1897/1898)

Carte-de-visite Type 4
Tekst: Jac. Niestadt
Achterzijde: Photographisch Atelier van Jac. Niestadt. Firma: G.B.H. Niestadt & Zoon Vlaardingen en Hellevoetsluis. Inrichting voor Vergrootingen.
Datering: 1895-1900

Carte-de-visite Type 5
Tekst: Jac. Niestadt Vlaardingen, Hellevoetsluis.
Achterzijde: blanco
Datering: 1895-1900 (1897)

Carte-de-visite Type 6
Tekst: Vlaardingen Jac. Niestadt Photographe Hellevoetsluis.
Achterzijde: blanco
Datering: 1896-1911 (1897-1901 en 1908-1911)
NB Vermoedelijk rond 1908-1911 weer kortstondig in gebruik genomen (oude partij kartons?)

Carte-de-visite Type 7
Tekst: Vlaardingen Jac. Niestadt Photographe Maassluis Hellevoetsluis.
Achterzijde: blanco
Datering: 1900-1908 (1907)

Carte-de-visite Type 8
Tekst: Vlaardingen Jac. Niestadt Photographe
Achterzijde: blanco
Datering: 1905-1912

Carte-de-visite Type 9
Tekst: Jac. Niestadt Vlaardingen Hellevoetsluis.
Achterzijde: blanco
Datering: 1905-1908 (1905-1907)

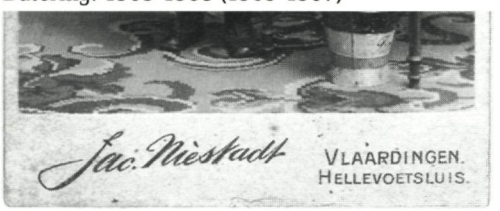

Carte-de-visite Type 10
Tekst: Jac. Niestadt Vlaardingen Hellevoetsluis
Achterzijde: blanco
Datering: 1905-1910 (1906)

Carte-de-visite Type 11
Tekst: Jac. Niestadt, Vlaardingen Hellevoetsluis.
Achterzijde: blanco
Datering: 1905-1910 (1907/1908)

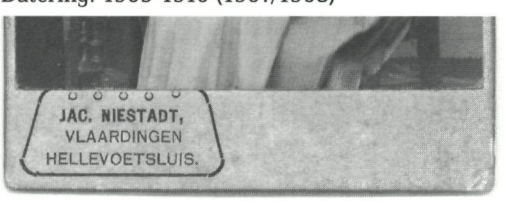

Carte-de-visite Type 12
Tekst: Jac. Niestadt, Vlaardingen Hellevoetsluis.
Achterzijde: blanco
Datering: 1905-1910

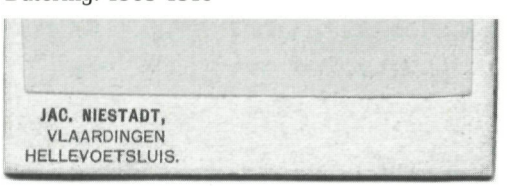

Carte-de-visite Type 13
Tekst: Jac. Niestadt ·Vlaardingen·
Achterzijde: blanco
Datering: 1910-1915 (1911)

Carte-de-visite Type 14
Tekst: Jac. Niestadt Vlaardingen
Achterzijde: blanco
Datering: 1913-1916 (1914)
NB Met het Nederlandse wapen in reliëf links naast de tekst

Carte-de-visite Type 15
Tekst: Jac. Niestadt, Vlaardingen
Achterzijde: blanco
Datering: 1914-1916 (1916)

Kabinetfoto Type 1
Tekst: G.B.H. Niestadt & Zoon Schagen Vlaardingen en Hellevoetsluis.
Achterzijde: Photographisch Atelier van G.B.H. Niestadt & Zoon Schagen Vlaardingen en Hellevoetsluis. Inrichting voor vergrootingen.
Datering: 1894-1897 (1897)

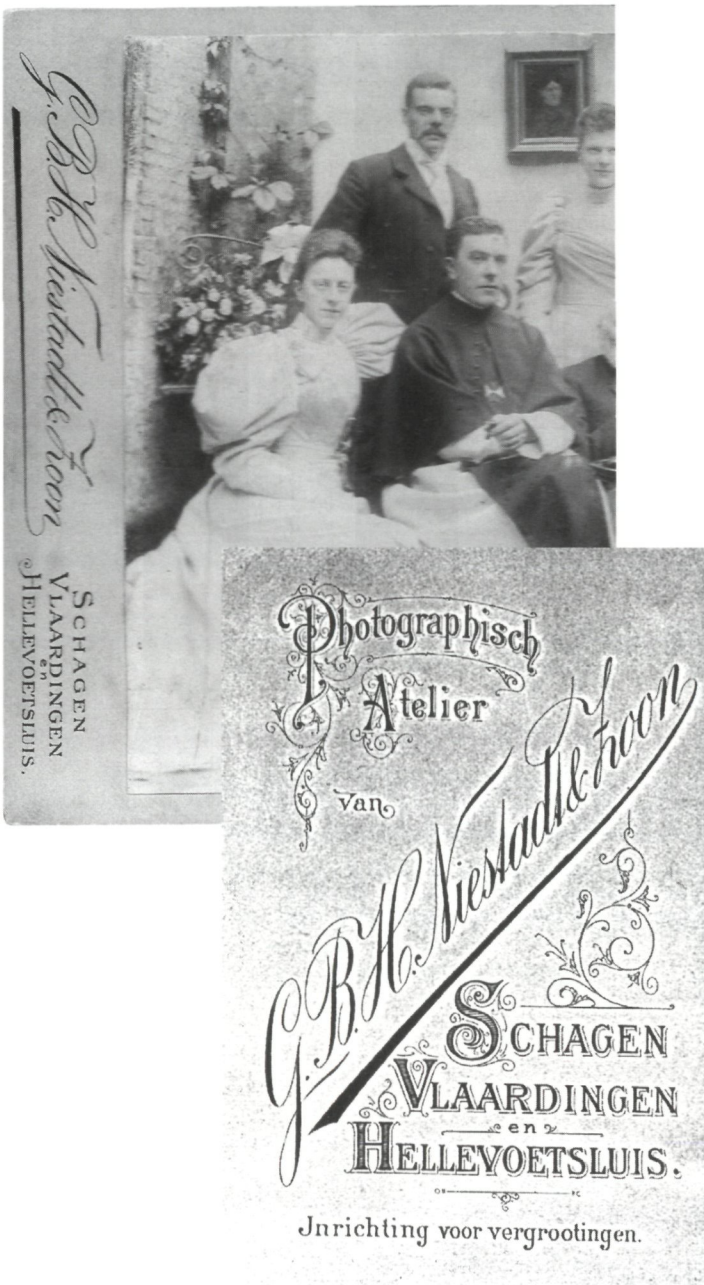

Kabinetfoto Type 2
Tekst: Vlaardingen Jac. Niestadt Hellevoetsluis
Achterzijde: blanco
Datering: 1894-1900 (1897)

Kabinetfoto Type 3
Tekst: Vlaardingen Jac. Niestadt Photographe Hellevoetsluis.
Achterzijde: blanco
Datering: 1894-1908 (1897-1906)

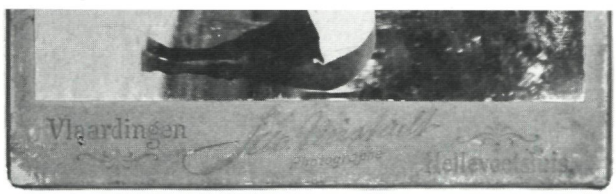

Kabinetfoto Type 4
Tekst: Vlaardingen Jac. Niestadt Photographe Hellevoetsluis.
Achterzijde: blanco
Datering: 1900-1910

Kabinetfoto Type 5
Tekst: Jac. Niestadt Vlaardingen. Hellevoetsluis.
Achterzijde: blanco
Datering: 1900-1910

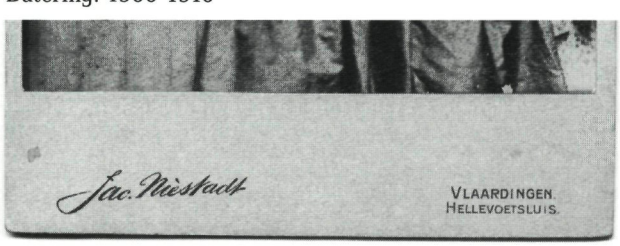

Kabinetfoto Type 6
Tekst: Vlaardingen Jac. Niestadt Photographe Maassluis. Hellevoetsluis.
Achterzijde: blanco
Datering: 1900-1908

Kabinet Type 7 (linksonder karton)
Tekst: Jac. Niestadt Vlaardingen Hellevoetsluis
Achterzijde: blanco
Datering: 1905-1910 (1906)

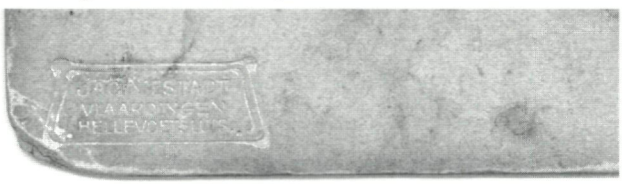

Kabinet Type 8 (rechtsonder karton)
Tekst: Jac. Niestadt Vlaardingen Hellevoetsluis
Achterzijde: blanco
Datering: 1905-1910

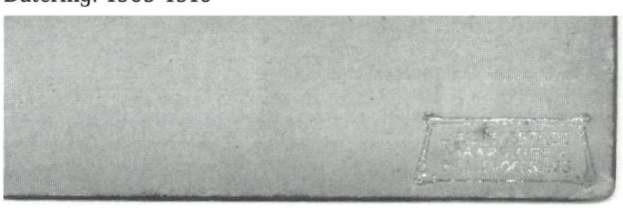

Kabinet Type 9
Tekst: Vlaardingen Jac. Niestadt Photographe
Achterzijde: blanco
Datering: 1908-1915 (1911)

Kabinet Type 10
Tekst: Jac. Niestadt ·Vlaardingen·
Achterzijde: blanco
Datering: 1910-1915 (1910-1912)

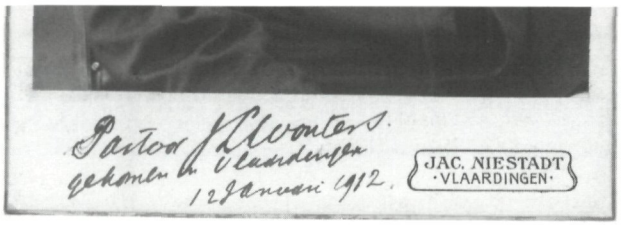

Kabinet Type 11
Tekst: Jac. Niestadt, Vlaardingen
Achterzijde: blanco
Datering: 1913-1916 (1915)

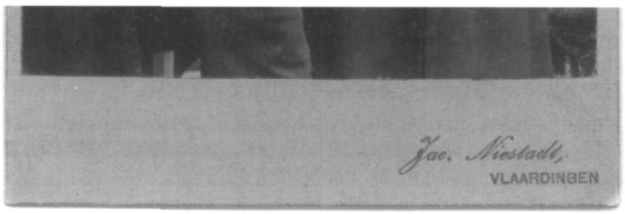

Kabinet Type 12
Tekst: Jac. Niestadt Vlaardingen. [NB 2 varianten met recht en met schuin gedrukte tekst]
Achterzijde: blanco
Datering: 1913-1916 (1914-1916)

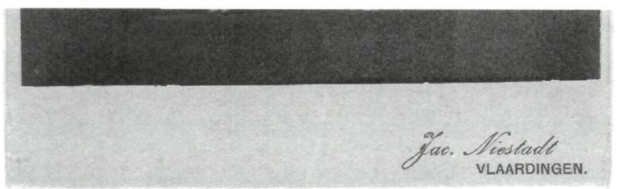

Kartondruk Type 1
Tekst: Overgenomen naar een teekening van I.S. Figee. G.B.H. Niestadt & zoon, Vlaardingen.
Datering: 1893-1897

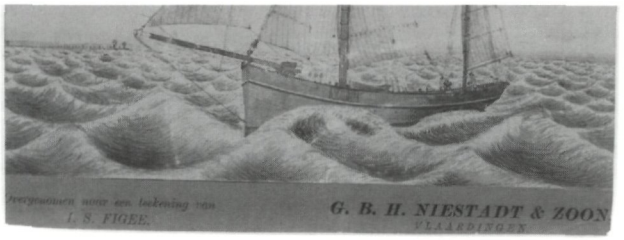

Kartondruk Type 2
Tekst: Fot. Jac. Niestadt (op serie prentbriefkaarten op de beeldzijde)
Datering: 1900-1905 (1901)

Kartondruk Type 3
Tekst: Vlaardingen Jac. Niestadt Photographe Hellevoetsluis.
Datering: 1894-1908

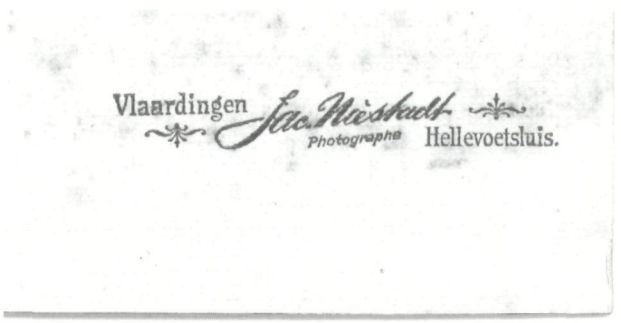

Kartondruk Type 4
Tekst: Jac. Niestadt Vlaardingen Hellevoetsluis
Datering: 1905-1910 (1908/1909)

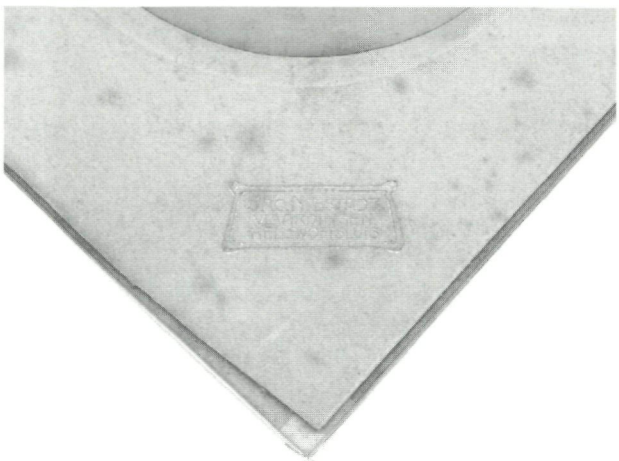

Kartondruk Type 5
Tekst: Jac. Niestadt Vlaardingen (met het Nederlandse wapen in reliëf)
Datering: 1914-1916 (1916)

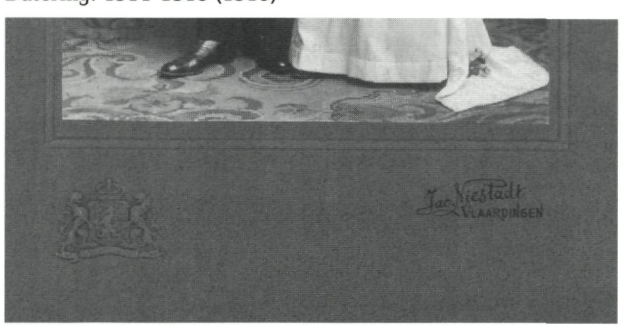

Stempel Type 1
(als 2, doch met 'Hellevoetsluis', niet aangetroffen)
Tekst: Jac. Niestadt Vlaardingen Hellevoetsluis Photographe
Datering: 1905-1910

Stempel Type 2
Tekst: Jac. Niestadt Vlaardingen Photographe ('Hellevoetsluis' is weggesneden)
Datering: 1910-1916 (1913)

Etiket Type 1 (achterzijde foto)
Tekst: photographisch atelier van G.B.H. Niestadt & zoon, Speciaal ingericht voor vergrootingen tot op levensgrootte. Vlaardingen – Hellevoetsluis.
Datering: 1894-1895 (1895)

Etiket Type 2 (achterzijde foto)
Tekst: photographisch atelier. G.B.H. Niestadt & zoon. Vlaardingen, Schagen, Hellevoetsluis. Specialiteit In Vergrootingen tot op Levensgrootte.
Datering: 1895-1900 (1895-1896)

Etiket Type 3 (voorzijde foto)
Tekst: Ja[c. Niestadt] Vla[ardingen] (fragmentarisch bewaard exemplaar)
Datering: 1905-1816 (1916)

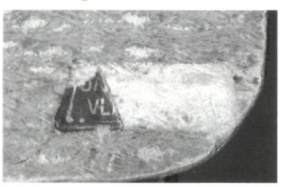

W.H. Niestadt
Kartondruk Type 1
Tekst: Foto Niestadt, Hofsingel 2, Vlaardingen. (op achterzijde briefkaartfoto's, links aan de korte zijde)
Datering: 1917-1924 (1921-1923)

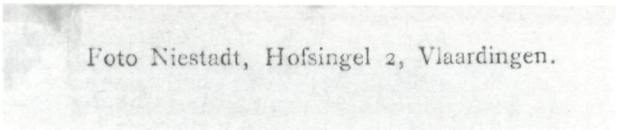

Kartondruk Type 2
Tekst: Foto atelier Niestadt, Huize Maaswijk Schied. Weg 55 Vlaardingen. (op achterzijde briefkaartfoto's, linksboven aan de lange zijde)
Datering: 1924-1927

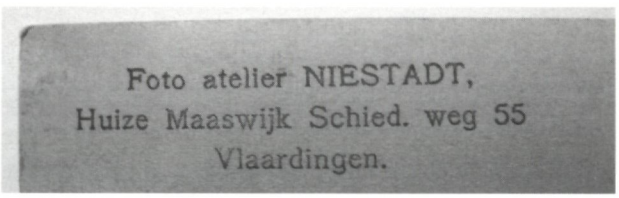

Etiket Type 1 (voorzijde foto)
Tekst: W.H. Niestadt [Vlaardingen] (fragmentarisch bewaard exemplaar)
Datering: 1917-1927 (1919)

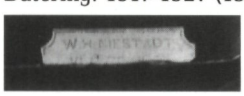

O. Maandag (Foto Niestadt)
Kartondruk Type 1
Tekst: Atelier Niestadt. Vlaardingen
Datering: 1927-1940 (1928/1931)

Stempel Type 1
Tekst: foto Niestadt Oosthavenkade 5 Vlaardingen
Datering: 1928-1940

Stempel Type 2
Tekst: foto Niestadt Oosthavenkade 5 Vlaardingen Tel. 2462
Datering: 1940-1955

Stempel Type 3
Tekst: Foto – Film Niestadt Vlaardingen Oosthavenkade 5 telefoon 2462
Datering: 1955-

P.D. de Vries
Kartondruk Type 1
Tekst: Foto P.D. de Vries, Vlaardingen (op achterzijde briefkaartfoto's, links of rechts aan de korte zijde. Vaak in combinatie met een op het negatief geschreven tekst, die op de beeldzijde gelezen kan worden)
Datering: 1922-1930 (1923-1928)

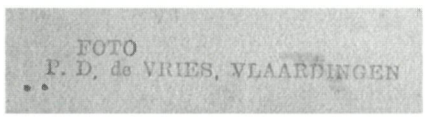

Negatieftekst 1
Tekst: Foto de Vries (in combinatie met datering en bijschrift bij foto)
Datering: 1922-1941 (1923-1937)

J. Westerhout
Stempel Type 1
Tekst: Joh. Westerhout –Fotograaf Stationstra[at] Vlaardingen.
Datering: 1903-1904 (1903)

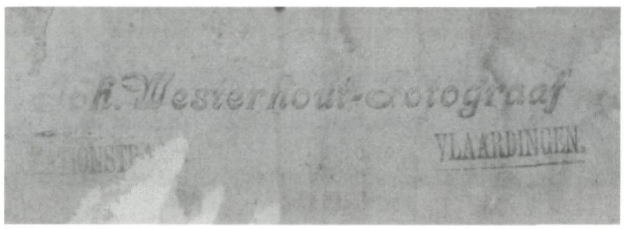

Ten behoeve van de illustraties van deze dateringscatalogus is gebruikt gemaakt van foto's uit de collecties van:
J. van den Berg, M. Bras, H. van den Brink, M. Gagestein, K. Hahn, J. van Hees, M. van der Hoek, C. Hollaar-Hoogendam, N. Huijsmans, J.J. Jacobs, A.T. Mersch, M. Moerman, H. Noomen, W. Roodenburg, Familiearchief Van Roon, familie Van Rijn, A.J. Schouten, Stadsarchief Vlaardingen, J.M. Verhoeff, Visserijmuseum/Vlaardings Museum, J. van Wingerden, familie IJzermans, W.M. de Zeeuw en M.P. Zuydgeest.

Noten

1 Dit hoofdstuk is met name gebaseerd op: D.P. Huijsmans; Carte de visite- en kabinetfoto's; Het dateren van negentiende-eeuwse foto's', in Genealogie (2004 nummer 10) p.20-23
2 J.E. Rombouts; Handboek der practische fotografie (Utrecht 1902), p.303

Vlaardingen
Haven vanaf Hoflaan
Groeten van